

STATISZTIKAI SZEMLE

A KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL FOLYÓIRATA

III. ÉVFOLYAM, 9. SZÁM

1951. SZEPTEMBER

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST II, KELETI KÁROLY-U. 5. TELEFON: 155-208
KIADÓHIVATAL: BUDAPEST II, KELETI KÁROLY-U. 5. I. 1. TELEFON: 350-126, 130-AS MELLEK

Szerkesztő: PIKLER GYÖRGY

TARTALOM

	Olda
A munkaiigényes és nehéz munkafolyamatok gépesítése számbavételének néhány kérdése. — <i>I. Rizsov és V. Safranskij</i>	779
A gépgyárak befejezetlen termelésének méréséről. — <i>Spiró Miklós</i>	789
A statisztika szerepe az állami ellenőrzés munkamódszereinek továbbfejlesztésében. — <i>Varró Tibor</i>	810
A statisztikus-képzés kérdései a mezőgazdaságban. — <i>Dr. Szabó László</i>	816
A II. negyedévi önköltségstatisztikai feldolgozás tapasztalatai. — <i>Kövesdi Ágnes</i>	820
Statisztikai bürokrácia	824
STATISZTIKAI SZÓTÁR	827
A vasúti szállítás össztermelésének kiszámítása.	
HOZZÁSZÓLÁS	833
A munkabérialap összefüggése a gyártmányokkal. — <i>Dr. Szendehelyi Benedek.</i>	
A Statisztikai Hivatal és az üzemi statisztikusok kapcsolata a decentralizálás után. — <i>Pusztai Béla.</i>	
Az árutermelés és a befejezetlen termékek összefüggéseiről. — <i>Káldor Mihály.</i>	
NEMZETKÖZI STATISZTIKA	839
Nyugat európai szénhelyzet. — MONGÓLIA. Gazdasági helyzet. — GÜRÜGORSZÁG. Gazdasági helyzet. — JAPÁN. Gazdasági helyzet. — SVÉDORSZÁG. Gazdasági helyzet.	
STATISZTIKAI HÍRADÓ	848
Magyar statisztikus-küldöttség a Szovjetunióban. — A Gazdaságstatisztikai Bizottság munkájáról. — Minisztériumi statisztikusok versenye. — Állami gazdaságok munkaversenye. — CSEHSZLOVÁKIA. A statisztikai munkák normázása az Állami Statisztikai Hivatalban.	
IRODALOM	852
Könyvismertetés	852
I. M. Bogdanov: Kultúrstatistika.	
G. G. Zsujkov: Az elsődleges nyilvántartás és számvitel a falusi szovjetekben.	
Folyóiratszemle	856

СТАТИСТИЧЕСКОЕ ОБОЗРЕНИЕ

ЖУРНАЛ ЦЕНТРАЛЬНОГО СТАТИСТИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ

3-й год издания. № 9.

Сентябрь 1951 г.

РЕДАКЦИЯ И ИЗДАТЕЛЬСТВО: БУДАПЕШТ, КЕЛЕТИ КАРОЛЬ-УЛ. 5. I. 1.

Редактор: ДБЕРДЬ ПИКЛЕР

СОДЕРЖАНИЕ:

	Стр.		Стр.
Некоторые вопросы учета механизации трудоемких и тяжелых работ. — И. Рыжов и В. Шафранский	779	Опыт разработки статистики себестоимости в II квартале. — Агнеш Кевешди	820
Об измерении незавершенного производства машиностроительных заводов. — Миклош Шпиро	789	Статистический бюрократизм	824
Роль статистики в дальнейшем развитии методов работы государственного контроля. — Тибор Варро	810	СЛОВАРЬ-СПРАВОЧНИК ПО СТАТИСТИКЕ	827
Вопросы о подготовке статистиков о сельском хозяйстве. — Д-р. Ласло Сабо	816	ВЫСКАЗЫВАНИЕ	833
		МЕЖДУНАРОДНАЯ СТАТИСТИКА ..	839
		СТАТИСТИЧЕСКИЕ ИЗВЕСТИЯ	848
		КНИГИ И ЖУРНАЛЫ	852

Перепечатка разрешена только с указанием источника

REVUE STATISTIQUE

PÉRIODIQUE DE L'OFFICE CENTRAL DE STATISTIQUE

IIIe ANNÉE, N° 9.

SEPTEMBRE 1951

REDACATION ET ADMINISTRATION: BUDAPEST II, KELETI KAROLY-U. 5.

Rédacteur: GEORGES PIKLER

SOMMAIRE:

	Pages		Pages
Quelques questions de la prise en considération de la mécanisation des processus de travail pénibles et ceux exigeant beaucoup de travail humain. — I. Rizov et V. Chafranskiy	779	Les questions de la formation de statisticiens dans l'agriculture. — Dr Ladislav Szabó	816
Sur le mesure de la production inachevée aux usines de constructions mécaniques. — Nicolas Spiró	789	Les expériences du dépouillement statistique des prix de revient enregistrés durant le II ^e trimestre. — Agnès Kövesdi	820
Le rôle de la statistique dans l'expansion des méthodes de travail aux contrôles assurés l'État. — Tibor Varró	810	Bureaucratie statistique	824
		RÉPERTOIRE DES TERMES STATISTIQUES	827
		RÉFLEXIONS	833
		STATISTIQUE INTERNATIONALE	839
		ACTUALITÉS STATISTIQUES	848
		LIVRES ET REVUES	852

LA REPRODUCTION DES ARTICLES N'EST AUTORISÉE QU'AVEC
LA CITATION DE LA SOURCE

A MUNKAIGÉNYES ÉS NEHÉZ MUNKAFOLYAMATOK GÉPESÍTÉSE SZÁMBAVÉTELÉNEK NÉHÁNY KÉRDÉSE*

A Párt és a kormány mindig nagy jelentőséget tulajdonított a munkaigényes termelési munkafolyamatok gépesítésének. A munkásnak a nehéz, kimerítő munkától való felszabadítása, munkatermelékenységének emelése és erre a célra, elsősorban a munkaigényes és nehéz termelési munkafolyamatok minden irányú gépesítése igen fontos feladat, amelyet a Szovjetunióban a sztálini ötéves tervek idejében sikeresen megoldottak.

A munkaigényes és nehéz munkafolyamatok gépesítésének legnagyobb népgazdasági jelentősége abban van, hogy a nehéz és munkaigényes munkálatok elvégzésénél a kézi munkának gépi munkával való felváltása biztosítja a munkatermelékenység jelentős emelkedését, a termelés méreteinek és ütemének fokozását, ami nélkül a szovjet társadalom alapvető gazdasági feladatait megoldani lehetetlen.

Sztálin elvtárs már 20 évvel ezelőtt, 1931-ben mérlegelte a munkaigényes és nehéz munkák gépesítésének szerepét és jelentőségét: „... haldéktalanul át kell térnünk a legnehezebb munkafolyamatok mechanizálására a leggyorsabb ütemben és mindenütt (az erdőipar, az építkezés, a szénbányaipar, a vasúti be- és kirakodás, a szállítás, a vasgyártás, stb. terén)“, majd így folytatta: „a munkafolyamatok mechanizálása az a számmunkra új és döntő erő, mely nélkül az előirányzott ütemet és a termelés új méreteit betartanunk lehetetlen“.¹

Sztálin elvtársnak ez a háborúelőtti ötéves tervek éveiben megvalósított útmutatása az ipar minden ágában a teljesítőképesség emelkedésének gyors ütemét biztosította.

A sztálini iparosítási program megvalósításának eredményeképpen a Szovjetunió népgazdasága a technikai fejlődés színvonala tekintetében az egész világon az első helyre került. A Szovjetunió ipara és mezőgazdasága a gépesítés színvonala tekintetében is megelőzi a többi országokat. Így a szénbányászatban a réselés gépesítésének színvonala (százalékban kifejezve) már 1937-ben a főbb kapitalista országokkal összehasonlítva a következő volt:

Szovjetunió	USA	Anglia
39,6	77,9	66,1

* Vesztnyik sztatyisztjliki, 1951. 2. sz., 20–28. old.

¹ Sztálin: A leninizmus kérdései, 11. kiadás, 333. old., oroszul és u. a. Szikra, Budapest, 1949, 400. old.

A gépesítés terén az ipar egyéb ágaiban is ugyanilyen jelentős sikerek voltak.

A háborúutáni ötéves terv éveiben a munkaigényes és nehéz munkák gépesítésének bevezetése különösen nagy lendületnek indult. Az ötéves terv már feladatul tűzte ki a szénbányászati gépek számának 3–4-szeresére való emelését és a szénbányákban folyó munkák gépesítési fokának jelentős emelését. A mechanizálás terén komoly feladatokat állapítottak meg a fakitermelő-, a tőzegipar számára, az építkezési, a be- és kirakodási munkálatokban.

Az 1950. évi tervteljesítés közölt adatai rámutatnak azokra a sikerekre, amelyeket a munkaigényes és nehéz munkafolyamatok gépesítése terén különösen a szénbányászat, a fakitermelés és az ipar egyéb ágaiban értek el. Így a szénbányaiparban befejezték a réselési és fejtési folyamatok, valamint a szénkiszállítás, szénzállítás és vagonba rakodás gépesítését.

Jelentősen emelkedett a gépesített módon kitermelt szén mennyisége és megkezdtek a szénbányák komplex mechanizálás útjára való áttéréséhez szükséges munkálatokat.

A fakitermelőiparban 1949. évhez viszonyítva egyetlen év alatt, 1950-ben, a gépesített munkák terjedelme a fakitermelés terén 1,5-szeresére, a fa kiszállítása terén 2,3-szeresére emelkedett.

A gépesítés számbavételének feladatai

A háborúutáni ötéves terv által az új technikának gyorsított bevezetése tekintetében az ipar részére kitűzött feladatok az új technika fejlesztése, nevezetesen a munkaigényes és nehéz munkafolyamatok gépesítésének irányítása terén, megkövetelték a tervszerű vezetést fokozását.

A különböző iparágak területén a gépesítés állapotára vonatkozó megbízható adatok begyűjtésének igen fontos ösztönző szerepet kell betöltenie, mert csak ezek az adatok biztosítják a népgazdaság összes ágaiban a gépesítés széleskörű tervezésének helyes irányítását.

A Szovjetunió Minisztertanácsa 1948 augusztusában elrendelte a Központi Statisztikai Hivatalnak, hogy szervezze meg a népgazdaság egész területén az új technika fejlődésének és bevezetésének számbavételét. Az új technika számbavételi rendszerében a munkaigényes és nehéz munkálatok gépesítésének számbavétele a vizsgálandó mutatószámok mennyisége szempontjából a leginkább bonyolult és a számbavétel által felölelt termelési egységek száma szempontjából a legszélesebb körű.

A termelési folyamatok gépesítési állapotának számbavételét 1948 előtt is végrehajtották; ekkor azonban a gépesítés számbavételének alapvető mutatószáma az ú. n. „gépesítés színvonala” volt, azaz a gépesített módon elvégzett munkák terjedelmének az ilyenfajta munkák összterjedelméhez viszonyított aránya.

Az ipar egyes ágaiban a munkák gépesítési állapotának megítélésére e mutatószám mint egyetlen mutatószám, különösen a legutóbbi időben elégtelennek bizonyult, amikor a szovjet gépgyártás sikerei lehetővé tették az egyes munkaigényes és nehéz munkafolyamatok mechanizálásának kiterjesztésére és a termelési folyamatok komplex mechanizálására vonatkozó kérdések felvetését.

Az ipar különböző ágainak a háborúutáni ötéves terv éve alatt nagymennyiségű új felszerelést szállítottak a munkaigényes és nehéz munka-

folyamatok gépesítésének céljára. A villanyfűrészek tízezreit, a traktorok és emelődaruk ezreit juttatták a fakitermelőiparnak. Az exkavátorok, az önműködő rakodók, transzporterek és más gépek végzik az ipar különböző ágaiban sok tízezer munkás nehéz munkáját. Ugyanezekben az években hatalmas mennyiségű új típusú gépet gyártottak a szén-, az ércbányászat, a fakitermelés, a tőzegkitermelés és egyéb iparágak munkafolyamatainak mechanizálására és ezek között olyan gépek vannak, mint a „Donbassz” szénbányakombájn, a közetrakodógép, a KT 12-es közelítő traktor, az 1,5—5 tonnás teherbírású önrakodógép, a 15 m³ térfogatú kotróputtonyal felszerelt kotrógép, stb.

A megfelelő iparágak legfontosabb feladata lett, hogy ezeket a gépeket a lehető legjobban felhasználják a termelési folyamatok gépesítésének hatékonyabbá tételére.

Ilyen feltételek mellett nyilvánvaló, hogy kizárólag a gépesítés színvonalának említett számbavétele a népgazdaság igényeit már nem elégíti ki, minthogy a Párt és a kormány által kitűzött irányelvek sikeres teljesítéséhez elengedhetetlenül szükség van a munkaigényes és nehéz munkálatok gépesítése terén kialakult széleskörű fejlődési folyamat minőségi oldalainak feltárására is.

A gépesítés színvonala, mint viszonylagos mutatószám, nem alkalmas annak megállapítására, hogy a különféle gépek bevezetése mennyiben volt hatékony és hogy ezek a gépek miként biztosították a munkatárgyak munkaigényességének csökkentését.

Számos esetben az egész folyamat gépesítési színvonalát egyes műveletek gépesítése szerint határozták meg. Így például az építkezéseknél a betonelőkészítés gépesítési színvonalát a betonnak a betonkeverő gépben való kezelési művelete alapján számították, annak ellenére, hogy ugyanennek a folyamatnak többi műveletét — az anyagok előkészítését, szállítását és rakodását — gyakran kézierővel végzik. Hasonló a helyzet az építkezési, fakitermelési és más munkafolyamatok egyes részeinél is, ahol túlnyomórészt megmaradt a kézierő felhasználása és ugyanakkor magas gépesítési színvonalat mutattak ki.

Hasonló tények következménye, hogy éles ellentét van a gépesítés színvonala és a munka termelékenysége között. A gépesítés színvonalának mutatószámai a termelési folyamatok gépesítésének jelentékeny emelkedését mutatták, annak ellenére, hogy a munkatermelékenység nem mindig emelkedett ugyanolyan mértékben. Ily módon a gépesítési színvonal mutatószáma tartalmánál és számítási módjánál fogva nem tükrözheti vissza a gépesítés minőségi oldalait.

Tekintettel arra, hogy az egyes termelési folyamatok gépesítése nem egyforma, jelenleg a munkaigényes és nehéz munkafolyamatok gépesítésének számbavétele az egyes termelési munkafolyamatokra megszabott tervfeladatoknak megfelelően van megszervezve.

Így az ércbányászatban a számbavétel az alapvető munkafolyamatok (fűrőlyukak telepítése, kutatófűrőlyukak fúrása, az érc és kőzetek szállítása az aknamélyítő vágatokban) szerint, a tőzegkitermelő-iparban az egyes munkaműveletek (a tőzeg kotrása, szárítása, begyűjtése, rakodása, stb.) szerint történik. A fakitermelő iparban a számbavételt a fő munkanemek — a fa ledöntése, kiközelítése (úsztatása) a felső fatelephez, rakodás a felső fatelepen, kiszállítás, stb. — szerint végzik.

Ezek a leginkább munkaigényes munkafolyamatok és munkanemek alapjában véve felölelik a mondott iparágak egész technikai folyamatát.

Az új beszámolójelentés-minták, amelyeket abból a célból dolgoztak ki, hogy a mechanizálás tekintetében a kormány által kitűzött feladatok teljesítésének ellenőrzését kellő módon szervezzék meg, számos új kérdést vetettek fel, amelyekre a gépesítés terén végrehajtott számbavétel mutatószámrendszerének kell feleletet adnia. A számbavétel alapvető mutatószámaihoz tartoznak: a) a munkák összterjedelme; b) a gépesített munkák terjedelme; c) munkaráfordítások külön a kézi és külön a gépi munkálatokra; d) a gépek átlagos állományi létszáma; a gépek által teljesített munkaidő és a gépállások; f) az átlagos állományi létszámba tartozó és a dolgozó gépek tényleges munkatermelékenységé.

A munkák terjedelmének, a munkaráfordításoknak és a gépesítés hatékonyságának számbavétele

A munkák összterjedelmét a ténylegesen kitermelt vagy előállított termékek természetes mértékegységben kifejezett mennyisége szerint veszik számba és ebbe beletartozik a kézierővel és a mechanizált módon teljesített munkák terjedelme. Gépesített munkának csakis a mechanikus, elektromos, vízierővel, sűrített levegővel való meghajtással működő gépek, gépezetek, aggregátok vagy felszerelések segítségével teljesített munkákat tekintik. Ez kizárja annak lehetőségét, hogy a mechanizált munkák közé számítsák azokat a munkákat, amelyeket kézi csörlő, csigák, csillék és más kisebb gépieszközök segítségével végeznek. A gépesített munkák terjedelmébe beletartoznak a nehézkedési erő (a termék saját súlya) kihasználásával teljesített, valamint a robbantással végrehajtott munkák.

E legfontosabb mutatószámok számbavétele lehetővé teszi a tervfeladatok teljesítési menetének megfigyelését, a munkák gépesítési fokának meghatározását és a gépesített munkákra vonatkozó terv nemteljesítése esetében: a kézi munkaerőre fordított költségöbbllet felderítését.

A munkák összes és gépesített terjedelmére vonatkozó adatok birtokában könnyű meghatározni a gépesítés színvonalát, ami a továbbiakban analitikus mutatószámul is szolgál s lehetővé teszi a jellegük szerint különböző munkák gépesítési fokának összehasonlítását.

A gépesítésnek a termék munkaigényességére gyakorolt befolyása, a munkálatok gépesítése következtében a munkatermelékenység emelkedésének meghatározása, a lehetőség megteremtése a gépesítés különféle módozatai hatékonyságának összehasonlító elemzésére, — azok a kérdések, amelyekre a munkaráfordítások számbavételének feleletet kell adnia.

E kérdések eldöntéséhez feltétlenül szükségünk van a munkaráfordításokra vonatkozó adatokra, mégpedig mind a kézierővel, mind a gépek és gépezetek segítségével teljesített munkák tekintetében.

Megállapították, hogy a gépesített munkáknál a munkaráfordításokhoz számították nemcsak a gépek és gépezetek kezelését végző munkások (darukezelő, motorvezető, traktorista, stb.) munkáját, hanem azoknak a munkásoknak munkáját is, akik a számbavett munkaműveletnél kézierővel kisegítő munkát végeztek (kötélkezelő, adagoló, stb.).

Mind a gépesített, mind a kézierővel végzett munkaigényes és nehéz munkafolyamatoknál foglalkoztatott munkások munkatermelékenységének pontosabb meghatározása végett az időszakonként alkalmazott kisegítő

munkások (javítólakatosok, gépolajozók, kenők, stb.) munkaráfordításait nem veszik számításba.

A gépésítés színvonalára és a kézierővel dolgozó munkások létszámára vonatkozó adatok elemzése kimutatja, hogy a termelési folyamat gépésítési színvonala és a munkavégzés gépésítési színvonala között jelentős szakadás van. Ezt a szakadást a kézi és a gépésített munkálatoknál a kétféle munkatermelékenység között fennálló lényeges különbség magyarázza. Ennek következtében ugyanis még a jelentéktelen terjedelmű kézierővel végzett munkáknál is nagyon magas a munkaráfordítás. Bizonyításul elegendő megvizsgálni a következő példát: ha 200 tonna darabos terhet megosztva raknak be, 160 tonnát vasúti vagy gépkocsidaru segítségével két munkással, 40 tonnát pedig kézierővel nyolc munkással, akkor ebben az esetben a rakodási munkák gépésítési színvonala egyenlő

$$\frac{160}{200} \cdot 100 = 80\%$$

a munkavégzés gépésítési színvonala pedig ennek megfelelően

$$\frac{2}{8 + 2} \cdot 100 = 20\%$$

Ezenkívül figyelembe kell venni még azt is, hogy a gépésített munkákban résztvesznek a kisegítő műveleteket végző munkások is. Ez szintén emeli a termelési folyamat gépésítési foka és a munkavégzés gépésítési foka közötti szakadást. Így a felhozott példában a gépésített munkafolyamatban két munkás vesz részt; ezek közül az egyik, a daru gépésze a gépésített munka dolgozóinak csoportjába tartozik, a másik a darulánckezelő, a kapcsoló kézierővel dolgozó munkás. Ebben az esetben a munkavégzés gépésítési foka csak 50%, jöllehet az egész termelési folyamat gépésítése 100%-os.

A rakodási munkák egész folyamatában a munkavégzés gépésítési színvonala a felhozott példában egyenlő

$$\frac{1}{9 + 1} \cdot 100 = 10\%$$

Következőleg különbség van a „munkafolyamatok gépésítése“ és a „munkavégzés gépésítése“ között, minthogy számos munkafolyamatot egy részében gépésített módon, más részében pedig kézierővel teljesítenek; ezenkívül egyes munkáigényes és nehéz munkák gépésítésének befejezése még egyáltalán nem jelenti — mint ahogy az a példából is látható — a kézierővel végzett munka teljes kikapcsolását.

Éppen azért, hogy a gépésített munkafolyamatoknál a munkatermelékenységről megbízható adatokat kapjunk, nemcsak a gépész minőségében dolgozó munkások munkaráfordításait kell számításba venni, hanem a kézi munka teljes felváltása szempontjából a kisegítő munkásokét is, akik a gépek szerkezeti fogyatékoságainak pótlására kézierővel dolgoznak.

A munkaráfordítások e gyakorlati számbavételénél azonban számos nehézséggel találkozunk, amelyek az egyes munkanemek teljesítésére ráfordított munkanapok mennyiségének meghatározásánál fordulnak elő. Ez vonatkozik elsősorban a szénbányaiparra, a gépgyárak öntőműhelyeinek

munkájára és számos egyéb munkára, amelyeket vagy komplex brigádok végeznek el, mint ahogy ez a szénbányáiparban történik, vagy olyan munkások, akik a nap folyamán többféle munkát végeznek. A munkaráfordításoknak az egyes munkanemek közötti felosztása ebben az esetben megköveteli az egyes munkanemeknek az összes munkaszükségletben elfoglalt aránylagos súlya kiszámítását.

A munkaráfordításokra vonatkozó adatok elemzése a munkafolyamatok gépesítése tényleges hatékonyságának meghatározásában a legfontosabb mozzanatot jelenti. A kézi és a gépesített munkálatok munkaráfordítási mutatószámainak összehasonlítása megmutatja a munkatermelékenységnek a gépesítés megvalósításának eredményeként bekövetkezett emelkedését.

Annak elérése végett, hogy a gépesítés hatékonyságát ne csak a munkatermelékenységnek az egyes vállalatoknál bekövetkezett emelkedése vagy az egyes munkálatok teljesítésénél a munkaráfordításokban elért csökkenés szempontjából, hanem a társadalmi munka megtakarítása szempontjából is — ami bennünket mint abszolút szám érdekel — a munkaerő úgynevezett viszonylagos megtakarításának mutatószámát alkalmazzuk.

A munkaerő viszonylagos megtakarításán munkaerőlétszámban kifejezve, a társadalmilag szükséges munkának azt a mennyiségét értjük, amelyet a beszámolási időszakban az új technika bevezetésével és mindenekelőtt a termelési folyamatok gépesítésével kapcsolatban a munkatermelékenység emelkedésének eredményeképp megtakarítottunk. Ez azt jelenti például, ha a munkatermelékenység az új technika bevezetését megelőző időszakban a be- és kirakodási munkálatoknál évi 4000 tonna volt, és a bevezetés után 5000 tonnára emelkedett, és ha az évente teljesítendő munka terjedelme 200 millió tonna, a viszonylagos megtakarítás

$$\frac{200\ 000\ 000}{4000} - \frac{200\ 000\ 000}{5000} = 10\ 000 \text{ ember.}$$

A munkamegtakarítás kiszámításának ez a módja nem kimerítő, számos hibája van. A legfőbb hiba abban van, hogy ez a módszer nem veszi számításba a gépesítésnél alkalmazott és a munkatermelékenység emelkedését biztosító gépek vagy az új technika egyéb eszközeinek felhasználási időtartamát, valamint nem veszi számításba a gépesítés eszközeinek előállítására történt munkaráfordításokat sem.

A munkaerőmegtakarításnak ilyen módon elvégzett kiszámítása összehasonlítva a gépek és gépezetek beszerzésére és üzembehelyezésére (felszerelésére) fordított egyszeri költségekkel, lehetővé teszi, hogy véleményt mondjunk a gépesítés alkalmazásának hatékonyságáról, számításba véve azt a körülményt, hogy a beruházásokban kifejezésre jut annak a munkának értéke, amelyet gépek előállítására fordítottak.

A munkaerőmegtakarítás kiszámításának egyéb módszerei vagy rendkívül bonyolultak, vagy hibásak, például ha a munkavégzésben elért munkaerőmegtakarítás kiszámítása nem tükrözi vissza a társadalmilag szükséges munkában elért megtakarítást, minthogy nem veszi számításba a munkatermelékenységnek már elért színvonalát.

A munkaerőmegtakarítás kiszámítását a munkatermelékenységre vonatkozó adatok alapján elvégezhetjük az egyes munkanemek vagy az egészében vett termelési folyamat szerint.

A munkatermelékenység emelkedése nemcsak a munkafolyamatok gépesítése fokozásának következménye, hanem még számos szervezési jellegű körülménynek: a munkások szakképzettsége emelésének, a munkaerő-elosztás megjavításának, stb. eredménye is, következésképpen az egészében vett technológiai folyamatra számított munkaerőmegtakarítás nagysága a munkatermelékenység fokozásában közreműködő összes tényezők eredménye. Az egyes munkaműveletek vagy munkanemek szerint számított munkaerőmegtakarítás a legtöbb esetben csak azokat a technológiai tökéletesítéseket, különösen a gépesítést fejezi ki, amelyek a munkatermelékenység emelkedését előidéztek.

A munkaerőmegtakarítás kiszámított mennyiség. A munkatermelékenység emelkedésére és a teljesített munkálatok terjedelmére vonatkozó adatok elemzése alapján számított munkaerőmegtakarítás azoknak a mutatószámoknak egyike, amelyek lehetővé teszik a munkaigényes és nehéz munkafolyamatok gépesítése hatékonyságának megítélését.

A gépesítés különféle módozatainak alkalmazása tekintetében a munkaráfördítésre vonatkozó adatok alapján lehetővé válik a gépesítés leghaladóbb módszereinek és a gépesítés megvalósítására szolgáló gépeknek meghatározása.

Ha a folyamat gépesítési színvonala nem alkalmas annak kimutatására, hogy a gépesítés módszerei és eszközei mennyire haladóak, a gépesített munkálatok munkaráfördítéseinak elemzése a különféle gépekkel végzett munkálatok munkaigényességének összehasonlítása útján kimutatja a munkálatok gépesítésének legelőnyösebb módszereit a munkatermelékenység emelése szempontjából.

A felszerelés kihasználásának számbavétele

A munkafolyamatok gépesítésénél alkalmazott gépek és gépezetek kihasználásának számbavétele lehetővé teszi mind a géppark kihasználási együtthatójának, mind pedig az előírt haladó átlagnormákkal összehasonlítva az egyes gépek teljesítményének meghatározását.

A teljesítmény számbavétele főképpen azokra a gépekre vonatkozik, amelyek a vizsgált munkafolyamatban az alapvető munkaműveleteket végzik. A szénbányáiparban ilyenek a szénbányakombájnok, a fűrőgépek, villamosmozdonyok és más fontosabb gépek. Az olyan gépeket, mint a kaparószalagok, amelyeknek teljesítménye a szénkombájnok vagy a fűrőgépek teljesítményétől függ, állományi átlagos létszámuk szerint veszik számba, minthogy e gépeknek, mint a termelési folyamatban kisegítő munkát végző gépeknek, tényleges teljesítményét megítélhetjük az alapvető gépek teljesítménye alapján.

A munkálatok gépesítésénél alkalmazott géppark kihasználási együtthatójának meghatározása és a haladó átlagnormák teljesítésének ellenőrzése a számbavétel e fejezetének legfontosabb feladata.

A géppark kihasználási együtthatójának kiszámítása céljából megállapítjuk a vállalat rendelkezésére álló gépek állományi átlagos létszámát és a ténylegesen dolgozó gépek számát. A dolgozó gépek számának a gépek összmennyiségéhez való aránya mutatja a géppark kihasználási fokát.

A géppark kihasználása számbavételének fontossága a gépek és gépezetek bevezetésének irányításában operatív célok szempontjából kétségtelen. A géppark kihasználási együtthatójának kiszámítása lehetővé teszi

a vállalatok munkájában egyes szervezési hiányosságok felderítését. Így a Faipari Minisztérium a gépek kihasználására vonatkozó számbavételi adatokat elemezve, befolyást gyakorolhat azoknak a fakitermelő vállalatoknak munkájára, amelyek a gépparkot számos esetben csak 50—60% között használják ki. Ezek az adatok, amelyek a beszámolójelentések felülvizsgálásánál a rendelkezésre álló gépek majdnem fele részének rendszeres ki nem használását mutatják, hozzásegítenek azoknak a komplex intézkedéseknek meghozatalához, amelyek a felszereléskihasználás megjavításához szükségesek. A felszerelés kihasználásának megjavítása jelentős mértékben emelheti, pótlólagos beruházások nélkül, a vállalatok tényleges teljesítőképességét.

A géppark számbavétele azonban nem szorítkozhatik csupán arra a feladatra, hogy a gépek munkában való kihasználását mennyiségileg állapítsa meg. A dolgozó gépek átlagos állományába (az elfogadott módszernek megfelelően) beszámítják az üzemképes állapotban lévő és a munkában naponta bármennyi ideig is résztvevő gépeket; ily módon dolgozó gépnek tekintik azt a gépet is, amely nem teljes műszakban dolgozott.

A géppark mennyiségi kihasználását kifejező adatokra korlátozott elemzés egyáltalában nem elegendő.

A gépek és gépezetek kihasználásának számbavételi rendje előírja, hogy nemcsak a teljesített munkaórákat kell számbavenni, hanem a kötelező normáknak megfelelően teljesített munkálatok terjedelmét is; ezeket a normákat a gépek által egy hónap vagy egy év alatt teljesítendő különféle munkák terjedelmének formájában állapítják meg.

A gépek által teljesített munkák terjedelmének számbavétele nem válaszol közvetlenül a gépek műszakon belüli állásainak meghatározásával kapcsolatos kérdésekre, hanem csak általános összegben mutatja a haladó átlagnormák teljesítését vagy nem teljesítését. Minthogy azonban a normák elszámolása a gépeknek bizonyos meghatározott idő alatti teljesítményének számbavételét jelenti, a normák teljesítésének számbavétele közvetve mutatja az egyes vállalatokban vagy az egészében vett egyes iparágakban a munkamegszervezés tökéletességének fokát.

A felszerelés-kihasználás megjavításának roppant fontos kérdése megköveteli, hogy a számviteli dolgozók a munkaigényes és nehéz munkálatok gépesítése egész számviteli rendszerének erre az igen fontos fejezetére komoly figyelmet fordítsanak. A gépek és gépezetek kihasználására vonatkozó és a különböző iparágak vállalatait illető megbízható adatok lehetővé teszik, hogy az utóbbi évek során a népgazdaság különböző ágainak juttatott hatalmas mennyiségű technikai eszközök kihasználásának megjavítása érdekében megtegyék a szükséges intézkedéseket.

Az e tekintetben fennálló tartalékoknak világos bizonyítékai a termelés terén a technika elsajátításában hatalmas sikereket elért élenjárók vívmányai és a munkatermelékenység tekintetében a haladó átlagnormákat jelentősen meghaladó fényes eredményei.

A donyeci és a kuznyeczi medence szénbányáiban Kucser, Tutubalin, Trefelov és még más bányakombájnégépek egy kombájnjal havonta 14—15 000 tonna szenet termeltek ki s ezzel a munkatermelékenységi normát majdnem háromszorosan túlszárnyalták.

A fakitermelőiparban Gocsijev, Korobejnyikov, Lufervenko és számos más erdőkitermelő munkás hasonlóképpen jelentősen túlhaladták a gépekre megállapított teljesítménynormákat.

A legegyszerűbb számítások is azt mutatják, hogyha a fakitermelőiparban a termelésben élenjárók tapasztalatait felhasználva, a legjobb munkások által elért eredményeknek csak a felével fokozzák a felszerelések tényleges teljesítményét, akkor sok vállalatnál a rendelkezésre álló felszerelések mellett a fakitermelésben a gépesített munkálatok terjedelme több mint kétszeresére emelkedik.

Mint ahogy rámutattunk, a gépek és gépezetek kihasználásának számbavétele előírja a gépek állományi átlagos számának, ebből a dolgozó gépeknek, valamint a teljesítménynormáknak számbavételét. A felszerelések kihasználási fokának teljes jellemzésére ezeket a mutatószámokat még kiegészítik a teljesített munkaórák és a gépállás óráinak mennyiségére vonatkozó adatokkal.

Ily módon az alapvető gépek kihasználásának számbavételére megállapított mutatószámok lehetővé teszik a felszerelések kihasználása terén mutatkozó hiányosságok felderítését és a megszüntetésükhöz szükséges intézkedések megtételét.

A komplex gépesítés.

A szovjet gépgyártás terén elért sikerek, amelyek szerint ma már a technológiai folyamatok összes műveleteinek vagy azok nagyobb részének gépesítéséhez szükséges gépeket és gépezeteket gyártanak, megteremtették a lehetőségét annak, hogy a háborúutáni ötéves tervben az egyes munkanemek gépesítéséről áttérjenek a népgazdaság különböző ágaiban az egyes részlegek, műhelyek és vállalatok komplex gépesítésére.

Magának a komplex gépesítés fogalmának lényegéből kiindulva, amelynek a tervezésnél és a számbavételnél is ugyanazon tartalommal kell bírnia, a komplex gépesítést illetően megszabott feladatok számbavételének nem az egyes munkanemek, hanem az egyes részlegekben, műhelyekben vagy az egész vállalatban az egész technológiai folyamat tekintetében megvalósított gépesítés jellemzését kell visszatükröznie.

A komplex gépesítés számbavételének megszervezése mindenekelőtt megköveteli a fogalom módszertani meghatározását, hogy ily módon lehetővé váljék minden egyes konkrét esetben annak eldöntése, hogy melyik vállalat, műhely vagy részleg tekinthető komplex módon gépesítettnek.

A komplex gépesítés fogalmának konkrét tartalma a különböző iparágaknál és vállalatoknál való alkalmazás szempontjából különböző. Minden egyes esetben e fogalom tartalmát a technológiai folyamat azon műveleteinek köre határozza meg, amelyeket gépesített módon kell megoldani.

Az erdőkitermelő iparban a komplex gépesítés számbavételénél egységes egésznek tekintik a fafuvarozást a kitermelési helyek és az alsó fatelepek munkálataival együtt. Ebben az esetben a komplex gépesítés megvalósítása azt jelenti, hogy a fakitermelés (ledöntés), a fának a felső fatelepre való közelítése, a felső fatelepre való lerakása, onnan való elszállítása, valamint az alsó fatelepen a fa kikészítésével, stószolásával és berakásával kapcsolatos munkákat gépesített eszközökkel kell elvégezni.

A komplex gépesítés az ipar valamennyi ágában a gépesítés minőségi mutatószámait jelentős mértékben megjavítja.

A komplex gépesítésnek biztosítania kell:

a) a gépkomplexumok alkalmazását, szoros kapcsolatban azok egymás közötti teljesítőképességével;

b) a folyamatos, megszakítás nélküli termelés megszervezési lehetőségét;

c) a munkatermelékenység nagyfokú emelkedését;

d) a gépek és gépezetek kihasználásának megjavítását.

A tervfeladatok előírják a vállalat, műhely vagy részleg számára a teljes gépesítés megvalósítására való áttérést és a munkatermelékenység bizonyos meghatározott színvonalának elérését. E feladat teljesítésének számbavétele megállapítja, hogy az objektum az adott időpontban mennyiben fejezte be a komplex gépesítésre való áttérési munkálatokat. A komplex gépesítésre vonatkozó beszámoló visszatükrözi a komplex gépesítésre áttért vállalatok, műhelyek és részlegek számát és termelésük terjedelmét.

A számbavétel a terjedelemből származó mutatószámokkal együtt vállalatok, műhelyek vagy részlegek szerint feltünteti az összes munkaráfordításokat, valamint a felszerelés-kihasználásra vonatkozó adatokat.

A komplex gépesítésre áttért vállalatok és műhelyek szerint részletezett számbavételi adatok a munkaigényes és nehéz munkálatok gépesítésének további fejlődésében ennek az iránynak megerősödését bizonyítják. Így például az Erdőipari Minisztérium kresztecki erdőgazdaságában megvalósított komplex gépesítés lehetővé tette, hogy 1950-ben a munkatermelékenységet a minisztérium átlagos munkatermelékenységével szemben 74%-kal emeljék. Más erdőipari gazdaságokhoz hasonlítva a felszereléseket, a munkálatok gépesítésére itt sokkal jobban használják ki.

A vállalatokban, műhelyekben és részlegekben a termelési folyamat komplex gépesítésének megvalósítása és a gépesített objektumok által teljesített munkálatok terjedelmének számbavétele lehetővé teszi egy, a gépesítés fokát kifejező új, tökéletesebb és megbízhatóbb mutatószám meghatározását. Ilyen mutatószám a komplex gépesítés aránylagos súlya, amely ugyanúgy állapítható meg, mint a gépesítés színvonala, azaz a komplex gépesítéssel teljesített munkálatok terjedelmének a munkálatok összterjedelméhez viszonyított arányával. Ebben az esetben nem az egyes munkanemekről, hanem az egészében vett termelési folyamatról van szó. Így például a számbavételi adatok alapján meghatározható a komplex gépesítéssel kibányászott szén vagy a komplex gépesítéssel kitermelt tőzeg, stb. aránylagos súlya. A gépesítés színvonala lehetővé teszi, hogy az egyes munkanemek gépesítési színvonaláról általánosságban ítéletet mondjunk, minthogy a komplex gépesítés aránylagos súlya a gépesítés állapotát egészében véve, iparágak szerint, juttatja kifejezésre. Hasonló módon határozható meg a komplex gépesítés aránylagos súlya több munkaműveletből álló egyes munkanemek szerint is, amelyeket korábban a gépesítés szempontjából alapvető műveletek közé számítottunk.

A komplex gépesítés számbavételét a jövőben tökéletesíteni kell abból a feladattól indulva, hogy a gépesítés helyzetéről minél megbízhatóbb adatokat kapjunk. Ezek az adatok a különféle népgazdasági ágakban a gépesítés gyorsított bevezetési folyamatának operatív irányítása szempontjából nélkülözhetetlenek.

A munkaigényes és nehéz munkálatok gépesítésének számbavétele az új technika statisztikájának egyik fejezete, amely az új technika fejlesztése és bevezetése, különösen pedig a termelési folyamatok gépesítésének a népgazdaság különféle ágaiba való bevezetése terén a tervszerű irányítás eszközéül szolgál.

A GÉPGYÁRAK BEFEJEZETLEN TERMELÉSÉNEK MÉRÉSÉRŐL

Tervgazdasági módszereink egyik legtöbbet vitatott problémája a befejezetlen termelés tervezése és mérése. Már a hároméves terv első időszakában, amikor elkezdjük a vállalati tervek rendszeres kidolgozását, jelentkezett az a követelmény, hogy terveink kidolgozásánál a termelés *egész terjedelmét* vegyük számításba és ennek megfelelően mérjük a teljesítést is.

A vita egyrészt akörül forog, hogy lehet-e a termelés befejezetlen részét figyelmen kívül hagyni, és hogy ilyen engedményt milyen iparágban tehetünk meg. Másrészt az eldöntendő kérdés arra vonatkozik, hogy megelégedhetünk-e a befejezetlen állományváltozásának indirekt mérésével, amelyet a könyvvitel általában önköltségi értékeléssel tud nyújtani; vagy pedig a közvetlen mérés módszeréhez folyamodjunk. Amilyen mértékben kifejlődnek — a Szovjetunió tapasztalatait felhasználva — tervezési és statisztikai módszereink, olyan mértékben egyre inkább szükségét érezzük annak, hogy kielégítő megoldást találjunk. A múlt év folyamán általában rátértünk arra, hogy a havi operatív tervezés a termelési terven kívül a munkaügyi terveket is magába foglalja. A munkaráfördítással azonban — helyes összefüggésben — csak a termelés *egész terjedelme* állítható szembe és a termelékenységi mutatók sok iparágban, a befejezetlen termelés elhanyagolása esetén, nem adhatnak hű képet a termelés és munkaráfördítés tényleges arányairól. Ebben az esztendőben még inkább fontossá vált ez a probléma. A feszített tervek teljesítése az eddigénél sokkal nehezebbé vált és a szigorított béralap-ellenőrzés követelményeit figyelembe véve, már 2—3%-os eltérés a teljes termelés és az áru-termelés között, a terv nem teljesítését és ezzel járó súlyos következményeket jelenthet.

Múlt évi gyakorlatunkban még nem volt általános rendelkezés arra, hogy mely iparágban kötelező a teljes termelés mutatóinak vezetése, a félkészáru és befejezetlen termelés között sem alkalmaztak általánosan kötelező megkülönböztetést. Az Országos Tervhivatal 1951-es tervutasítása már előírta, hogy milyen iparágakban kötelező a termelés *egész terjedelmét* számbavenni. Majd a 10 260/1951. O. T. számú rendelet teljes rendezést hozott. Meghatározta a félkészáru és a befejezetlen termelés fogalmát, valamint azt, hogy mi számítandó be az áru-termelésbe, illetve a teljes termelésbe. Azóta minden iparág köteles az áru-termelés értékén kívül a félkész gyártmányok állománykülönbözetét is számbavenni. Hat iparág pedig (gépgyártás, finommechanika, erőáramú villamosipar, gyengeáramú villamosipar, közlekedési javítóműhelyek és a bőripar) a befejezetlen termékek

állománykülönbözetét is tartozik mind a tervezésben, mind a statisztikában külön is kimutatni.

Ez az előírás kétségtelenül helyes és égetően szükséges volt. Fel kell hívunk a figyelmet arra, hogy a vállalatok konkrét termelési körülményei miatt sokszor még a tömegszerű, folyamatosan ismétlődő gyártás esetében is szükség lehet a félkész és befejezetlen termelés kimutatására. Az R. M. Acélműben például a Martin-kemencejáratok alakulásától függően, időnként keletkezik olyan torlódás a féltermék feldolgozásában, amely miatt a hóvégi elszámolásnál el nem hanyagolható mértékű állománykülönbözet jelentkezik. Még az olyan állandóan ismétlődő szériatermelésnél is, mint a kerékpár vagy motorkerékpár előállítása, észrevehető jelentősége van nemcsak a raktári félkészáru, hanem az üzemben mozgó, befejezetlen termelés állományváltozásának is. Mai fejlettségünkben az ilyen üzemek termelése még nem egészen egyenletes, az árutermelés napi értékei egy hónapon belül is tág határok között ingadoznak. A termelés szervezatlensége, az alkatrészszállítások késése, stb. miatt így gyakran előfordul, hogy a befejezetlen termékek állományváltozása néhány százalék erejéig, tehát el nem hanyagolható mértékben növeli vagy csökkenti az árutermelés terjedelmét, a havi vagy negyedéves tervidőszakra vonatkozóan.

Az R. M. Művekben 1949 ősz óta rendszeresen, havonta elemezzük a termelékenységi mutatók alakulását. Elemzésünket eleinte csak a készáru termelésre és gyár csoportokra vonatkoztattuk. Kezdetől fogva élesen megmutatkozott az a nehézség, hogy a készárutermelésre számított termelékenységi mutatók fejlődésében olyan ugrásszerű ingadozások jelentkeztek, amelyekre az elemzés kielégítő magyarázatot nem tudott nyújtani. Maguk az érintett gyárvezetők is sokszor hivatkoztak arra, hogy a statisztikában jelentkező visszaesés vagy elmaradás csak látszólagos, mert a gyár teljesítménye nem fejezhető ki csupán a készárutermeléssel és a befejezetlen termékek állománya növekedett.

A könyvvitel ebben a kérdésben nem tudott közvetlen segítséget nyújtani. A befejezetlen állomány kimutatása csak jóval a tárgy hónap zárása után állt rendelkezésre; nem volt eléggé gyártási ágakra tagolt; önköltségi értékkel dolgozik, amely változó értékelés és nem mérhető össze közvetlenül a termelési elszámolásokkal.

Az önköltségi értékszínvonal ugyanis nem felel meg sem a tervár, sem a folyóár színvonalának, amely értékeléseket használjuk pedig az árutermeléshez. Tehát a teljes termelés megállapításához a könyvvitel valamilyen módon átszámítási indexet kénytelen képezni. Az indexképzés hibalehetőségei bizonytalanává teszik az értékelést. További hiba származik abból, hogy utókalkulációs tevékenységünk még sok helyen fejletlen. A könyvvitel minden gyártmányra vonatkozóan a legutolsó utókalkulációs adattal dolgozik. Vagyis az egyik gyártmányra esetleg több hónappal korábbi, a másikra esetleg csak néhányhetes utókalkulációs adatot használ. (Ez évben ugyan a fejlődés arra irányul, hogy az összehasonlítható gyártmányokat negyedévenként kalkuláljuk, de az egész termelésre ezt az eredményt csak lassan tudjuk elérni.) A különböző időből származó utókalkulációk egyben különböző önköltségi tényezőket is tartalmazhatnak — amelyeket a könyvvitel nem tud állandóan helyesbíteni — s kétségtelenül torzítják a befejezetlen termelés arányát az árutermeléshez viszonyítva. Különösen zavaró volt az is, hogy raktározási nehézségek miatt viszonylag sok beérkező nyers-

anyagot azonnal munkaszámra kivételezetten az üzemnek adtak át, ami a könyvelési fogalmak szerint része a befejezetlen állománynak, de statisztikai értelemben — ha a megmunkálás még nem kezdődött el — csak nyersanyagnak minősíthető.

Ezek a nehézségek és egyéb okok megérlelték azt az elhatározást, hogy az R. M. Művek gépipari jellegű feldolgozó üzemében térjünk át a havi közvetlen leltározás módszerére. Ezért 1950 májustól kezdve fokozatosan, majdnem minden gyáregységünk rátért a havi leltározásra.¹

Mérési módszerünket a szovjet módszerek tanulmányozása alapján alakítottuk ki. A rendelkezésünkre álló művekben ugyan nem találtunk olyan leírást, amely közvetlenül alkalmazható lenne. De a megismert szempontokra támaszkodva sikerült megoldani azokat a lényeges részletproblémákat is, amelyekre az irodalomban nem található felelet. Az általunk kidolgozott mérési módszer tapasztalatunk szerint kielégíti a gépiparban felmerülő gyakorlati igényeket s egyben hasznos eszköze az üzemvezetésnek.

A félkészáru és befejezetlen termelés leltározását nemcsak azért vezetjük be, hogy a termelés jobb mérését valósítsuk meg. Eljárásunkat úgy dolgoztuk ki, hogy e fő célkitűzés mellett más fontos feladatok megoldását is elősegítsük.

Mindenekelőtt biztos és az eddiginél részletesebben kidolgozott elszámolást nyújtunk a beralap-ellenőrzéshez és a termelékenység elemzéséhez. A program- és határidőszervek még nincsenek teljesen kifejlődve, a gyártási nyilvántartás hiányos. A havi leltározás lehetővé teszi a felvétel és a nyilvántartás egyeztetését s ezzel az üzemi terhelések helyesbítését, a termelés folyamatosságához szükséges intézkedések megtételét. A leltározás részleteiben igazodik a gyáregység szervezeti felépítéséhez, ösztönzően hat a termelés gyáron belüli megszervezésére, tehát elősegíti a műhelyszámadás kialakulását is.

*

A Rákosi Művekben alkalmazott eljárás alap gondolata a következő: Minden gyáregység minden hónap végén leltározza a raktárakban és üzemekben található félkészárut (általában kész alkatrészeket) és az üzemben gyártás alatt lévő befejezetlen termelés állományát, a hóvégi zárás állapotának megfelelően. Az elkészült gyártási darabokat (alkatrészeket) a gyártáshoz utalványozott normaidővel órákban (percekben) és a darabra (alkatrészre) megállapított terváron értékeljük. A be nem fejezett darabok (alkatrészek) mind idő-, mind forintértékét a teljesen kész darabhoz viszonyított elkészültségi fok arányában számítjuk. Az elkészültségi foknak megfelelő időértéket a havi zárásig elvégzett műveletekhez szükséges utalványozott idő (beállítási és műveleti normaidő) szerint állítjuk be, az ennek megfelelő tervárértéket pedig az elvégzett műveletek normaideje után alkalmazott értékszorzó segítségével számítjuk ki.

Az alkalmazott mérési mód két fő részből áll: a leltárfelvételből és az értékelésből. Az egész mérési eljárás bevezetésekor alapos és gondos előkészítő munkára van szükség, mind a felvétel, mind az értékelés megszervezéséhez.

¹ A R. M. Művek egy központi szervezet által irányított önálló gazdálkodásra kiépített gyáregységekből állnak. A gyáregység szervezetenleg és funkciójában azonosnak tekinthető más önálló nehézipari vállalattal.

A *leltárfelvétel* előkészítésénél irányelvül azt választottuk, hogy az egész felvételezési munka minél inkább beilleszthető legyen az üzem normális termelési munkamenetébe. Ezért a leltározást alkatrészenként végezzük, mert alapjában véve a gyártás maga is alkatrészenként folyik; a felvételi munkát pedig a gyáregység egyes részlegeire decentralizáltuk.

Az előkészítésnél gondoskodtunk arról, hogy rögzítsük a felvételezés tagolását és az megfeleljen a gyáregység szervezeti beosztásának. Ezért minden gyáregység a mellékelt 1. sz. minta szerint elkészítette a gyárhoz tartozó üzemek, műhelyek, munkacsoportok és alkatrészraktárak szervezeti felosztását. A szervezet sémába foglalása a leltározás szempontjából biztosította azt, hogy a gyáregység egyetlen területe se maradjon ki a felvételtől; a felvétel hónapról hónapra azonos területi beosztásban történik, tehát alapot nyújt a kis részlegek változásainak összehasonlítására.

A leltározás egész munkája — mind a felvétel, mind az értékelés — végső fokon a gyári Termelési osztály (máshol a Termelési intézőség) feladata.

A leltárfelvétel tehát a termelési osztály irányításával történik az egyes részlegekben. A felvétel helyes és időben történő elvégzéséért a szervezeti felosztás szerint meghatározott egységek vezetői felelősek. A felvételezés lényegében a csoportokban, kisebb műhely esetében a műhelyben és a raktárakban történik. Nagyobb műhelyek a csoportok felvételi adatait összesítik és továbbítják az üzemvezetőhöz, ahonnan az összegyűjtött (néhánykor összesített) felvételi lapokat a gyári termelési osztályhoz továbbítják.

A leltárfelvétel aránylag egyszerű munka. A csoportvezető vagy a leltározással megbízott munkatársa végigmegy a rábízott csoporton és minden munkahelyen számbaveszi az ott található tételeket. A felvételi lapra beírandó adatokat a tételekre vonatkozó munkalapokról vezetik be. Nagy daraboknál a mennyiség könnyen megállapítható, nagy számban készülő kisebb daraboknál a munkalap mennyiségi adatát veszik fel külön számlálás vagy mérlegelés nélkül. (Mivel a műveletközi revízió a mennyiséget amúgyis állandóan ellenőrzi.)

Az alkatrészraktárban is hasonlóan járnak el. A tároló helyeket leltározás előtt rendezik és a mennyiséget a nyilvántartási kartonokból vezetik be a felvételi lapra, tehát lényegében papíreltárt vesznek fel. Ezt azonban a feltűnőnek látszó tételeknél számlálással, illetve méréssel kombinálják.

A decentralizálás előnye, hogy kis egységekben viszonylag nem sok a felvételezendő alkatrészek száma, tehát nem jelent különösebb munkamegterhelést. Azelőtt gyáregységenként külön csoportot kellett szervezni a leltározásra, jelentős túlórafelhasználással egybekötve. A kis részlegekben a felvétel úgyszólván menetközben, a hónap utolsó napján elvégezhető és megszervezhető túlóra nélkül.

A gyári értékelő csoport, amely az üzemből érkező leltárfelvételi adatokat feldolgozza, a munka során automatikusan ellenőrzést gyakorol az egyes részlegek felvételezési munkája fölött.

A leltározás elvégzésére a 2. sz. minta szerinti „Felvételi lap” szolgál, amelyen a csoportok (kisebb műhelyek) és az üzemi raktárak a befejezetlen termelés és félkészáru állományát havonta elszámolják. A felvételezésnél csupán a lap első öt rovatát töltik ki, vagyis a sorszámot, az alkatrész munkaszámát, az alkatrész jelét, az alkatrészen már elvégzett műve-

letek számát és a leltározott mennyiséget (darabszámot). Ha az alkatrészből olyan mennyiség is található az üzemben, amelyen még nem végeztek munkát, mint 0-műveletes anyagot külön adják meg az utolsóelőtti rovatokban. A leltározó részleg így küldi tovább a felvételi lapot, a többi rovat kitöltése az értékelő csoport feladata.

A munkaszámra kivételezett, de 0 műveletes anyagokat a leltározásnál azért vesszük fel, hogy a könyveléssel történő egyeztetéshez rendelkezésre álljanak. A befejezetlen termelés értékében azonban nem szerepelnek, mivel statisztikai fogalmak szerint csak nyersanyagoknak tekintendők. Az alkatrészraktárban külön felvételi lapon mutatjuk ki azokat az alkatrészeket, amelyeket nem a gyár maga állít elő, hanem kívülről vásárol. Ebben is eltérés van a statisztika és könyvelés fogalmi meghatározása között. A könyvvitel a külső beszerzésű alkatrészt az üzemi raktárban már félkészárúként tartja nyilván, holott ez csak akkor lesz része a termelésnek, ha a raktárból kivételezik és a gépbe beszerelik. Az elkülönített felvétel módot nyújt az egyeztetésre, de egyben arra is, hogy külső beszerzés emelkedése félkészárúgyarapodás formájában ne okozzon látszólagos termelési többletet a teljes termelésben.

A felvételi lapon egyes gyárak — a feldolgozás célszerűségi szempontjait követve — úgy csoportosítják a tételeket, hogy az alkatrészek, gyártmánytípusok szerint, egymásután következzenek. Így elérik azt, hogy a felvételi lapon elvégzett közbeeső összesítéssel az állományváltozást az egyes gyártmányokra is megállapíthatják.

A *leltárértékelésre* alkalmazott módszer kidolgozásánál több követelményt kellett kielégíteni. Biztosítani kellett, hogy az elkészültségi fok megállapítása minél realisabban kifejezze a munkaráfordítás értékét; az állományváltozás pénzértéke olyan legyen, amely közvetlenül hozzáadható az árutermelés értékéhez és azonos értékszínvonalat képvisel. Emellett nyújtson a leltárérték jó alapot a részletes elemzésre, és fejezze ki a befejezetlen termék összetételének változását.

Mindezeket figyelembe véve határoztuk el, hogy az értékelés normárákban és tervárszínvonalon történjék. Alapul a munkára utalványozott idő és az alkatrészekre kidolgozott tervár szolgál. Eltérve tehát attól, hogy a tervárszínvonalat a leltár összesített értékére számított *egyetlen* átszámítási kulcs alkalmazásával érjük el, *minden egyes alkatrésze*re közvetlenül kapjuk a tervárértéket. Az értékelés elkülönítve képezi a termelésben mozgó állomány egész értékéből az anyag értékét és az anyagmentes értéket. Ezzel megalapozzuk a könyvvittel való összehasonlítást és ellenőrzést, továbbá jó elemzési lehetőséget nyerünk.

Az értékeléshez szükséges alapadatokat a 3. sz. minta szerinti „Alkatrész lap”-on a gyártáselőkészítés gyűjti össze. Az első oszlopba bevezetik az egyes műveletek megnevezését a művelettervben előírt sorrendben, a beállításra és a megmunkálásra utalványozott percidőt műveletenként; majd az „összesen” rovatba az egymásután elvégzett műveletek halmozott időértékei kerülnek, hozzáadva az egy darabra eső beállítási időt is. A beállítási idő egységre eső részét az átlag sorozatszám figyelembevételével számítjuk, ezért a lap fejrészen feljellevezzük az alkatrészeire vonatkozó átlagos sorozatszámot.

Az alkatrészlap következő két oszlopa arra szolgál, hogy az utalványozott időkből vagy a sorozatszámokban bekövetkező változásokat előjegyez-

zék. Erre sor kerül a technológia változása vagy a normefelülvizsgálat stb. esetén. Előfordulhat, hogy egy-egy művelet elvégzését többféle gépre is beosztják, amelyekre esetleg különböző normaidők érvényesek. Az alkatrészlapra a munkabeosztásnak megfelelő átlagidők kerülnek, amelyeket egyébként is az üzemi terhelés megállapításánál alkalmaznak.

A „Kalkuláció“ elnevezésű oszlopban képezzük az alkatrész tervárát. Kiindulásul az Utókalkuláció adatai szolgálnak a legutolsó rendelkezésre álló önköltségi kalkuláció alapján. Ha valamilyen gyártmányra utókalkuláció még nincsen, ideiglenesen az előkalkulációból indulunk ki. A tervárképzéshez a kalkulációs adatokat először rendezni kell, mégpedig úgy, hogy a *gyártmány egészére* vonatkozó kalkulációs adat az odatartozó valamennyi alkatrész önköltségéből képzett végösszegnek is megfeleljen.

Mivel a gyártmány önköltsége nemcsak alkatrészekből tevődik össze, hanem szerelési költségek is jelentkeznek, a munkaráfördítés szerelési előrehaladását külön kell értékelni. Alkatrészlap készül ezért a szerelvénycsoportok összeállítására és a végszerelési műveletekre is, amelyek alapján értékeljük a szerelőműhely leltárfelvételét.

Az alkatrész tervárát úgy képezzük az önköltségéből, hogy a készgyártmány tervára és önköltsége közti arányszámmal módosítjuk az alkatrész valamennyi önköltségi tényezőjét. Ha például 1 gép tervára 125 000 Ft és önköltsége 1950. IV. negyedben 100 000 Ft volt, akkor a módosító arányszám 1,25. Az alkatrész önköltségi és tervárértékéből levonjuk az anyagiértéket, hogy feljegyezzük az alkatrész anyagmentes önköltségét és tervárértékét.

Ezek az adatok adják az átmenetet az idő- és forintértékelés között. Ha ugyanis az anyagmentes értéket az alkatrész teljes elkészítéséhez szükséges összes normaidő óraértékéhez viszonyítjuk, olyan *értékszorzót* képezhetünk, amellyel a leltárszerinti állomány időértékeit besorozva, az alkatrész *elkészültségi fokának* megfelelő anyagnélküli forintértéket kapjuk meg.

Az értékszorzó, illetve az alkatrész tervárképzése két átlagosításra támaszkodik. Az egyik abban áll, hogy a gyártmányra érvényes arányszámot a tervár és önköltség között minden egyes alkatrészre érvényesítjük. A másik átlagosítás pedig azáltal jön létre, hogy ezzel az arányszámmal képezzük az anyagköltség tervaras értékét is. Kétségtelen, hogy különösen az utóbbi eljárás bizonyos fokig fikció, mert az anyagköltségek nem ugyanúgy változtak, mint a többi költség a tervár bevezetése óta. Azonban mind az elvi megfontolás, mind a gyakorlat azt mutatja, hogy az átlagosítás elfogadható és semmiféle zavart nem okoz. Pontos számításnál arra volna szükség, hogy minden egyes gyártmány minden egyes alkatrészéhez megadjuk azokat a tényleges kalkulációs adatokat, amelyek a tervár bevezetésének időpontjában, azaz 1949 közepén érvényesek voltak. Ilyen kalkuláció azonban a legtöbb gyártmányra akkor még nem volt, s természetesen utólag nem állítható fel. A tervár megállapítása — mint ismeretes — az 1949. július 1-én érvényben volt folyóárakra támaszkodott, de nem csupán az egyes termelővállalatok árait fogadták el, hanem az országos átlagok, importtal való összehasonlítás s egyéb tényezők alapján véglegesítették. Az ehhez tartozó eredeti költségtényezők tehát az esetek többségében közvetlenül akkor sem voltak meg.

Ilyen eredetinek nevezhető tervárkalkuláció a jövő szempontjából különben sem jelentene lényeges eltérést az alkalmazott módszertől. Azt jelentené, hogy az egyes alkatrészek arányszáma eltérne a gyártmányra érvényes arányszámától. De úgy alakulnának alatta és fölötte, hogy átlagként a gyártmány egészére érvényes arányszámot adják. Egyes alkatrészeknél eltolódnék a megoszlás az anyagérték és az anyagmentes érték között. Ez adott esetben másképpen alakítaná a leltárállomány belső összetételét, de természetesen nem változtatja meg a befejezetlen termék egész értékét. Ezek az elképzelhető kisebb módosítások azonban csak szűk értékhatárok között jelentkeznének, ha meggondoljuk, hogy a termelés menetében a plusz- és mínusz-eltéréseknek szükségszerűen ki kell egyenlítődniök egy vagy több gyártási periódus ideje alatt.

Nem szabad azonkívül szem elől tévesztenünk azt, hogy a tervárértékelés a termelés terjedelmének megmérését célozza, tehát mennyiségi mérőszám. Az alkatrész tervárának megállapításánál ezért az a lényeges, hogy az egész gyártmány értékéből vezettük le, és a megállapítás után változatlan marad, tehát mennyiségi összehasonlításra alkalmas értékelést nyújt. A leltárértékelés terváron mentesít bennünket attól, hogy az önköltség csökkentése vagy egyéb változás miatti módosulást az egymásután következő leltározáshoz kimunkáljuk (amely kimunkálást a kalkulációs részlegek még negyedévenként sem tudják időben elvégezni).

A kalkulációban bekövetkező változásokat az utókalkuláció közli a GYEK²-kel, amely az alkatrészlapon ezt előjegyzi a következő sorokban éppen úgy, mint az időadatoknál. A tervár természetesen csak akkor változik, ha konstrukciós vagy ehhez hasonló lényeges módosulás áll be. Normaváltozás a tervárat nem módosítja, hanem csak az időadatot s ennek következményeképpen fordított arányban megváltozik az értékszorzó is.

A leltárértékelés egyszerű számolási műveletek sorozatával elvégezhető az alkatrészlapon összegyűjtött alapadatok segítségével. A gyáregység Termelési osztályán kijelölt értékelő csoport állítja ki a „Felvételi lap“-ok idő- és értékadatait a leltározott állományra. Az előző hó adatait különböző összehasonlítások elvégzésére az előző hónap felvételéből másolják át, majd kiszámítják az állománykülönböt és a 0 műveletes anyagok értékét is. A felvételi lap összesítésén kívül az állomány százalékos megoszlását is kiszámítják az anyag- és az anyagmentes értékre; ez fontos mutatószám a programozás helyesbítéséhez. (Számszerű példa a nyomtatvány-mintákon látható.)

A gyáregység összesítő jelentése a 4. sz. minta szerint készül. Ezen részletesen kimutatják a félkészáru és befejezetlen termelés állományát a hó elején és végén s az így adódó növekedéseket és csökkenéseket. A vízszintes sorok részletezésében pedig külön szerepelnek a raktári félkészárúk, az üzemben mozgó befejezetlen termelés műhelyenként, a szerelde, végül a kisegítő üzem adatai. A 0 műveletes anyagok értékét, valamint a külső beszerzésű raktári alkatrészeket a könyvvittel való egyeztetéshez adjuk meg. Az összesítő jelentést a Termelési osztály állítja ki s ezt kapja meg a Statisztika is a teljes termelés elszámolásához.

Külön kell megemlíteni a gyár által előállított szerszámok és készülékek számbavételéről. Az OT 10 260/1951. sz. rendelet előírta, hogy a teljes termelés értékébe be kell számítani a kisegítő (segéd-) üzemek által saját gyár részére előállított készgyártmányok, szerszámok, készülékek, forma-

² GYEK = Gyártáselőkészítés. (A szerk.)

szekrények, stb. *állománykülönbözétét*. Másszóval ezek a tételek a befejezetlen termelés részét képezik. A rendelet végrehajtására bevezettük, hogy a szerszámok, stb. munkábaadását a gyári rezsizserv ellenőrizze; az elkészült darabokat a raktár azonnal nyilvántartásba bevezesse, a használhatatlanná vált darabokat pedig rendszeresen kiselejtezze. A felsorolt szerszámokat, stb. kezelő raktár minden hó utolsó napján a gyári Termelési osztálynak jelenti a készletben beállott állománykülönbözétet. A jelentés az 5. sz. minta szerinti lapon készül, amelyen folyamatosan vezetik mind a beérkezéseket, mind a kiselejtezést. Természetesen belefoglalják a jelentésbe a munka végzéséhez üzemekbe kölcsön kiadott tételeket is. A havi leltározás alkalmával külön felvételi lapokon soroljuk fel a saját részre készülő szerszámok, stb. alkatrészeit nemcsak a gyár segédüzemében, hanem — ha ott készül — az árutermelő műhelyekben is. (Nem leltározzák természetesen azokat az alkatrészeket, amelyek *karbantartáshoz* készülnek.)

*

Az ismertetett mérési módszer bevezetése gépgyárainkban már az eddigi tapasztalatok szerint is többféle eredménnyel járt. Mindenekelőtt elértük azt, hogy az árutermelésen kívül statisztikai módszerrel mérjük a félkészáru és befejezetlen termelés állományváltozását is. Eljárásunk alkalmazása előtt — egyéb adat hiányában — gyáraink arra kényszerültek, hogy a statisztikailag mért árutermeléshez a könyvelés adataiból, vagy primitív módon felállított műszaki becslésből kombinálják a félkészáru és befejezetlen termelést. Tehát a teljes termelés két összetevőjét különböző alapon képezték. Módszerünk bevezetése óta a teljes termelés megállapítása egységesen felépített statisztikai mérés útján történik.

Meg kell jegyezni azt, hogy a múlt év folyamán a termelési terv teljesítésének fő mérőszáma a készárutertermelésre vonatkozott, s mellette a teljes termelés mutatószámait elemzési kiindulásnak használtuk. 1951. január 1-től kezdve a teljes termelésre vonatkozó mutatószám gyáregységeink működésének elbírálásánál különös súllyal érvényesül az árutermelés legfontosabb mutató mellett.

A kétféle mutatószám együttes vizsgálata lényegesen jobb elemzési lehetőséget nyújt, mint egyedül az árutermelés vizsgálata. Példaképpen táblázatokba foglaltam nagyobb gyáregységeink ebből a szempontból jellemző mutatóit az év első felére vonatkozóan (lásd: 6. és 7. sz. táblázat és a diagramm).

A 6. számú táblázat a tervteljesítési százalékot mutatja. Két esetben jelentős a befejezetlen és félkész terjedelme. Ha a teljes termelés teljesítése kisebb, mint az árutermelési terv teljesítése s különösen, ha előbbi 100% alatt van, míg az árutermelést túlteljesítették az üzemben mozgó készlet rovására. Másodszor jelentős abban az esetben, ha az árutermelési előirányzatot nem teljesítik. Ha nem méri a teljes termelést, könnyen hivatkozhat arra a magyarázatra, hogy a lemaradó érték megvan a félkész- és befejezetlen állomány szaporulatában s gyártási elmaradás alig történt. Amióta a leltározást bevezettük, ilyen kibúvóra nincsen lehetőség. A táblázat vastagon nyomott számai jelzik a fenti két eset előfordulását. Az „A” gyár V. havi eredményénél éppen azt látjuk, hogy az árutermelés nagy lemaradása mellett a teljes termelésben is majdnem 10% hiányzik az előirányzott alkatrészgyártásból. Tehát nem csupán gyártási eltolódás történt, hanem abszolút elmaradás.

A 7. sz. táblázat a befejezetlen és félkészállomány *különbözet* arányát mutatja az árutermeléshez viszonyítva. A vastagon nyomott számok a normálisan előforduló jelentősebb értékek (kihagyva a lemaradással összefüggő kiugrásokat). Nyilvánvaló, hogy a nagy szériát gyártó „C” és „D” gyárak esetében a mutatkozó 6 és 7%-os érték lényeges a tervteljesítés elbírálása szempontjából. A gyakorlat tehát azt bizonyítja, hogy a termelés jelenlegi szervezettsége mellett az üzemben mozgó készlet mérésére sorozatgyártó üzemnél is feltétlenül szükség van.

A diagrammok a havi termelési érték alakulását mutatják indexben. Jellemzően értékes adat az elemzéshez a teljes termelés egyenletesebb fejlődése az árutermelési görbe nagy hullámzásai mellett (pl. „D” és „E” gyár). Továbbá a teljes termelés visszaesése és az árutermeléstől való elmaradása egyes hónapokban. A teljes termelés ismerete nélkül a sorozatgyártó „D” gyárat túlzottan rossznak, az egyedi gyártó „E” gyárat a valóságnál jobban teljesítőnek véleményeznék.

Statisztikai adatainkból kitűnik az is, hogy a félkészáru mennyiségén kívül feltétlenül figyelniünk kell a befejezetlen termelés változását is. Az árutermelésen felül megmutatkozó termelési érték, vagyis az üzemben mozgó félkészáru és befejezetlen termelés állományváltozásának összetétele az egymásután következő hónapokban jelentős ingadozást mutat. Egyáltalában nem várható, hogy egy-egy gyáron belül állandóan csak a félkészáru vagy csak a befejezetlen termelés állományváltozása okozza a változás döntő részét. Például „A” gyárunkban június hónapban az árutermeléshez viszonyítva a félkészáru változása +3,9%, a befejezetlen termelés állományváltozása -3,1% volt. A „C” gyárban a félkészáruváltozás júniusban +4%, július hónapban -0,6%, viszont a befejezetlen termelés állományváltozása júniusban +0,6, július hónapban -3,9% volt. Ebből látható, hogy külön-külön kell statisztikánkban mindkét állomány növekedését vagy csökkenését havonta számba venni. Még a sorozatgyártó üzemekben is clyan ingadozások jelentkeznek, amelyek az állomány egyik részére vonatkozóan is a tervteljesítést már lényegesen befolyásoló mértéket érnek el.

Magától értetődő, hogy a példaképpen említett összefüggések párhuzamosan módosítják a termelékenységi mutatók alakulását is. A fejlődést általában világosabban mutatják a teljes termelésre vonatkoztatott mutatók. A beralapfelhasználást enélkül sok esetben egyszerűen meg sem lehetne érteni. Például ha az árutermelés jelentősen lemarad a tervhez képest, de a teljes termelésben megközelítik vagy elérik a 100%-ot.

A leltározás és értékelés gyáregységeinkben már elérte azt a szervezettséget, hogy minden hó 7-ig a Központ rendelkezésére áll az összefoglaló jelentés (4. sz. minta) s ezzel együtt az előző hó végleges tervteljesítési eredménye mind az áru-, mind a teljes termelésre. Tehát kellő időben alkalmazható a beralapellenőrzéshez s az elemzés első fázisa még a hó 10-ig elvégezhető. A határidő leszorítása nem ment könnyen. Tavaly megelégedtünk 14-ével, 1951 elején éppen a beralapellenőrzés miatt hoztuk előre s némi erőfeszítéssel sikerült állandósítani. Adataink így lényegesen hamarabb állnak rendelkezésre, mint a könyvelési zárlat.

A leltározási módszer alkalmazása számos könnyítést eredményezett az üzemyezetésben. A havonta felvett leltár alapján dolgozzák ki az elszámolási hónapot követő második hó gyártási programját. Ez elősegíti, hogy a raktáron levő alkatrészmennyiséget a termelés igényeihez igazodva

vegyék munkába. A leltárfelvétel átvizsgálása után módosítják a tíznapos program összetételét. A leltárban található elegendő készlet esetén az első dekádról egyes tételek gyártását a második vagy harmadik dekádba teszik át, s helyette sürgős, hiányzó darabokat iktatnak be. A leltározás tehát lehetővé teszi az előző havi termelési zárás túlteljesítésének vagy lemaradásának figyelembe vételét.

Az „A” gyárban rátérnek arra, hogy az egyes csoportok termelésének tervszerűségét alkatrészek szerint mérik a leltározás felhasználásával. A leltárfelvételt felhasználják a selejtalakulás kutatására. A felvett állomány segítségével megkeresik a gyártásban elindított, de a hó végéig elszámkadt darabszámokat s felderítik az eltitkolt selejtet.

A „C” gyárban különös gondot fordítanak a félkész készlet alakulására. Többlet vagy elmaradás esetén azonnal intézkednek a program módosítására (mivel itt a gyártás jellege és az anyagadagolás természete miatt gyakran van kisebb-nagyobb eltérés az előírt mennyiségekkel szemben). Felszínre kerültek a raktáron lévő inkurrens alkatrészkészletek, megindult a harc ezek felhasználására és csökkentésére.

Ugyanitt általában arra is felhasználták a rendszeres havi számbavételt, hogy az üzemben mozgó készleteket csökkentsék s a félév folyamán több mint 1,5 millió Ft forgóalapot szabadítottak fel.

Módszerünk lényeges előírása az anyagérték elkülönítése. Ezen a módon megítélhetjük az üzemben mozgó készletek belső összetételének változását, mégpedig akár gyártmányonként, akár pedig műhelyenként részletezve. Az „A” gyárban pl. június hó végén megállapítottuk, hogy növekedett az anyaghányad részesedése és csökkent a munkaérték aránya. Ami konkrétan annyit jelentett, hogy viszonylag sok új anyagot és nagy darabokat vittek be a műhelyekbe, amelyeken csak az első műveletek kerültek sorra, de kevés alkatrész fejeződött be. Ez előre vetítette a július hó nehézségeit, az árutermelés lemaradását. A tervteljesítés ellenőrzésénél az is kitűnt, hogy júniusban különböző okokból olyan darabokat is elkezdtek, amelyeket tervszerűbb lett volna későbbre halasztani, s helyette júliusi szereléshez forgácsolni.

A munkaszámra kivételezett 0 műveletes anyagok leltározása az ellenőrzést, a nagyobb rend megteremtését és a könyvvitelletel való egyeztetést segíti. Vonatkozik ez az üzembe (raktárakba) kiadott külső beszerzésből származó alkatrészekre és azokra az anyagokra, amelyek megmunkálását még nem kezdték el. Az „A” és „C” gyárban például a részletes leltározás feldolgozása azt eredményezte, hogy sok ilyen fölöslegesen az üzemben tároló anyagot vittek vissza raktárakba, egyenként 1 millió Ft fölötti értékben. Amíg az üzemben heverték, őrizetlen tartalékokat biztosítottak az esetleges selejt elszámolás nélküli újragyártására és eltitkolására.

A gyakorlat felvetette azt az igényt, hogy egyértelműen tisztázzuk, hol kezdődik az első művelet. A darabolás és szabás — amely gyakran a raktárban történik — annak vehető-e, vagy csak az alakítás megkezdésétől számítsuk az első műveletet? A jó mérés igénye utóbbi megoldás felé mutat, mert a leszabott darabbal igen kevés munkaértéket, csaknem 100%-ig anyagértéket vinnénk a befejezetlen állományba. A határok megállapítása gyárunkban most kerül sorra. Megjegyzendő, hogy a 4. sz. összesítőben a 0 műveletes anyagok és a kúszó alkatrészek nem terv-

áron, hanem önköltségi értékkel szerepelnek a számítás egyszerűsítésére, mivel csak kiegészítő, ellenőrző számokat jelentenek.

A felvétel és értékelés egész rendszere lehetővé teszi, hogy igen egyszerű módon valósítsuk meg a könyvvitel útján való ellenőrzés beiktatását. A statisztikával való összefüggést a 0 műveletes anyagok, külső beszerzésű alkatrészek és a saját célra gyártott szerszámok figyelembevételével megteremthetjük, ha valamennyi értékelést önköltségi színvonalra visszük át. Ehhez csak az szükséges, hogy az időértéket tételenként olyan második értékszorzóval számítsuk át, amely az önköltségi értéknek felel meg. Az alaktréslapon a fent ismertetett módon ez a kulcszám is kidolgozható (l. 3. sz. mintán zárójelben szereplő számítást). Az utókalkuláció havonta, de inkább negyedévenként elvégezheti ezt az átszámítást, a könyvadatokkal való összehasonlítást és az eltérések tisztázását.

(Nem várhatunk tökéletes egyezést természetesen ebben az esetben sem. A könyvvitel általában tételes adatokkal, a statisztika pedig csoportokra megállapított átlagokkal dolgozik. Ennyiben tehát elvi különbség áll fenn a kétféle feldolgozás között. De ha az átlagárakat helyesen képeztük, a megengedhető eltérés csak minimális lehet. Az átlagárképzésnél pedig fennáll az a követelmény, hogy legalább félévenként ismétlődően ellenőrizzük a helyességét, illetve szükség esetén módosítsuk.)

Bizonyára érdekes megemlíteni azt is, hogy az ismertetett eljárás mennyi munkát igényel. „A“ gyárunk esetében havonta kb. 10 000 tételt kell felvenni. A leltározást kb. 50 fő végzi; a csoportintézők és munkaadagolók a hó utolsó napján egyenként 3–4 órát, azaz kb. 160 órát töltenek el vele. Az értékeléshez brigád alakult a Termelési osztály vezetésével. Munkájukat elsejétől hatodikán estig elvégzik s összesen kb. 400–500 órát fordítanak rá (elegendő számológép alkalmazásával). A leltározásra fordított költség aránylag kicsi az elért eredményekhez viszonyítva.

*

Mérési módszerünk bevezetése nem ment, minden nehézség nélkül. Számos akadályt és hibát kellett leküzdeni, míg elértük azt, hogy két legnagyobb gépgyárunk gyakorlata megfeleljen az ismertetett rendszernek. A többenél még fennálló néhány hiányosság felszámolása gyors ütemben folyik. Az ismertetett rendszer elvileg alapvető része, nevezetesen a felvétel módja, az értékelési előírás és az alkatréslap megszerkesztése már egy évvel ezelőtt elkészült s megkezdtük a bevezetését. De csak a gyakorlati tapasztalatok mutatták meg, hogy mennyire fontos a felvétel decentralizálása, a szervezeti rögzítés és a 0-műveletes anyagok, külső alkatrészek és szerszámok felvétele, stb. Így egészítettük ki ez évben a mérési módszert. Az előírás minden részének betartásáért azonban küzdeni kell, mert sok esetben hajlandóság van egyik vagy másik rész elhanyagolására.

Viszonylag legnehezebben azt lehet elérni, hogy a bevezetéshez, a jó és gyors munkához szükséges előkészületeket az előírt módon elvégezzék. Sok helyen nem szervezték meg a felvétel decentralizálását, hanem a gyárigazgató egy csoportjára bízták. Elegendő nagy létszámot így nem tudtak mozgósítani, a felvételt több napon át végezték, a rendes munka túlterhelését jelentette s nem volt elég pontos. Szemben a decentralizált

eljárással, a felvételező nem volt felelős a leltár eredményéért, tehát nem is nagyon nézte, hogy mindent számba vesz-e?

Az alkatrészlapok elkészítése elég sok munkába kerül. Ezt egyik-másik helyen meg akarták takarítani, ezért az értékelési munkát leegyszerűsítették, eltértek az előírásoktól, miáltal lényeges hibát követtek el. Az egyik gyárban például a felvett tételek időértékeit gyártmányokra csoportosítva összesítették s az egy-egy gyártmányra érvényes értékszorzóval képezték a tervár-értéket. Máshol a felvett alkatrész-mennyiségeket egyszerűen az utókalkuláció önköltségi adataival szorozták be, önköltségi színvonalon értékelték az állományt, ill. az állománykülönbséget, majd egyetlen, a gyár egész termelésére évi átlagban megállapított szorzószámmal képezték a tervár-értéket.

Mindkét egyszerűsítés azt jelenti, hogy az előírt rendszernél összehasonlíthatatlanul durvább mérési módszert alkalmaznak s ezzel a termelés szempontjából leglényegesebb összefüggéseket elvesztik. Ezért minden egyszerűsítést el kellett vetni a gyakorlati tapasztalatok alapján.

Az időértékek összesítése gyártmányokra s egyetlen értékszorzóval való átszámítása nem felelhet meg a mérési igényeknek. Ugyanis azt a feltételezést tartalmazza, hogy a felvett állomány mindig az alkatrészek olyan csoportosításában van jelen, mely éppen egy komplett gép összetételének felel meg. Tegyük fel például, hogy egy gép 25 féle alkatrészből áll s a gyártmány egészére érvényes értékszorzó 5,2. A hó elején felvett állomány legyen

2 db.	„a“	alkatrész	à 1,—	óra = 2,—	óra	× 3,5	= 7,—	Ft
3	„	„b“	„	à 0,5	„	= 1,5	„	× 2,— = 3,—
5	„	„c“	„	à 2,5	„	= 12,5	„	× 5,— = 62,5
1	„	„d“	„	à 3,—	„	= 3,—	„	× 6,— = 18,—
Összesen:					19,—	óra		90,5
								Ft

A hó végén átvett állomány legyen

1 db	„a“	alkatrész	à 1,—	óra = 1,—	óra	× 3,5	= 3,5	Ft
2	„	„e“	„	à 3,—	„	= 6,—	„	× 5,— = 30,—
8	„	„f“	„	à 0,5	„	= 4,—	„	× 8,— = 32,—
5	„	„g“	„	à 1,5	„	= 7,5	„	× 12,— = 85,—
1	„	„b“	„	à 0,5	„	= 0,5	„	× 2,— = 1,—
					19,—	óra		151,5
								Ft

Ha követnénk a rövidített eljárást, mindkét esetben a 19 óra időértéket 5,2-vel kellene szorozni s a hó elején és végén egyformán 98,8 Ft értéket kapnánk. Ebben az esetben tehát nem fejeződik ki az a változás, hogy más alkatrészek vannak jelen, amelyekre ráfordított mukaidőhöz eltérő forintértékek tartoznak. Nem lehetne tehát azt sem érzéklni a leltár-átnézésnél, hogy a félkész és befejezetlen állomány készlete *belső összetételében* milyen irányban tolodott el; a növekedés vagy csökkenés az olcsóbb vagy drágább munkakategóriákban következett-e be. Ez viszont kifejezésre jut akkor, ha a forintértékelést alkatrészenként végezzük el s az átlagos értékszorzót a gyártmányra érvényes értékszorzóhoz hasonlítjuk.

A példa szerint $\frac{151,5}{19} = 7,97 > 5,2$ és $\frac{90,5}{19} = 4,76 < 5,2$ jelzi az egész

készlet összetételének jellegét s figyelmeztető arra — ha a tervtől eltérően alakul — hogy a változás forrását a részletekben meg kell keresni.

Nem felelhet meg az alkatrészekhez alkalmazott önköltségi értékelés sem. Egyrészt nem azonos értékszínvonal az árutermelés értékelésével — erről már volt szó a bevezetőben. A tervára való átszámítás a gyártmány egészére érvényes kulcsszámmal ebben az esetben is tartalmazza a fenti hiányosságot. További hiba, hogy az anyagérték nincs elkülönítve. Enélkül azonban nem lehet megítélni, hogy a felvett állomány milyen mértékben áll anyagból és munkaértékből. Nem lehet ellenőrizni, hogy a felélt alkatrészkészlet feltöltésére nem visznek-e be az üzembe sok új anyagot s végeznek el azokon tervszerűtlenül 1—2 műveletet, holott az eredetileg nem is szerepelt a programban. Fent már említettem példaképpen, hogy „A“ gyárnál június hóban éppen ez történt meg.

Nyilvánvaló tehát, hogy leegyszerűsített, durva módszerekkel nem elégedhetünk meg. Éppen ezeken a tapasztalatokon keresztül értettük meg igazán azt, hogy a korábban használt ú. n. „műszaki becslések“ — amelyek ezeknél az egyszerűsítéseknél nem sokkal durvább átlagosítások — sok esetben mennyire félrevezető értékelést mutatnak.

Az előfordult hibák megmutatták, hogy az alkatrészlapokat feltétlenül el kell készíteni; a rajta levő adatok birtokában éppen olyan gyorsan lehet elvégezni az értékelést, mint a hibás egyszerűsítésekkel — és sokkal tartalmasabb eredményhez jutunk. Az alkatrészlap egyéb hibákat is megelőzhet. Erről az elvégzett műveletekhez tartozó időérték közvetlenül leolvasható; ha más nyilvántartásból veszik ki a műveleti időket, többet kell számolni és hajlandóság mutatkozik arra, hogy a beállítási időt ne az átlagsorozat után számítsák, hanem egyszerűen a leltározott mennyiséghez hozzáadják. Ezáltal hamis többletidőt vesznek fel, mert leltározáskor többnyire az indított széria egy része van csak jelen. Fontos az alkatrészlap abból a szempontból is, hogy az esetleges változások azonnal bevezethetők a megfelelő rovatba s így mindig a helyes adatokat olvashatjuk le róla.

Múlt évben, eljárásunk bevezetésekor még nem leltároztuk külön a külső beszerzésű alkatrészeket és a 0-műveletes anyagokat. Az ellenőrző tevékenység során vettük észre, hogy így visszaélések fordulnak elő, számszerűen jobb tervteljesítés kimutatása érdekében oly módon, hogy az üzemekbe tervszerűtlenül sok ilyen anyagot visznek be. Most már nemcsak az állomány anyaghányadának növekedése, hanem az elkülönített felvétel is azonnal figyelmeztet az esetleges tervszerűtlenségre.

Az előfordult hibák egyik főoka az volt, hogy nem mindenki ismerte fel a rábízott új feladat fontosságát. Nem gondoltunk arra, hogy az új eljárás bevezetésének megszervezését felvilágosító munkával kössük össze. Azt hittük, elegendő, hogy erre a régóta vajudó kérdésre kielégítő megoldást dolgoztunk ki s ezt az üzemek kezébe adjuk. Úgy véltük, ezt mindenki örömmel fogadja s azonnal meg is valósítja. A tapasztalat azt mutatja, hogy sokan ezt az új eszközt kezdetben nem tekintették segítségnek, nem is akartak igazán élni vele, inkább kívülről reájuk kényszerített többletterhek minősítették. Csak lassanként megérett tapasztalatok mutatták meg — különösen a beralaptúllépések indokának kutatása

alkalmából — hogy egyetlen üzemvezető sem nélkülözheti ma már a havi leltározás gondos elvégzését és felhasználását. Az elkövetett hibák okulva, ez év folyamán rendszeres ellenőrző munkán keresztül derítettük fel a gyáranként mutatkozó hiányosságokat, hibákat. Csoportos és egyéni megbeszélések útján háritottuk el a nehézségeket, győztük le a felfogásbeli ellenállást. Az év közepén jutalmat tűztünk ki az eljárást pontosan megvalósító gyárak részére, hogy közvetlen érdekeltségüket ilyen úton is felkeltsük. Az így megszervezett verseny nagy lépéssel vitte előre az eljárás maradéktalan megvalósítását.

*

Szervező munkánk még nem ért véget. Most az a feladatunk, hogy a félkészáru és befejezetlen termelés mérését, az ismertetett eljárás gyakorlatát gépgyárainkban megszilárdítsuk, a tervezés és elemzés számára nyújtott lehetőségeit teljes mértékben kiaknázzuk. Gyáraink egy részében még nem alkalmazzák hibátlanul az egész munkamenetet, például nincs még minden tételre alkatrészlap. Hiányos a leltár ellenőrzése; még sok helyen egyszerűen elfogadják a csoport felvételét, holott legalább szűrőpróbák alkalmazására szükség van.

A leltározást a szervezeti tagolásnak megfelelően decentralizáltan végezzük, az értékelést azonban a gyár termelési osztálya központilag végzi. Hiányosság még, hogy az egyes részlegek nem kapják vissza a rájuk vonatkozó forintértékben is kiszámított felvételt és így azt nem tudják gazdasági vonatkozásban és behatóan tanulmányozni, munkájuk megjavításához felhasználni.

További feladatunk az, hogy a gépgyáraknál most már bevált módszerünket a kohászati üzemekre is alkalmazzuk. Nyilvánvaló, hogy az eljárás legnagyobb része azonos módon ráillik a kohászatra is, de egyes eltéréseket a termelés jellegbeli különbsége miatt figyelembe kell venni. (Erről a megoldásról legközelebb fogok beszámolni.)

Végül állandóan erősíteni kell azt a kapcsolatot és kölcsönhatást, amely a félkészáru és befejezetlen termelés mérése és az önálló műhelyelszámolás között áll fenn. Már többször utaltam arra, hogy a mérési eljárás egész rendszere illeszkedik az önálló műhelyszámadás kialakításához, segíti és megkönnyíti annak szervezését. Ez a vonatkozás egészen természetesen következik abból, hogy a műhelyszámadás a gyáron belüli kisebb termelőegység munkájának rendszeres mérését igényli. Világos azonban, hogy a termelésnek az a része, amit mi a *gyáregység színvonalán* mérve félkészárúnak vagy befejezetlen termelésnek nevezünk, a gyáron belüli kisebb szervezeti egység *készárutermelését* jelenti. Zárt ciklusban folyó gyártás esetén 1—1 csoport termelési eredménye általában alkatrész, tehát a gyáregység szempontjából félkészárúnak minősül. Ha a termelés nem zárt ciklusban folyik, a kisebb egység készáruja — a gyáregység szempontjából nézve — a befejezetlen termelést jelenti.

Az önálló műhelyszámadás általános szervezésének előrehaladása viszont megszilárdítja a félkészáru és befejezetlen termelés mérését. Megállapítjuk a munkakörök felelősségi határait, kitűzzük a termelés mérési pontjait az egyes önálló egységek munkafázisainak megfelelően. Alkatrész- és üzemi félkészraktárakat létesítünk, valamint átmenő tárolóhelyeket a befejezetlen termékek részére, stb. Mindezzel a jobb mérés előfelté-

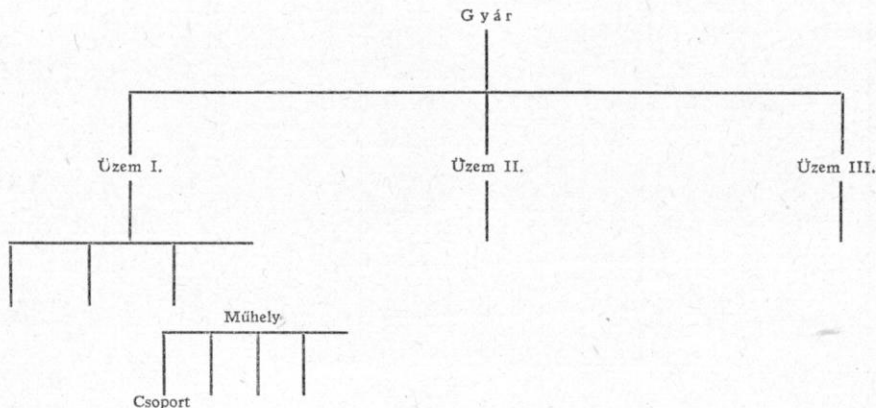
teleit teremtyük meg s növeltyük a gyártásban mozgó állománynak azt a részét, amely folyamatosan kezelt nyilvántartásokból állhat rendelkezésre a hóvégi záraskor, illetve a leltárfelvétel ezekből megbízhatóan ellenőrizhető. A félkészáru és befejezetlen termelés állományváltására vonatkozó jelentés tehát szervesen beilleszkedik az önálló műhelyszámadáshoz tartozó operatív számvteli rendszerbe s olyan kidolgozásban méri a gyáron belüli önálló egységek termelését, amelyből nemcsak a termelés mennyiségére, hanem a termelékenység alakulására és gazdaságossági összefüggésekre is következtetéseket lehet levonni.

A félkészáru és befejezetlen termelés mérése azt jelenti, hogy rendszeresen és részleteiben figyelemmel kísértyük a gyártásban mozgó anyagot, magát a termelést. Aki megelégszik azzal, hogy csak a könnyen mérhető árutermelést és raktári félkészváltozást vegye számba, a többty pedig globálisan becsülye, lényegében csak a szereldét figyeli. Alapvető fontosságú éppen az, hogy a megmunkáló műhelyek mozgásban levő állományát ne csak globálisan ismertyük, ne csak tételesen indítsuk el és vigtyük végig az egyes darabok megmunkálását, hanem a rendszeres és részletes számbavétel segítségével biztosítsuk a termelés tervszerinti alakulását.

Az ismertetett eljárás a félkészáru és befejezetlen termelés mérésére a szocialista iparvezetés egyik fontos eszközét jelenti a gyárvezetők, üzemezetők kezében. Pontos alkalmazásával gyorsabban csökkenthetik a termelési veszteségeket, jobban és tervszerűbben használhatják ki a gépi kapacitást, az üzem tartalékait és biztosabban teljesíthetik a felemelt ötéves terv célkitűzéseit.

1. sz. minta

A GYÁR TERMELŐ SZERVEZETÉNEK FELOSZTÁSA MUNKACSOPORTOKIG

Az egységek (gyár, üzem, műhely, csoport) elnevezését is fel kell tüntetni.

Ugyancsak felveendőek a félkészáru (alkatrész) raktárak, valamint a segédüzem (műhely) is.

FELVÉTELI LAP

Gyár: Ft terváron.

Műhely: A felvétel napja: 1951. hó

Csoport:

Felvette:

Sorszám	Munkaszám	Típus száma vagy jele	Elvégzett művelet száma	Db.	Idő (perc)		Értéksorzó	Állomány						Állomány különbözet						0 műveletes																		
					norma	összesen		Jelenleg			Az előző hó végén			Növekedés			Csökkenés			anyagok önk.értéke																		
								Anyagmentes	Anyag	Összesen	Anyagmentes	Anyag	Összesen	Anyagmentes	Anyag	Összesen	Anyagmentes	Anyag	Összesen	Munkaszám	db.	Értéke																
																							norma	összesen	norma	összesen	norma	összesen										
1.	30,475	FG. 6	3	100	75	7500	18,57	1071,25	1250,-	2321,25	822,40	952,-	1774,40	248,85	298,-	546,85	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
2.	25,432	H. 40	5	50	60	3000	5,20	260,-	100,-	360,-	385,-	160,-	545,-	—	—	—	125,-	60,-	185,-	64,500	5	75,-	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Csoport összesen		—	—	150	—	10,500	—	1331,25	1350,-	2681,25	1207,40	1112,-	2319,40	248,85	298,-	546,85	125,-	60,-	185,-	—	5	75,-	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
% értékek								49,6	50,4	100	52,2	47,8	100	45,6	54,4	100	67,6	32,4	100																			

GYÁR:

ALKATRÉS-Z-LAP

Megnevezés Rajzszám		Átlag- soro- zat száma 20	Változások									Kalkuláció							
			195			195						Anyagár	Bér	Régie	Egyéb	Összesen	Anyagár	Anyagmen- tes termé- lés	Értékszorzó
A művelet		Idő perc			Idő			Idő											
Megnevezés		Beá- állít- ás	db.	Ösz- sze- sen	Be- állít- ás	db.	Ösz- sze- sen	Be- állít- ás	db.	Ösz- sze- sen									
1.		30	5	6,5							Önk.	10	0	14	4	34	10	24	$\left(\frac{24}{3,5} = 6,86\right)$
2.		20	15	22,5							Terv- ár	12,50	7,50	17,50	5	42,50	12,50	30	$\left(\frac{30}{3,5} = 8,57\right)$
3.		50	50	75							Önk.								
4.											Terv- ár								
5.											Önk.								
6.	Összesen			210							Terv- ár								
7.											Önk.								
8.											Terv- ár								
9.											Önk.								
10.											Terv- ár								
11.											Önk.								
12.											Terv- ár								
13.											Megjegyzés								
14.																		Sz/7/950.	

Megjegyzés: Az alkatrész előállítási idejének kiszámítása a fenti példában a következő: a beállítás idejét (30) osztjuk az átlagsorozat számával (20), a kapott hányadost (1,5) hozzáadjuk az egy darab megmunkálási idejéhez (5). Az eredmény 6.5. Stb.

5. sz. minta

G y á r

SAJÁT GYÁRTÁSÚ SZERSZÁMOK (KÉSZÜLEKEK STB.) ÁLLOMÁNY-KIMUTATÁSA

1951. hóban

A hó folyamán beérkezett szerszám (készülék)				A hó folyamán kiselejtezt szerszám (készülék)			
Egyéb	Megnevezés	A beérk. időpontja	Értéke Ft tervára	Szám	Megnevezés	A selejte- zés időpontja	Értéke Ft tervára
Beérkezett összesen				Kiselejtezt összesen			

Hóvégi állomány Ft

Előző havi állomány „

Állomány különbözet Ft

A HAVI TERVTELJESÍTÉS MUTATÓI %-BAN

Á = árutermelés, T = teljes termelés

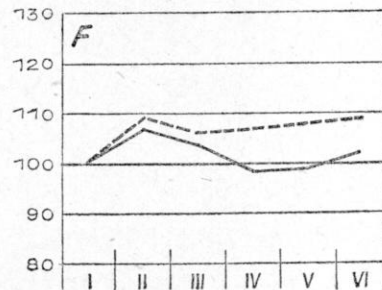
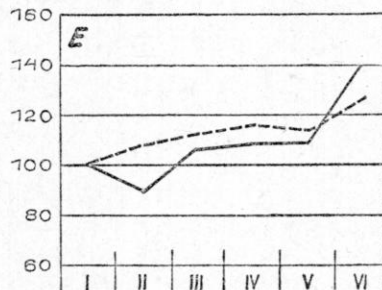
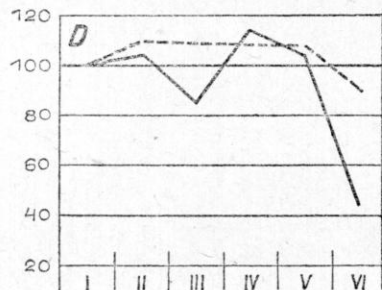
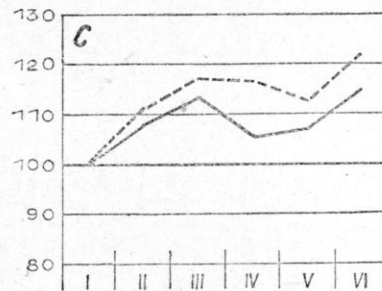
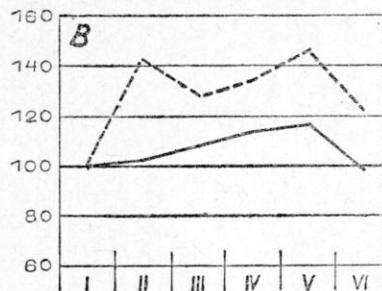
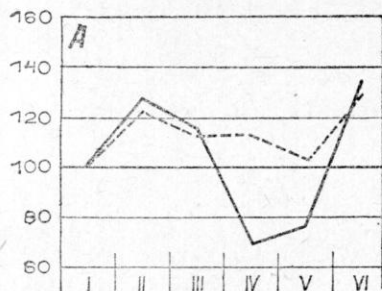
Gyár- egység	Január		Február		Március		Április		Május		Június	
	Á	T	Á	T	Á	T	Á	T	Á	T	Á	T
A	100,7	91,-	115,7	116,5	101,7	104,8	61,6	100,3	63,8	90,6	100,2	100,9
B	102,3	85,4	106,1	122,1	100,7	100,5	104,9	102,5	96,-	100,1	76,8	79,6
C	100,6	94,6	110,8	107,8	111,2	103,5	106,6	110,3	105,7	105,4	104,1	104,8
D	103,3	104,5	102,6	110,-	78,-	103,7	104,1	102,9	90,4	95,8	30,7	77,1
E	113,4	103,9	119,7	108,6	119,2	104,6	107,9	102,1	146,5	105,3	127,8	105,8
F	103,1	99,6	107,9	107,8	100,6	101,3	97,3	102,2	93,2	99,-	93,1	96,9

A FÉLKÉSZÁRÚ ÉS BEFEJEZETLEN ÁLLOMÁNY-KÜLÖNBÖZET ARÁNYA
AZ ÁRUTERMELÉSHEZ %-BAN

Gyár- egység	Január	Február	Március	Április	Május	Június
A	+ 3,9	- 1,1	+ 3,1	+64,8	+43,3	+ 0,7
B	+16,6	+15,1	- 0,2	- 2,3	+ 4,3	+ 3,7
C	- 6,-	- 3,1	- 2,4	+ 3,5	- 0,4	+ 0,7
D	+ 1,2	+ 7,1	+32,8	- 1,1	+ 6,-	+151,-
E	- 1,3	+15,6	+ 6,3	+ 5,-	+ 4,3	- 11,4
F	- 0,5	+ 1,7	+ 2,-	+ 6,9	+ 7,9	+ 6,1

TERMELÉSI ÉRTÉK INDEXE ÁRUTERMELÉS ÉS TELJES TERMELÉSRE

— árutermelés - - - teljes termelés

A STATISZTIKA SZEREPE AZ ÁLLAMI ELLENŐRZÉS MUNKAMÓDSZEREINEK TOVÁBBFEJLESZTÉSÉBEN

Pártunk II. Kongresszusa felhívta a figyelmet azokra a hiányosságokra, amelyek ellenőrzési munkánkban tapasztalhatók és amelyek megakadályozzák, hogy az ellenőrzés maradéktalanul betöltsse a népgazdaság építésében ráháruló nagy feladatokat. Gerő elvtárs a Kongresszuson tartott beszámolójában rámutatott, hogy a mi nagy tanítómestereink, Lenin és Sztálin milyen nagy fontosságot tulajdonítottak a helyesen megszervezett, a helyesen megvalósított ellenőrzésnek. Rámutatott arra is, hogy a mi ellenőrzésünk még csak igen kis mértékben felel meg azoknak a nagy követelményeknek, amelyeket szocialista építésünk az ellenőrzéssel szemben felállít. Gyermekcipőben járó ellenőrzésünkben még nagyon sok a formális vonás, a rendszertelenség és a bizonytalanság.

A Párt II. Kongresszusa ugyanakkor arra is felhívta a figyelmet, hogy azok a nagyszerű célkitűzések, amelyek dolgozó népünk előtt állnak, csak úgy érhetőek el, ha döntően megjavítjuk egész népgazdaságunkban a vezetés minőségét. Ehhez pedig elválaszthatatlanul hozzátartozik, hogy az ellenőrzésnek, mint a vezetés szerves részének minőségét is megjavítsuk.

Az ellenőrzés szocializmust építő társadalmunkban széles síkon és sokrétűen valósul meg. A dolgozók széles tömegeit bevonva az ellenőrzésbe, a pártszervek által kifejtett ellenőrzés, a társadalmi és tömegszervezetek ellenőrző munkája, a vezetők által közvetlenül, személyesen alkalmazott ellenőrzés és az államigazgatási, valamint a vállalati szerveken belül, részben pedig ezek felett működő hivatásos ellenőrző apparátusok tevékenysége — mindezek kölcsönösen kiegészítik egymást és együttesen átfogják népgazdaságunk egészét.

Az ellenőrzésnek ebben a változatos rendszerében nagyon fontos szerep jut az állami ellenőrzésnek, a központi állami ellenőrző apparátus munkájának.

Az állami ellenőrzés alapvető feladatait Gerő elvtárs 1949 szeptemberében az Állami Ellenőrző Központban tartott ünnepi beszédében a következő szavakkal jelölte meg: „Mi az ÁEK-tól mindenekelőtt azt várjuk, hogy segítsen biztosítani népgazdaságunkban és egész államgépezetünkben a kormány rendelkezéseinek és a különböző jogszabályoknak szigorú betartását, hogy kíméletlen harcot folytasson a még meglévő nagyszámú lazaság, felelőtlenység ellen, következetesen küzdjön a takarékoság elvének megvalósításáért és a közpénzekkel való helyes, körül-

tekintő gazdálkodásért, az állami, közületi vagyonok elherdálása és a korrupció minden megnyilvánulása ellen. A népi demokrácia ellenőrzési szervének feladata továbbá, harcot folytatni a népgazdaságunkban és államapparátusunkban még fellelhető bürokrácia ellen.“

Ezeknek a nagy követelményeknek akkor tud megfelelni az Állami Ellenőrző Központ, ha képessé válik arra, hogy munkája jó szervezésével erejét mindenkor a népgazdaság fejlődésének leginkább útját álló hibák és fogyatékoságok mélyreható feltárására összpontosítja. Meg kell szereznie a képességet, hogy idejében és helyesen hívja fel a figyelmet azokra a döntő hibákra, amelyek kiküszöbölésével meg lehet gyorsítani a népgazdaság általános emelkedését. Az Állami Ellenőrző Központ ilyen munkamódszerek révén erős ököllé válik a kormány kezében, amellyel szétzúthatja a szocializmus felé való előrehaladásunkat késleltető akadályokat.

Az Állami Ellenőrző Központ — fennállásának eddigi közel két éve alatt — sokat haladt előre a szocialista állami ellenőrzés nagyhatású munkamódszereinek kifejlesztése felé. Vannak azonban még olyan gyengeségei, amelyeket feltétlenül ki kell küszöbölnie munkájából ahhoz, hogy a kormányzat számára teljes értékű segítséget adhasson.

Ilyen gyenge pont az Állami Ellenőrző Központ munkamódszereiben többek között az is, hogy nem támaszkodott eléggé a statisztikára, különösen annak népgazdasági, ágazati méretben összesített adataira. Ez a hiba az ÁEK munkájában bizonyos mértékig még mindig megnyilvánuló késedelmesség, rendszertelenség és bizonytalanság egyik komoly forrása.

A múlt év korányári hónapjaiban népgazdaságunk majd minden területén felütötték a fejüket a gyorsan terjedő bércsalások. Az ÁEK azonban csak akkor vette észre ennek a népgazdaságunk fejlődését alapjaiban támadó betegségnek általános jelentkezését, amikor erre a Párt Központi Vezetőségének május 31-i ülésén tartott beszámolójában Gerő elvtárs az egész nép figyelmét felhívta. Ha az ÁEK munkatársai alaposabban tanulmányozzák a népgazdasági statisztikát, hónapokkal korábban felfigyelhetek volna olyan tünetekre, amelyek nyomán a bércsalások rohamos terjedését — kórokozóival, az üzemekbe befurakodott és ott ellenséges aknamunkát folytató jobboldali szociáldemokratákkal együtt — előbb kimutathatták volna. Így azután nem fordult volna elő, hogy az ÁEK csak késedelmesen összpontosította erejét e káros jelenség elleni küzdelemre.

Az elmúlt télen nehéz helyzetet teremtett népgazdaságunk számára az a körülmény, hogy a szénbányászat fejlődése elmaradt a legtöbb termelési ág fejlődése mögött és nem tudta zavartalanul biztosítani iparunk rohamosan növekvő szénszükségletét. Erre is csak akkor figyelt fel az állami ellenőrzés, amikor a baj már káros kihatásaiban, élesen jelentkezett. A statisztikára támaszkodva, ezzel a kérdéssel is korábban lehetett volna foglalkozni — akkor, amikor az aránytalanság még csak előrevetette árnyékát, amikor még mód lett volna sok későbbi hátrányos kihatás megelőzésére.

Az ellenőrzés hatékonyságát késedelmességén kívül az is csökkenti, ha erejét szétszórja. Ha az ellenőrzés túl sok figyelmet fordít a kevésbé fontos részletkérdésekre tanulmányozására, nem marad elég ereje a népgazdaság és az egyes népgazdasági ágazatok fejlődését döntően befolyá-

soló kérdések ellenőrzésére. A statisztikától segítséget kaphat az ellenőrzés ahhoz, hogy már előre kijelölje azt a jelenséget és azt a részterületet, amelyet az adott időszakban a leginkább kell ellenőrizni. Ha ez a kiválasztás helyesen történik, akkor az ellenőrzés a hibák gyökeréig tud hatolni.

Lenin — a Munkás-Paraszt Inspekció munkamódszereit bírálva — súlyosan kifogásolta az ötletszerű, kapkodó, szétfolyó ellenőrzést. Azt a tanácsot adta, hogy „jobb keveset markolni, de teljesen végrehajtani.” Lenin megengedhetetlennek tartotta az olyan állami ellenőrzést, amely „számos témát érint, de ezeket nem tanulmányozta, hevenyészve vetette papírra. Nincs ennek semmi értelme — mondta — ez a „parlamentí” jelentések játéka. Nem erre van szükség, hanem gyakorlati javításra.”¹

Az állami ellenőrzésnek — Lenin gyakorlati útmutatását követve — arra kell törekednie, hogy helyesen kikeresse a népgazdaság egyes ágazatain belül azokat a döntő kérdéseket, amelyek alapos és mélyreható ellenőrzésével döntően meg lehet javítani az egész ágazat munkáját, majd pedig ezekre az alapvető fontosságú kérdésekre kell összpontosítani ereje legjavát. Ezért a szocialista állami ellenőrzés munkamódszerének alapját az ellenőrzések helyes megtervezése képezi.

Az állami ellenőrzés alapvető feladatai közé tartozik a vállalatok és egyéb szervezetek termelési, gazdasági és pénzügyi működésének, valamint a kormány rendeleteinek és határozatainak ellenőrzése. Ahhoz, hogy ezt a feladatot ne csak formálisan, hanem érdemben, hatásosan teljesíthesse, az állami ellenőrzésnek először is ki kell választania azokat a vállalatokat és azokat a határozatokat, amelyeknek ellenőrzése az adott időszakban a legnagyobb jelentőséggel bír. Az ellenőrzés tárgyául kijelölt vállalaton belül sem helyes kivétel nélkül mindent ellenőrizni, hanem csak azt, ami az illető szervezet működése szempontjából döntő jelentőségű és amelyen belül feltárandó hibák kijavításával, kiküszöbölésével az egész szervezet munkáját alapjaiban lehet megjavítani.

Ezeknek az alapvető szempontoknak figyelembevételével elkészített ellenőrzési munkatervek vetik meg a szocialista állami ellenőrzés nagy hatásának alapját. De az is következik ebből, hogy az ellenőrzés munkatervének összeállításánál elkövetett esetleges hibák helytelen irányba terelik az állami ellenőrzés egész munkáját és elveszik hatékonyságát.

Az állami ellenőrzés felelős munkatársai azonban a munkaterv elkészítése során csak úgy tudják helyesen kiválasztani az ellenőrzés tárgyait és témáit, ha állandóan és alaposan tájékozva vannak minden olyan esemény felől, ami az ellenőrzésük alatt álló munkaterületeken történik. Pontosan és jól kell ismerniök ennek a munkaterületnek az ötéves tervben és annak részletterveiben meghatározott feladatait. Ugyanakkor ismeriök kell a tervek teljesítésében és túlteljesítésében elért eredményeket is. Alapos tájékozottságuk elképzelhetetlen a népgazdasági statisztika anyagának ismerete és helyes felhasználása, az adatok megfelelő csoportosítása és elemzése nélkül.

A tájékozódásnak természetesen nem egyetlen, de egyik legfontosabb eszköze a statisztika. A munkások levelei, a sajtó közleményei, az irányító és felügyeleti szervek vezető munkatársaitól kapott tájékoztatás, a vállalati mérlegbeszámolók és tervteljesítési jelentések ugyanilyen

¹ Lenin Művei, XXVII. kötet, 20. old., oroszul.

fontosak a minden oldalról való, alapos tájékozódáshoz. A tervezéshez nélkülözhetetlen átfogó adatok azonban mégis elsősorban a statisztikából — a Központi Statisztikai Hivatal és az egyes szakminisztériumok összefoglaló jelentéseiből, a Magyar Nemzeti Bank és más szervek hasonló természetű adatszolgáltatásából — olvashatók ki. A statisztika mutatója meg, hogyan fejlődnek az arányok a népgazdaság egyes ágazatai között, hol vannak lemaradások és hol jelentkeznek olyan előreugrások, amelyek következményeit a népgazdaság többi területein is le kell vonni. A statisztika adatai hívják fel a figyelmet azokra a kedvezőtlen tünetekre, amelyek esetleg együttjárnak a fejlődéssel, de leküzdhetők; másrészt pedig azokra, amelyek a népgazdaság megbetegedéseit mutatják.

Az állami ellenőrzés azon felelős munkatársainak kezében, akik a népgazdasági statisztika adataival banni tudnak, ez az anyag döntő fontosságú eszközzé válik az ellenőrzési munka megtervezésében, vagyis a nagyhatalmú állami ellenőrzés szilárd talajának megteremtésében.

A munkaterület tanulmányozásának és így a statisztika felhasználásának szükségessége nem szűnik meg az ellenőrzési munkaterv összeállításával. Az állami ellenőrzés munkatársainak nem időszakonkénti, hanem állandó, szakadatlan tájékozottságra van szükségük ahhoz, hogy munkájukat jól végezhessék el. Előfordulhat, hogy a tervekészítés után megismert újabb adatok a munkaterv megváltoztatását teszik szükségessé. Ha egy-egy munkaterület vagy kérdéscsoport ellenőrzését azért vették tervbe, mert ezen a területen a tervekészítés időpontjában már ismert adatok bajokat mutatnak, a későbbi fejlődés adatai azonban a bajok csökkenését vagy megszűnését jelzik, akkor a tervet meg kell változtatni és az ellenőrzés főerejét olyan munkaterületre kell áttéríteni, ahol nagyobb szükség van rá. Erre nemcsak akkor van szükség, ha a korábban fennálló bajok teljesen megszűntek, hanem akkor is, ha részben még fennállnak, de az egészséges fejlődés határozott jelei mutatkoznak. Ebben a tekintetben a statisztikai idősorok figyelembe vétele elengedhetetlen.

Mikor már sor kerül egy-egy ellenőrzés gyakorlati megszervezésére, annak előkészítő szakaszában újra nagy segítséget nyújt a statisztika. Most már nem az ellenőrzés alá kerülő munkaterület vagy kérdéscsoport kiválasztása a feladat, hanem az, hogy az ellenőrzött vállalatnál vagy szervezetnél közelebből meghatározzák azokat a beteg pontokat, amelyeket tüzetesen, az okmányok és tények alapos átvizsgálásával ellenőrizni kell. Meg kell keresni azokat a műhelyrészeket vagy azokat az adminisztratív részlegeket, ahol a jelek szerint meghúzódik a bajok forrása. E részlegek munkájában ki kell továbbá jelölni azokat az időszakokat, amikor a bajok élesebben, határozottabban mutatkoznak. Mindehhez elsősorban a vállalatok tervteljesítési jelentéseiben és mérlegbeszámolóiban található számviteli adatok statisztikai módszerekkel való feldolgozása, táblázatokba foglalása és elemzése ad segítséget.

Ha az állami ellenőrzés munkatársa azt kutatja például, hogy valamelyik vállalat miért lépi túl ismétlődően a munkabérialapot, akkor még a mélyreható, részletes vizsgálat megkezdése előtt meg kell határozni a vállalatot belül azt a gyenge pontot, amely a túllépést okozza és azt az időszakot is, amelynek eseményeit részletesen átvizsgálva, a hiba forrásának nyomára jöhet. Ennek érdekében először is fel kell dolgoznia a vállalati beszámoló jelentésekben és a vállalatnál egyébként található sta-

tisztikai adatokat. A beralap-igénybevételre jellemző termelési és bérelszámolási adatokat munkahelyenként és ezen belül állománycsoportonként részletezve, a havi eredményeket egymás mellett feltüntető táblázatba kell foglalnia. Ennek segítségével ki tudja keresni azt, vagy azokat az üzemszempontokat, amelyek a munkaberalap igénybevétele szempontjából a vállalat leggyengébb pontjai; ezeknél az üzemszempontoknál pedig meg tudja határozni azokat a hónapokat, amikor a helytelen irányú fejlődés kezdetét vette, vagy amikor a hiba különösen erősen kifejlődött. Ezekre az üzemszempontokra és ezekre az időszakokra kell összpontosítani a figyelmét. Ezeket kell a vállalatnál található okmányok alapján alaposan átvizsgálnia ahhoz, hogy a beralaptúllépés okát pontosan feltárja, megállapítsa a hiba további kihatásait és a hibáért felelős személyeket. Ezzel tud az állami ellenőrzés segítséget is adni a hiba kiküszöböléséhez.

Az ellenőrzés gyakorlati tapasztalatai azt mutatják, hogy a helyesen alkalmazott statisztikai módszerek sok felesleges idő eltöltésétől szabadítják fel az ellenőrt és megállapításait biztossá, mélyrehatóvá teszik. Lehetővé teszik, hogy az ellenőr a mellékvágányokat elkerülje, azonnal a bajok forrásához nyúljon és azt az időszakot vizsgálja, amelyben a bajok keletkeztek, vagy amelyben döntően kifejlődtek, kihatásai a legjellemzőbb módon mutatkoznak.

Vizsgálatának egész menetében és a tapasztalati anyag feldolgozásában is támaszkodik az ellenőr a statisztika adataira éppúgy, mint minden más, a vállalatnál talált számviteli anyagra. A vállalatnál készen talált adatokat azonban az ellenőr nem fogadhatja el az adatok megbízhatóságának alapos ellenőrzése nélkül. Össze kell hasonlítani ezeket az adatokat az adatszolgáltatás alapját képező okmányokkal és gondosan meg kell vizsgálnia azt is, hogy vajjon az okmányok maguk eléggé megbízhatóak-e. Nem közölheti a vállalatnál kapott adatokat arra való hivatkozással, hogy „... ezek a vállalat adatai”. Mindezeket csak mint a saját adatait használhatja fel, amelyek helyességéért is sajátmagának kell felelnie.

Ennek az alapvető körülménynek gyakorlati alkalmazásával az állami ellenőrzés munkája kihat a népgazdasági statisztika minőségére. A népgazdasági statisztika pontossága — akár a trösztök, akár az egyes minisztériumok, akár pedig a Központi Statisztikai Hivatal szintjén — attól függ, hogy az alapját képező vállalati adatszolgáltatás mennyire pontos, mennyire megbízható. Az összevont számadatok közötti ellentmondásokból ugyan a hibák egy része magasabb szinten kitűnik és ez alkalmat ad a statisztikai adatokat feldolgozó szervek számára az ellentmondások feltárására kiküszöbölésére, az ellentmondások azonban nem tárnak fel minden hibát, hanem annak csak a szembetűnő részét. Ha a vállalat által szolgáltatott adatok megbízhatatlanok, ezen keresztül az összesítésekből sok olyan hiba is bekerülhet, amelyek magasabb szinten már nem vehetők észre, de amelyek megtévesztik munkájukban az összevont statisztikai adatokra támaszkodó irányító szerveket.

Az állami ellenőrzés nem vizsgálja ugyan a vállalatoknál lévő statisztikai adatszolgáltatást a maga egészében, szükségszerűen ellenőrzi azonban egyes részterületeken, mégpedig mélyrehatóan, részletesen és nagy alaposággal. Ezen keresztül az állami ellenőrzés nagymértékben hozzájárul a statisztikai adatszolgáltatási fegyelem megszilárdításához és segítséget ad a népgazdasági statisztika anyagát összesítő szervek számára is ahhoz, hogy az összevont statisztikai adatszolgáltatást — amelyre a terv-

készítésnél és az előkészítés során az állami ellenőrzés is támaszkodik — megbízhatóvá tegyék.

Az állami ellenőrzés munkamódszereinek továbbfejlesztése során a statisztika egyre növekvő jelentőséget és szerepet kap mind az ellenőrzés megtervezésében, mind a vizsgálatok előkészítésében és lefolytatásában. Ez a jelentőség annál inkább fokozódik, minél jobban alkalmazzák az állami ellenőrzés munkatársai gyakorlati munkájukban Lenin és Sztálin elvtárs tanításait.

Sztálin elvtárs a Szovjetunió állami ellenőrzésének első szocialista módszerekkel dolgozó szerve, a Munkás-Paraszt Inspekció 1920 októberében tartott első összoroszországi tanácskozásán ezt mondta: „... a fontos... elsősorban az, hogy tanulmányozzuk a felülvizsgálandó intézményeket, tanulmányozzuk őket gondosan és komolyan, tanulmányozzuk fogyatékoságaikat és érdemeiket s lankadatlanul tökéletesítsük intézményeinket”.¹

Ez a beszéd szabja meg ma is a Szovjetunió fejlett állami ellenőrzésének munkamódszerét és ebből kell kiindulnia a mi állami ellenőrzésünk módszereinek is. Ennek gyakorlati alkalmazásához nyújt alapvető segítséget az állami ellenőrzés számára a népgazdasági statisztika.

¹ Sztálin Művel, 4. kötet, Szikra, Budapest, 1950, 388. old.

A „SZOCIALISTA STATISZTIKA KÖNYVTÁRA”

c. sorozatban jelenik meg

M. V. TENENBAUM

A SZOVJET SZÖVETKEZETI KERESKEDELEM STATISZTIKÁJA

című műve

A könyv részletesen tárgyalja a fogyasztási szövetkezeti statisztika megszervezését és feladatait, a nagybani, a kicsinybani áruforgalom, az árukészletek, a mezőgazdasági terménybegyűjtés, a kereskedelmi hálózat és szövetkezeti mozgalom statisztikáját. Foglalkozik az árstatisztika, a forgalmi költségek statisztikája, a munkaerő- és munkabérstatisztika, a köztétkeztetés, kenyérsütés, ipari tevékenység, kisegítő mezőgazdasági vállalatok, beruházások stb. statisztikája kérdéseivel.

**Kapható a 14. SZ. TERVGAZDASÁGI KÖNYVESBOLTBAN ÉS
AZ ÁLLAMI KÖNYVTERJESZTŐ VÁLLALAT KÖNYVESBOLTJAIBAN**

A STATISZTIKUS-KÉPZÉS KÉRDÉSEI A MEZŐGAZDASÁGBAN

A szocializmus építése, öt éves tervünk komoly és felelősségteljes feladat elé állítják a statisztikát. Ahhoz, hogy a statisztika szerepét be tudja tölteni, olyan statisztikusokra van szükség, akik mind politikai, mind szakmai felkészültség terén meg tudnak felelni a fokozódó követelményeknek. Alapvető feladat tehát a statisztikusok képzése.

A Központi Statisztikai Hivatal a Népgazdasági Tanács határozatai alapján tervszerűen bonyolítja le az ipar, építőipar, közlekedés, bel- és külkereskedelem statisztikusainak oktatását és vizsgáztatását. Ebben az oktatási formában a hallgatók egyéni tanulással veszik át a kijelölt tananyagot, s havonta konferencián vesznek részt. Ez az oktatási forma azonban mezőgazdasági vonalon nem volt alkalmazható, mert itt a statisztikus munkakörbe kerülők többsége még nem rendelkezik olyan felkészültséggel, hogy számára az egyéni tanulási forma megfelelő lenne.

A mezőgazdasági statisztikai oktatásnak ezért főformája az iskolai tanfolyamon történő oktatás. Ez év tavaszán az állami gazdaságok statisztikusainak képzésére, illetve továbbképzésére egyhónapos bentlakásos iskolát szervezett a Hivatal, ahol 70 állami gazdasági statisztikus ismerkedett meg a mezőgazdasági statisztika legfontosabb kérdéseivel.

Az iskolai munka eredményeinek abban kellett megmutatkoznia, hogy a hallgatók visszatérve munkahelyeikre, jobbá, pontosabbá tették-e az állami gazdaságok statisztikai adatszolgáltatását. A tapasztalat azt mutatta, hogy az állami gazdaságok iskolát végzett statisztikusai általában jobban végezték munkájukat. Az elért eredmények pontosabb kiértékelése végett a Statisztikai Hivatal Oktatási osztálya valamennyi volt hallgatóhoz írásbeli kérdéssel fordult, hogy közöljék: hogyan segítik a statisztikusok a gazdaságok vezetőinek munkáját és hogyan tudták hasznosítani az iskolán tanultakat.

A beérkezett válaszok mutatják, hogy az iskola milyen komoly segítséget jelentett a kezdő statisztikusok számára.

„Hazatérve a négyhetes statisztikai tanfolyamról — írja Göde László, a pálmajori Állami Gazdaság statisztikusa —, a legelemibb adatgyűjtéstől kezdődően mindent szemügyre vettem, hogy a statisztikai kérdőíveket szakszerűen kitölthessem. A tanfolyamon szerzett ismeretek birtokában ezek után rámutathattam kartársaimnak a statisztika szerepére, gyors, pontos, valóságos voltaára. Megszerettem a statisztikát, nem számok tömkelegét látom benne. Lemérhetem a fejlődést, azon keresztül rámutathatok a hiányosságokra, példázhatom az élenjárókat.“

A levelek arról is beszámolnak: az iskola nemcsak jobba, hanem éppen a megszerzett szakmai tudás következtében könnyebbé is tette a statisztikai munkát. Erről ír a gyulai állami gazdaság statisztikusa. „Mióta hazajöttem az iskoláról, szórakozás számba megy, ha a statisztikával foglalkozhatom. Eddig félve gondoltam elseje közeledtével arra az 1—2 napra, amikor a kérdőívekkel kellett foglalkoznom. Az iskolán nagyon megszerettem a statisztikát. Teljes odaadással és figyelemmel töltöttem ki a kezembe kerülő kérdőíveket. De mégis — be kell vallanom — bizony akad benne hiba. De úgy gondolom, hogy a tanult ismeretek alapján sikerül kiküszöbölöm ezeket.“

Az iskola a hallgatók számára nemcsak szakmai ismeretet adott, hanem megmutatta a politikai és szakmai továbbképzés helyes útját. „Sokat olvasok statisztikai könyveket — írja Nagy László, az Állami Gazdaságok fejérmegyei központjának statisztikusa. — Jelenleg tanulmányoztam át a „Statisztika és politika“, valamint „A statisztika elmélete“ c. könyveket. Kérem, ha volna valami ismeretterjesztő könyv, ami a statisztikával foglalkozik, küldjék el részemre. Szeretnék továbbtanulni.“

A statisztikusok továbbtanulási akaratát bizonyítja az is, hogy naponként érkezik levél a tanfolyamon eddig még részt nem vett statisztikusoktól, amelyben kéri iskolára való beosztásukat. Az állami gazdasági vezetőképző iskola kehidi tangazdaságának statisztikusa írja: „Tekintettel arra, hogy szeretnék tanulni és eddigi tudásomat továbbfejleszteni, kérem, ne feledkezzenek meg rólam, s amennyiben nem ütköznék nehézségekbe, úgy engem egy ilyen tanfolyamra osszanak be. Igérem, hogy a tanfolyamon úgy fogok dolgozni, hogy ez gazdaságom és ezen keresztül szocialista hazánk hasznára váljék.“

Az iskolát végzett statisztikusok igényesebben bírálják saját munkájukat és a velük kapcsolatban álló statisztikusok munkáit. „A statisztikába bekerülő adatok felvételénél általában az a hiba — írja Farkas Kálmán, az Állami Gazdaságok Szolnokmegyei Központjának statisztikusa —, hogy gazdaságainkban a jelenlegi statisztikai felelősök nagyrésze ezideig nem volt tisztában azzal, hogy a statisztikai adatok honnét erednek. Ebből származott az, hogy ellenőrzéseim alkalmával olyan hibákra jöttem rá, hogy például a könyvelés forgalmi részénél, valamint az anyagkönyvelésnél a bizonylaton és a statisztikában egymástól független adatokat vettek fel s így természetesen ellenőrzést gyakorolni, ha csak szűrőpróbát nem alkalmaztunk, nem lehetett.“

Az iskola folyamán nem egy előadás hívta fel a hallgatók figyelmét a statisztikában jelentkező bürokrácia káros voltára. „Nagyon sok vadstatisztikát leállítottam, mely elég sok harcba került — írja Farkas Kálmán. — Egyes szervek nem akarják megérteni, hogy az adatok gyűjtésére és kiszolgáltatására a Központi Statisztikai Hivatal adatgyűjtési engedélyszáma szükséges. Egyes szervek olyan adatokat kérnek gazdaságainktól, melyek tartalmazzák gazdaságaink egész félévi munkáját. Ez esetben is felhívtam a gazdaságok figyelmét, hogy mit cselekedjenek.“

A statisztikusokhoz intézett levelek választ kértek arra is, hogyan segítik elő a gazdaságvezetők a statisztikusok munkáját és ugyanakkor milyen mértékben vált a vezetés támaszává a statisztikusok kiértékelő munkája.

A válaszok arról adnak számot, hogy a gazdaságvezetők egy része ismeri a statisztika fontosságát és minden segítséget megad a statisztikusnak. Ez természetesen jórészt a statisztikustól is függ.

„A Gazdaság vezetőségének beszámoltam az iskoláról történt visszajövetelemkor a tanfolyamról és a tanultakról — írja Jordán József, a Környei Állami Gazdaságok statisztikusa —, beszámoltam a statisztika szocialista jelentőségéről és ígéretet kaptam, hogy minden támogatást meg fogok kapni és meg is kaptam. Minden hónapban készítek kiértékelést, amelyet megküldök a Gazdaság igazgatójának, helyetteseinek, agronómusainak, valamint a Párt vezetőjének. Úgy látom, hogy a gazdaság igazgatója felhasználja a gazdaság irányításához a tőlem kapott adatokat és remélem, hogy a jövőben még nagyobb segítséget tudok nyújtani. A gazdaság vezetője meg van a munkámmal elégedve, s úgy látom, hogy örül, hogy segítségére vagyok. Természetesen a jövőben jobban ki lehet majd szélesíteni a kapcsolatot a gazdaság vezetője és a statisztikus között.“

„Gazdaságvezetőink és agronómusaink — írja Dévényi Ferenc, az Iszkaszentgyörgyi Állami Gazdaságok statisztikusa — már az első havi működésem után meglátták a statisztikának nemcsak a fontosságát, hanem a szükségességét és hasznát is.“

A levelekből azonban olyan esetekre is fény derül, amikor a gazdaságvezetők nem értékelik a statisztikát, nem látják annak fontosságát. Voltak olyan állami gazdaságok, ahonnan azon a címen, hogy a statisztikus el van foglalva, képzettség nélküli dolgozókat küldtek a tanfolyamra, akik nem tudtak megfelelni a statisztikusok előtt álló követelményeknek. Az is előfordult, hogy az iskoláról visszatért statisztikusokat statisztikai munka helyett más, alacsonyabb képzettségű munkára osztották be.

„A tavaszi statisztikai kimutatás után a gazdaságban nem volt statisztikai munka, ezért magtári beosztást kaptam és most is ott dolgozom“ — írja Táci Szabó Margit, az újvárosi Állami Gazdaság statisztikusa.

Nyilvánvaló, ebben az állami gazdaságban nem látják a statisztika fontosságát és nem becsülik meg kellőképpen az iskoláról kikerült kadereket.

A statisztikával szemben hasonló nemtörődomségről ad számot a következő levél:

„Nagyon örültem, hogy elmehettem az iskolára és tanulhattam — írja Kraszkó János, a Szeghalmi-halaspusztai Állami Gazdaságból —, azonban a tanultakat nem tudom teljes egészében hasznosítani, mert nincs rá időm. Pedig szerettem volna a statisztikával foglalkozni, de így nem lehet, mivel sem időt, sem módot nem adnak rá. Meg kell írnom, hogy a statisztikát csak úgy lehetne az iskolán tanultak szerint szabályszerűen csinálni, hogyha önálló munkakör lenne és a könyvelés pedig naprakész állapotban lenne. Én azt nem tudom és nem is fogom csinálni, mint az állattenyésztési agronómusunk, hogy az állattenyésztési statisztikát csak úgy hasból csinálja... Még nincs az a helyzet, hogy a gazdaság vezetője tisztában lenne a szocialista statisztika fontosságával.“

Ugyanilyen állapotról számol be a Balaton-nagyberekre Állami Gazdaság statisztikusa:

„Én annak idején örömmel mentem az iskolára. Éreztem, hogy minket, nőket is felkarol a népi demokrácia és mi is építhetjük a szocializmust, nemcsak odahaza a konyhában, hanem tudásunkhoz mérten bármely munkakörben, ha kell az íróasztalnál is. Jelenleg telefonközpont-

kezelő és portás vagyok. Jelenteni idáig nem mertem, félttem attól, hogy az állásomból kidobnak, ha az igazat megírom. A négyhetes statisztikai tanfolyam után munkámat nem tudom végezni, mert sem az igazgató, sem a főkönyvelő munkámban nem támogat. Amikor a tanfolyamról megjöttem, statisztikai beosztást kaptam. De mivel a hibákra rámutattam és azt a gazdaság főkönyvelőjének feltártam, fegyelmivel és elbocsátással fenyegettek meg. Így más beosztást is adtak, most a telefonközpontba osztottak be, ahonnan a statisztikával egyáltalán nem foglalkozhatom. Így arra kérem az elvtársakat, ha lehetséges lenne, számomra más gazdaságban statisztikai munkakört biztosítsanak, hogy tudásomat kibővíthessem és tudásomnak hasznát is vegyék."

Ez a levél súlyos visszasságokra, a káderekkel szembeni túrhetetlen magatartásra mutat rá. Az ilyen eseteket mindenképpen fel kell deríteni, s ott, ahol a gazdaságvezetők akadályozzák a statisztikus munkáját, elbocsátással, kidobással fenyegetik, ha a hibákra rá akar mutatni, sürgősen közbe kell lépni.

Az Állami Gazdaságok Igazgatósága ezt az ügyet kivizsgálta és megállapította, hogy a fenti levél állításain kívül — amelyek valóban bizonyultak — igen súlyos visszasságok és mulasztások terhelik minden téren a Balaton-nagyberekai állami gazdaság vezetőit. A vizsgálat eredménye alapján a gazdaság vezetőségét azonnali hatállyal leváltották.

A beérkezett és a fentiekben ismertetett levelek arra figyelmeztetik a Statisztikai Hivatalt, hogy ne tekintse befejezettnek munkáját egy-egy tanfolyam megrendezésével, hanem tartsa az állandó kapcsolatot az iskolát végzett hallgatókkal. Egy-egy tanfolyam sikere nemcsak a tanfolyamzáró vizsga eredményén múlik; a tanfolyam eredményéről csak akkor lehet a Hivatal meggyőződve, ha a hallgatók az iskolán tanultakat hasznosítani tudják a gyakorlatban és erre az üzemüktől a szükséges segítséget meg is kapják.

Megjelent a

Statisztika a vállalatvezetés szolgálatában

Útmutató ipari üzemek számára

című népszerű ismertető füzet.

A Népgazdasági Tanács 443/23/1950. számú határozatának megfelelően a Központi Statisztikai Hivatal e népszerű útmutatóban ismerteti az iparstatisztika fogalmát, feladatait, a statisztikai elemzés eszközeit a vállalati munka eredményességének mérésében, a vállalati igazgatók vezető és ellenőrző tevékenységének szolgálatában.

Ára: 5,— Ft

Kapható a

**14. SZ. TERVGAZDASÁGI KÖNYVESBOLTBAN ÉS AZ
ÁLLAMI KÖNYVTERJESZTŐ VÁLLALAT
KÖNYVESBOLTJAIBAN**

A II. NEGYEDÉVI ÖNKÖLTSÉGSTATISZTIKAI FELDOLGOZÁS TAPASZTALATAI

„Behatóbban kell foglalkoznunk az önköltség tervezésének és ellenőrzésének... kérdéseivel is“ — mondotta Vas Zoltán elvtárs a 'Közgazdaságtudományi Egyetem 1951/1952. tanévének megnyitóján.

Az önköltség tervezése és ellenőrzése tulajdonképpen kettős feladatot jelöl ki: az első feladat a számviteli szervezőkre vonatkozik, meg kell teremteniök az önköltség tervezésének és mérésének biztos alapját, a valóságot tökröző, pontos, bizonylati adatokkal alátámasztott utókalkulációt. — A II. negyedévben még mindig jelentős volt azoknak a vállalatoknak a száma, melyek az illetékes felügyeleti hatóságoktól felmentést kaptak az utókalkuláció készítése alól. Így pl. a Kohó- és Gépipari Minisztérium felügyelete alá tartozó vállalatok közül többek között felmentést kapott a *Budapesti Szerszámgyépgyár, Fémáru és Szerszámgyépgyár, Könnyűipari Szerszámgyépgyár, Április 4. Gépgyár, Hubert és Siegmund, Fűrőgépgyár, Váci Szerszámgyár, Ganz Villamosági Gyár, Ganz Vezérlőberendezések Gyára, Budapesti Villamosgép és Kábelgyár, Budapesti Kábel és Sodronykötélgyár, Standard, Rádiófelszerelések Gyára, Anyagvizsgálókészülékek Gyára, Szegedi Fémipari ES.* — A Könnyűipari Minisztérium felügyelete alá tartozó vállalatok közül felmentést kapott többek között a *Fonalfeldolgozó V., Debreceni Harisnyagyár, Celluloidgyár, Háztartási Faáru-gyár, Óbudai Faárुकészítő V., valamennyi nyomda, Herendi Porcelángyár és a Karcagi Üvegyár.* Az Élelmezési Minisztérium vállalatai közül felmentést kaptak a *Tejipar és a Baromfifeldolgozóipar összes vállalatai.*

A második feladat a vállalatokra hárul: a számviteli szervezők munkáján túlmenően valóban gondoskodni kell a pontos, *gyártmányonkénti* utókalkuláció előkészítéséről. Jelenti ez azonban azt is, hogy az önköltség és önköltségsökkentés mérésére szolgáló negyedévi statisztika kitöltésére és annak elemzésére sokkal nagyobb gondot kell fordítani.

1951 II. negyedévben az önköltségstatisztika a negyedévi „Mérlegbeszámoló“ szerves részét képezte. Elkészítése a főkönyvelő és a statisztikus-felelős közös munkája kellett, hogy legyen. Sajnos, az együttműködés hiánya sok esetben megmutatkozott. Vállalatok egész soránál a főkönyvelő nem tudott semmit az önköltségstatisztikáról, másoknál a statisztikusfelelős jelentette ki, hogy a mérlegbeszámolót a könyvelés készítette el és ő nem is látta az önköltségstatisztikát.

Ennek nem szabad előfordulnia. Az önköltségstatisztika nemcsak éppen két kérdőív, a mérlegbeszámoló 26 lapja közül. Az önköltség alakulásában általában minden helyes vagy helytelen lépés jelentkezik, amely a vállalat gazdálkodásával kapcsolatos. Az önköltségstatisztika eredményei azt mutatják meg, hogy a vállalatok milyen mértékben tartják szem előtt

Sztálin elvtárs tanítását: „A fő irányvonal, melyen iparunknak haladnia kell, a fő irányvonal, amelynek iparunk minden további lépését meg kell határozni, ez az ipari termelés rendszeres önköltségsökkentésének vonala. Ez az az út, amelyen iparunknak haladnia kell, ha fejlődni akar, ha erősödni akar, ha maga után akarja vonni a mezőgazdaságot, ha meg akarja erősíteni és ki akarja szélesíteni szocialista gazdaságunk alapzatát.“

Az önköltségstatisztiika azonban nemcsak népgazdaságunk vezetőinek tájékoztatására szolgál, hanem a vállalaton belüli kiértékelést, a hibák feltárását is nagymértékben elősegíti. Malenkov elvtárs mondta: „A gyártmányok önköltsége az az alapvető mutatószám, amely a vállalat egész munkájának minőségét jellemzi.“ (A SZK(b)P XVIII. konferenciáján elhangzott beszédből.)

Nézzük meg, melyek voltak a kérdőívek kitöltésénél a leggyakrabban előforduló hibák, hogy a III. negyedévben fokozottabb gondot fordítva rájuk, el lehessen őket kerülni.

A III/6 „Fontosabb gyártmányok önköltségének alakulása“ tábla 01. sora az I. negyedévre vonatkozó adatokat tartalmazza. Amennyiben egy gyártmányra ebben a sorban nem szerepel adat — ami azt jelenti, hogy az I. negyedévben ebből a gyártmányból nem termelt a vállalat — akkor ez a gyártmány nem összehasonlítható. Így természetesen a III/8 „Összehasonlítható termelés“ táblán sem szerepelhet ez a termék. Ennek ellenére feltüntetett ilyen gyártmányt a III/8 kérdőíven például a *Péti Nitrogénművek*.

A 42 kiemelt cikk között szereplő összehasonlítható termékek egy-egyére első önköltsége egyforma adatokkal kell, hogy jelentkezzen a III/6 és a III/8 táblán. Ugyanígy egyeznie kell a negyedévi tervezett és a negyedévi tényleges termelési mennyiségnek is a két kérdőíven. Nem egyeztek az erre vonatkozó adatok a *Lőrinczi Hengerműnél*, *Budapesti Csokoládégyárnál*, *Ganz Árammérőgyárnál*.

A III/8 „Összehasonlítható termelés“ táblába — mint ahogy azt az Utasításban külön kihangsúlyoztuk — csak olyan termékeket lehet beállítani, amelyeket a vállalat a bázisidőszakban már termelt, és annak utókalkulált bázisidőszaki önköltsége rendelkezésre áll. Utasításunk ellenére össze nem hasonlítható termékeket is szerepeltetett a kérdőíven többek között a *Téztagyár* és a *Colorchemia V*.

Ugyanígy sok helyütt fennáll az a hiba is, hogy olyan termékeket, melyekre gyártmányonkénti önköltségi terv nem készült, vagy termelésüket a negyedévi tervben nem irányozták elő — tehát terven felül termelt termékeket — a tervezett és termelt összehasonlítható gyártmányok kérdőíven szerepeltettek. (Például a *Salgótarjáni Acélárugyár*).

A továbbfelhasznált összehasonlítható termékeket a továbbfelhasználásokra vonatkozó kérdőíven mindig olyan áron kell szerepeltetni, amilyen áron a továbbfelhasználó termék utókalkulációjába beszámítják. Ez lehet tényleges önköltség, tervezett önköltség, termelői eladási ár, vagy a tipikus félgyártmányoknál hatósági ár. Több kérdőíven előfordult, hogy a továbbfelhasznált gyártmányok egysége első önköltségét nem a továbbkalkulálási áron adták meg. (Például *MÁVAG Kohászati Üzemek*.)

Igen nagy hiba, és a téves következtetések egész sorát vonja maga után, ha a vállalatok az utókalkulációt nem gyártmányokra, hanem gyárt-

mánycsoportokra, cikkekre készítik el. Egy-egy gyártmánycsoport, cikk, önköltsége aszerint változik, hogy azon belül a gyártmányok termelési mennyisége hogyan tolódik el. Ha a kisebb önköltségű gyártmányokból a beszámolási időszakban kevesebbet termelnek, mint a bázisidőszakban, akkor összevont kalkuláció esetén a gyártmánycsoport, cikk önköltsége is kisebb lesz. Nézzük meg ezt egy példán is:

Egy vállalatnál termelt A_1 , A_2 és A_3 gyártmányokra „A” néven közös utókalkulációt készítenek. Mivel a bázisidőszakban még külön is utókalkuláltak, így megállapítható, hogy A_1 18,— Ft-ba, A_2 18,03 Ft-ba, A_3 pedig 18,05 Ft-ba került. Ez „A”-ra átlagban 18,02 Ft önköltséget jelentett. A beszámolási időszakban már csak egy közös utókalkulációt készült, mely szerint „A” gyártmánycsoport önköltsége 17,70 Ft-ot tesz ki. Ebben az esetben biztosak lehetünk abban, hogy a 32 filléres önköltségcsökkenést nem okozta az, hogy mondjuk A_1 -ből többet, A_3 -ból pedig kevesebbet termelt a beszámolási időszakban, mint a bázisidőszakban. Miért? Mert még a legolcsóbb gyártmány — az A_1 is 18 Ft-ba került a bázisidőszakban s így a gyártott mennyiségek megváltozása esetén sem csökkenhet le az önköltség 17,70 Ft-ra. Az elért 32 filléres önköltségcsökkenésben a gyártott mennyiségek megváltozása legfeljebb 5 fillérrel játszhatott közre, a 18,05 és a 18,— Ft közötti különbözettel.

Nézzük meg, hogy ezzel szemben mit jelentene, ha a három gyártmány önköltsége között nagyobb eltérés állna fenn:

Gyártmány	Önköltség egységre		Termelt mennyiség		Önköltség termelt mennyiségre	
	bázis-	beszámolási	bázis-	beszámolási	bázis-	beszámolási
	időszakban		időszakban		időszakban	
A_1	18	18	100	200	1,800	3,600
A_2	19	19	50	100	950	1,900
A_3	17	17	250	100	4,250	1,700
„A” gyártmánycsoport összesen	—	—	400	400	7,000	7,200

A gyártmánycsoport egységre eső önköltsége bázisidőszakban

$$\frac{7000}{400} = 17,5$$

beszámolási időszakban

$$\frac{7200}{400} = 18,0$$

Mint látjuk, az egyes gyártmányok önköltsége mindkét időszakban változatlan. Változatlan az „A”-ból termelt összes mennyiség is. Mégis „A” önköltsége 0,5 emelkedést mutat. Mi ennek az oka? Az, hogy míg a legdrágább — a 19 Ft-os — A_2 -ből a bázisidőszakban 50-et termeltek, addig a beszámolási időszakban a termelés 100-ra emelkedett. Ugyanakkor a legolcsóbb — a 17 Ft-os — A_3 -ból a termelés 250-ről 100-ra csökkent.

„A” gyártmánycsoport önköltségének emelkedéséből tehát egyáltalán nem vonhatunk le következtetést a gyártó vállalat helyes vagy helytelen munkájáról.

Teljesen helytelen például, hogy a vasöntvényt egy tételben, tennára utókalkulálják, mert ez így az átlagos darabsúly és a formák változása következtében nem hasonlítható össze. Ugyanez vonatkozik a tűzálló-anyagipar, cementipar és a tömegcikkipar körébe tartozó összes vállalatokra is. Utókalkulációs adatokat, termékek egységre eső önköltségét csak úgy hasonlíthatjuk össze, ha a szóbanforgó termék már nem oszlik meg különböző minőségű, típusú, eltérő önköltségű gyártmányokra. Az önköltség és önköltségcsökkentés pontos és helyes mérésének elsőrendű feltétele tehát a *gyártmányonkénti utókalkuláció*.

Meg kell még említeni, hogy a vállalatok által a közvetlen felügyeleti szerv részére beküldött szöveges mérlegbeszámoló-jelentések az önköltségcsökkentés kiértékelése szempontjából igen gyengék, hiányosak, sok esetben semmitmondók voltak. Ugyanez mutatkozott meg a Hivatal által utólag bekért indokolásoknál is. Legtöbb esetben általánosságokra hivatkoztak (anyagtakarékoság, munkaversenymozgalom fellendülése, észszerűsítések, újítások stb.).

Sok esetben olvashattunk például olyan kiértékelést, hogy az „összehasonlítható termelés önköltségének emelkedését profilváltozás, anyagigényes termelés felé való eltolódás okozta“. Hol beszélhetünk profilváltozásról, anyagigényes termelés felé való eltolódásról, az összehasonlítható termelés esetében? Tudjuk jól, hogy az összehasonlítható termelésbe csak a bázisidőszakban már termelt termékek számítanak be. (Vagy talán ezeknek a profilja változott meg?)

Az ilyen mechanikus, felelőtlen „kiértékelés“ azt mutatja, hogy a vállalatnál egyáltalán nem is történt semmiféle vizsgálat, elemzés, arra vonatkozólag, hogy az elért eredmények miből származnak, és a hiányosságok milyen területen jelentkeznek. Az önköltség kiértékelésénél — mint minden egyéb kiértékelésnél is — pontos vizsgálatra, elemzésre van szükség. Éppen az önköltség alakulása az a terület, ahol a legrészletesebb elemzésre van mód, hiszen mint mondtuk, visszatükröződik benne a vállalat egész munkája. Elemezni kell a közvetlen anyagköltségek alakulását, a fajlagos anyagfelhasználás alapján, és a közvetlen munkabéreket, a fajlagos munkaidőfelhasználás és a teljesítményszázalékok változása alapján.

A közvetlen bért kiegészítő fizetések alakulására legnagyobb mértékben a fizetett szabadságok ütemezése van hatással. Az általános költségek a közvetett anyagokkal való gazdálkodást, az állásidők mértékét, a termelésben közvetlenül részt nem vevők létszámának és bérének alakulását tükrözik. A selejtveszteségek forintösszegének változása megmutatja a selejtcsökkentésért vívott harc eredményeit stb. A kiértékelésnek ezekre a szempontokra is feltétlenül ki kell térnie.

Mint láthatjuk tehát, sok még a javítani való. De mindezek mellett meg kell állapítani, hogy a II. negyedévi kérdőívek az I. negyedévhez képest komoly fejlődést mutatnak. Reméljük, hogy a III. negyedévben még kevesebb lesz a hiba és rövidesen arról számolhatunk be, hogy az önköltségi kérdőívek kitöltése már elérte a termelési kérdőívek színvonalát. Az önköltségstatistika további fejlesztéséhez azonban az erre vonatkozó szovjet irodalom további tanulmányozására, és a számviteli szervezők további fokozott munkájára is feltétlenül szükség van.

STATISZTIKAI BÜROKRÁCIA

A Központi Statisztikai Hivatal Felügyeleti főosztályának instruktora az elmúlt hónapban Hajdú—Bihar megye tanácsainak statisztikai osztályait látogatták meg, hogy a helyszínen győződjenek meg a statisztikai munkák végzésének helyességéről, illetve hibáiról. Az ellenőrzés során ismét nagyon sok felesleges, párhuzamos és vadstatisztikát fedeztek fel. Nagyon sok az olyan statisztikai vonatkozású utasítás, kérdőív, amelyeket a szakértelem teljes hiányával készítenek el és amelyeket összesíteni képtelenség. Sok kérdőív arra mutat, hogy a kérdőív szerkesztői fordítva gondolják a statisztikai munka megszervezését: először megszerkesztenek egy kérdőívet, aztán mikor már a válaszokat is megkapták, kezdenek azon gondolkodni, hogy most mit is lehet „kihozni“ a begyűlt adathalmazból?

Vajjon mit akart megtudni és miért volt fontos, mire tudta felhasználni Hajdú—Bihar megye Megyei Tanácsa (1213—9—1/951. számon) a következő adatokat:

2. Iskola, ill. óvoda szülőinek száma.
3. Hány szülő szokott eljönni szülői értekezletre.
4. A fenti létszám hány százaléka a szülők számának.
5. A résztvevők átlagosan milyen szociális összetételűek.
6. A megválasztott választmány létszáma.
7. A választmány végig aktív tagjainak száma.
8. Hány választmányi ülést tartottak az év folyamán.

Vajjon hogyan összesítették, hogyan tudták megfelelően értékelni a következő adatokat:

2. *Fegyelem megszilárdításáért végzett munka:*

- a) Utcai ügyelet.
- b) Tízperci felügyelet.
- c) Szülők felé végzett agitáció.
- d) Hiányzók látogatása.

6. *Ifjúsági szervezet segítségével (pénzérték-darabszám).*

- Jótanulásban.
- Felszerelésben.
- Könyvtárral.
- Helységgel.
- Anyagokkal.
- Egyéb segítség.

7. Óvodának nyújtott segítség (pénzérték-darabszám).

Munkadélután.

Játékok készítése.

Bábszínház készítése.

Mama-inspekció.

Felszerelések az óvodai nevelés elősegítésére.

E kérdések nemcsak azért helytelenek, mert nem lehet egységes választ adni rájuk — a legtöbbször semmilyen választ sem lehet adni —, mert nagyrésztük teljesen felesleges és még ha összesíteni lehetne őket, akkor sem használhatók semmire, hanem ezek a kérdések egyúttal rámutatnak arra is, hogy a megye az ellenőrzést, az alája tartozó szervek munkájának megismerését és az irányítást teljes egészében ilyen „mindenre“ kiterjedő kérdőívek alapján szeretné megoldani. Sztálin elvtárs ezt mondja: „A bürokratizmus veszélye elsősorban abban jut közvetlen kifejezésre, hogy megköti a tömegek energiáját, kezdeményezését és öntevékenységét, hogy véka alatt tartja azokat a hallatlan erőtartalékokat, amelyek rendszerünk mélyében rejlnek“.

A Felügyeleti főosztály instruktorai számos olyan kérdőívet találtak, melyeknek határideje túl rövid. A túl rövidre szabott határidő komolytalanná teszi az egész adatszolgáltatást, mert ha az adatszolgáltató szervezetnek nincs elegendő idejük az adatok összeállításához, beküldik őket pontatlanul, anélkül, hogy azok helyességét ellenőrizni tudnák. Ilyen adatkérés volt pl. Hajdú-Bihar megye Tanácsa Mezőgazdasági Osztályának FM 8550/alt/130/951. számú utasítása. A megye az FM-től V. hó 22-én kapta és VI. hó 5-én jelenteni kellett neki, hogy a megye területén lévő termelőszövetkezetekben hány kotlót ültetnek, vagy miképpen kívánják a baromfiállományt növelni.

A Debreceni Járási Tanács panasszal fordult a Megyei Tanács Mezőgazdasági Osztályához, melyben rámutatott azokra a nehézségekre, melyek a kért adatok ilyen rövid idő alatt való begyűjtését lehetetlenné teszik. „Nem gondol a megyei tanács rendeletkiadója arra, hogy nekünk az adatokat 27 tszcs-tól kell beszerezni 13 község határából. Ugyanakkor a baromfitenyésztés fejlesztésére vonatkozóan minden nap legalább egy rendeletet kapunk, de nem ritka eset, amikor többet. Sok esetben a rendeletek tömkelegétől a baromfitenyésztés fontosságát a csoportok felé nem tudjuk kellő eredménnyel ismertetni...“ — írta a Debreceni Járási Tanács.

Mit válaszolt erre a Megyei Tanács Mezőgazdasági Osztálya? Rámutatott azokra a módszerekre, amelyekkel a határidőt be lehet tartani anélkül, hogy az az adatok pontosságára menne? Nem. A Megyei Tanács Mezőgazdasági Osztálya ehelyett arról ír, hogy a Debreceni Járási Tanács régebben is sokszor küldött be pontatlan és felületesen összeállított adatokat, hogy emiatt érkeznek hozzá naponta a felhívások és rendeletek — melyek továbbra is érkezni fognak, ha a hibákat nem küszöbölik ki — és végül: a nehézségeket „jó szervező munkával át kell hidalni“.

Tömegével lehetne felsorolni a statisztikai bürokrácia különböző megnyilvánulásait. Befejezésül a párhuzamos statisztikák közül idézünk még egyet.

Az Egészségügyi Minisztérium I. 3064/42/51. számon engedélyezett kérdőívén a megyei egészségügyi osztálynak havonta jelentenie kell a

minisztérium felé mintegy kilencven adatot. Ugyancsak havonta kell jelentést küldeni a tiszti, illetve városi, községi, körorvosoknak is, alig valamivel kevesebb adatról. Ennek a kérdőívnek még engedélyszáma sincs. Nyilván ennek tudható be, hogy mintegy tizenöt olyan kérdés szerepel a kérdőívben, melyet az Egészségügyi Minisztérium a megyei egészségügyi osztálytól is megkap.

A párhuzamos, szakszerűtlen bürokratikus statisztikai munkák felszámolása érdekében több határozatot hozott már a Népgazdasági Tanács. Mindez azonban eredménytelen marad, ha a rendelkezéseket nem tartják be, ha a statisztikát afféle minden rejtély megfejtőjének, minden baj orvosának tekintik, mellyel helyettesíteni lehet az alapos ellenőrzési munkát. A statisztika bürokraták kezében nem a szocializmus építését segíti elő, de veszélyes és kártékony hatású. Vezető szerveinknek meg kell érteni, hogy a statisztika, mihelyt nem hozzáértéssel nyúlnak hozzá, nem-hogy hasznot nem hoz, de súlyos károkat okoz népgazdaságunknak egyrészt az adatok megbízhatatlansága, a felesleges idő- és anyagpocsékolás, másrészt a statisztika hitelének, komolyságának kétségessé tétele miatt.

A

MAGYAR-SZOVJET KÖZGAZDASÁGI SZEMLE

új, kettős számának tartalmából:

Volodarszkij: A szocialista ipar hatalmas föllendülése a háborúutáni időszakban

Fedor János: A szocializmus építésének társadalmi-gazdasági kérdései Sztálin műveinek 11. és 12. kötetében

Duginov: A Szovjetunió nemzeti jövedelme

A német Szocialista Egységpárt központi vezetősége 6. ülésének vitája a német imperializmus újjászületéséről:

1. *Walter Ulbricht:* A német imperializmus újjáéledése
2. *Anton Ackermann:* A német imperializmus újjászületéséről és harcunk nemzeti jellegéről
3. *Fred Oelssner:* Az imperializmus fejlődésének sajátosságairól Nyugat-Németországban
4. *Walter Ulbricht:* A német imperializmusról (zárszó)

Belenyikij: Az iparvállalatok jövedelmezőségének elemzése

Rozenfeld: A hozrascset és a szocialista verseny

Bálint Andor: A Szovjetunió mezőgazdasági kísérleti intézetei és harcuk a termékbőségért

Elméleti és gyakorlati értekezéslet a Szovjetunióban a *gyáronbelüli önálló gazdaságos elszámolásról*

Ivlijev: Mendelejev harca a malthusianusok reakciós zagyvaságai ellen

Asztafjev: A Kínai Kommunista Párt harca az ország iparosításáért
A Voproszi Ekonomiki 1951. 6. számában és a Planovoje Hozajsztvo 3. számában megjelent cikkek részletes ismertetése

*

A vasúti szállítás össztermelésének kiszámítása

Szállítási termelésen gyakran az úgynevezett szállítási (adicionális) ráfordításokat, azaz a forgalmi költségeknek azt a részét értik, mely a szállításra esik. A szállítási (adicionális) ráfordítás azonban, még ha eszményi tökéletességgel sikerül is kiszámítanunk, nem foglalja magában és nem is foglalhatja magában a szállítás össztermelésének azt a részét, mely a személyszállításból adódik. Még ha tekintetbe is vesszük a személyszállítást, a személyszállításból eredő jövedelmet mégsem számítják hozzá a tiszta termeléshez. Azt az elméleti indokolást, melynek alapján a személyszállítás hozamát a nemzeti jövedelemből kirekesztik, helytelennek tartjuk. A személyszállítás kérdésének vizsgálata a termelőmunka problémájával függ össze. Azok, akik a személyszállításnak a tiszta szállítási termeléshez való hozzászámítását ellenzik, Marxnak „Az érték-többlet elméletei” című művének I. kötetében, a termelő munkáról szóló mellékletben található bizonyos kijelentéseire hivatkoznak, ahol Marx azt mondja, hogy az a munka, melyet a tőkés otthoni háztartásában saját személyi szükségletei kielégítésére vesz igénybe, a tőkés jövedelméből nyer kiegyenlítést, de nem alkot jövedelmet, mert a háztartási alkalmazottaknak kifizetett pénz nem tölti be a tőke szerepét, nem hoz létre érték-többletet. Az a pénz, melyet a tőkés különféle szolgálatokért fizet ki, nem mint tőke, hanem mint forgalmi eszköz szerepel, és a szolgálatok elvégzésére fordított munka nem alakul át tőkévé és általában értékévé, hanem csak használati értéket szolgáltat a munkáltatónak. Minthogy ez a munka nem hoz létre értéket, természetesen jövedelmet sem hoz létre. Marxnak a termelő munka fogalmával kapcsolatos fenti és egyéb tételei elsőrendű módszertani jelentőséggel bír-

nak, nemcsak a tőkés országok viszonyainak megértése, hanem a szocialista gazdasági élet megértése szempontjából is. De e tételek helyes értelmezésével éppen séggel egészen más következtetések vonhatók le, amelyek mellett szólnak, hogy a személyszállítást a szállítási termeléshez kell számítani. Azoknak az érvelése, akik a szállítási termelés korlátozott értelmezésének hívei (vagyis a személyszállítást nem számítják a szállítási termeléshez), formailag logikus. Érvelésük megközelítően a következő: Az egyes magánszemélyek jövedelméből fizetett szolgálatok nem hoznak létre nemzeti jövedelmet. A személyszállítás szolgáltatásokat nyújt. Következésképpen a személyszállítás nem hoz létre nemzeti jövedelmet. Mindez nagyon egyszerűnek, világosnak és egybeillőnek hangzik. A valóságban azonban az érvelés egész menete lényegében téves. Az egész érvelés alapvető hibája és tévedése abban áll, hogy védelmezői a kérdést nem gazdasági, hanem technikai szempontból közelítik meg. És ez elsősorban a szolgáltatás értelmezésében nyilvánul meg. Mit ért Marx szolgáltatáson és miképpen határozza meg ennek fogalmát? Hogy egyik vagy másik munkafaj szolgáltatásnak számít-e vagy sem, azt nem maga a munka folyamata, sem pedig az adott hasznos munka sajátos jellege határozza meg, hanem az illető termelési folyamat gazdasági fontossága, társadalmi formája és szervezete. Vizsgáljuk meg azt a példát, melyet Marx használ „Az érték-többlet elméletei” c. műve I. kötetének mellékletében („a termelőmunka fogalma”): a nadrággépzést. Akár a tőkés műhelyében dolgozik a szabó, akár pedig a megrendelő lakásán vállal munkát a megrendelő tulajdonát képező anyag felhasználásával: a szabómunkának, mint meghatározott munkafajnak,

folyamata és belső tartalma teljesen azonos. Az első esetben azonban a szabó munkája tőkének számít, értéktöbbletet alkot. A második esetben a nadrág megrendelőjét a nadrág csak mint használati érték érdekli, és a szabó munkájában őt nem érdekli az érték és értéktöbblet létrejöttének pillanata, hanem csak az a munka, az a szolgáltatás, melynek folytán a szövettől nadrág lesz. Ennek következtében a dolog lényege nem abban áll, hogy a munka eredménye valamely különösképpen fontos dologban jut-e kifejezésre, hanem a lényeg a munka társadalmi jellegében keresendő. A kapitalista gyárban dolgozó szabómunkás munkája a tőkés alapon megszervezett társadalmi munkához tartozik, ez pedig (kapitalista szemszögből) termelő munka. Ugyanez a munka, ha a szabó a megrendelő lakásán a vele kötött megállapodás szerint végzi, viszont olyan szolgáltatás, melyet a megrendelő saját jövedelméből fizet meg a szabónak. Az ilyen munka igénybevétele, ellentétben a kapitalista munkával, *nem gyarapítja, hanem csökkenti a megrendelő pénzállományát, jövedelmét.* Ebben az esetben a szabó munkája nem számít a társadalmi munka alkotórészének, hanem az otthoni gazdasági szükséglet terén használati fel, és nem eleme a termelés és újratermelés társadalmi folyamatának. Mindebből az következik, hogy a szolgáltatás fogalmának lényeges vonása nem az, hogy az tevékenység formáját veszi fel, sem pedig az, ami valamely termék tárgyasult formáját jellemzi. Az a szabó, aki a megrendelő lakásán varrja a nadrágot, meghatározott dolgot, anyagi terméket állít elő, és egész munkája olyan szolgáltatás, tevékenység, mely nem hoz létre értéket, értéktöbbletet, nemzeti jövedelmet. Mielőtt azonban a szabó munkáját a népgazdaság kapitalista rendszerének egyik ágaként szerepeltetjük, máris értéket, tőkét, jövedelmet hoz létre. Itt nem arról van szó, hogy a szolgáltatásokat az anyagi termeléssel állítjuk szembe. Amikor Marx a szolgáltatásokat nyújtó munkáról mint olyan munkáról beszél, mely nem hoz létre jövedelmet, hanem ellenkezőleg: levonást, kiadást jelent, akkor ő a szolgáltatásnak nem a tevékenységi jellegét, technikai tartalmát érti (hogy a munka érzékelhető dologban

teszesül meg), hanem azoknak a kölcsönös kapcsolatoknak sajátos jellegét, melyek a szolgáltatást végző személy és a munkáltató között állanak fenn és amelyeknek semmi közük sincsen a munka kapitalista igénybevételéhez, melyre a burzsoá társadalom építi termelését.

„... a szolgáltatás: ez a kifejezés általánosságban csak bizonyos használati értéket jelöl, mely bármely más áruhoz hasonlóan munka révén szerezhető meg; e kifejezés azonban a használati érték azon különleges fájára vonatkozik, mely olyan munka révén érhető el, mely nem *anyag*i formában, hanem *tevékenység* formájában végez szolgáltatást, ami azonban semmiben sem különbözteti meg őt egy géptől, például az órától”.¹

A szolgáltatás megvásárlása semmiben sem különbözik bármilyen más áru megvásárlásától, amelyet szükségleteink kielégítése céljából szerzünk be. Ebben az esetben a munkaező nem mint áru, a pénz pedig nem mint tőke szerepel. A vevő a szolgáltatást úgy tekinti, mint használati értéket, mint valamely szükséglet kielégítésének eszközét, pontosan ugyanúgy, mint az általa beszerzett többi szükségleti cikket (kenyeret, posztót stb.). Az eladó és a vevő között egyik esetben sem áll fenn olyan viszony, amilyen a termelő munkások és a tőke között szokott fennállani. A szolgáltatást végző munkás (a megrendelő lakásán dolgozó szabó) éppúgy, mint a kenyér vagy a posztó eladója, nem munkaezőt, hanem (a vevő szempontját tekintve) meghatározott használati értéket bocsát áruba.

Más a helyzet az olyan viszony esetén, amely a szabó és az őt műhelyben alkalmazó munkaadó között, vagy a szövőmunkás és a gyár tőkés tulajdonosa között, vagy pedig a munkás és a sütőüzem tulajdonosa között áll fenn. Itt a munkás (a szabó, a szövőmunkás, a pék) munkaezőt, nem pedig szolgáltatásokat, használati értéket bocsát áruba.

Vizsgáljuk meg most a személyszállítást először a kapitalista rendszerben. Ha valaki saját (a munkaadó tulajdonát képező) lova gondozása és hajtása céljából kocsiat fogad fel, akkor a kocsi és az őt felfogadó személy között nem az a

¹ K. Marx: Az értéktöbblet elméletei, I. kötet, 1936. évi kiadás, 281. old.

viszony fog majd fennállani, ami a termelőmunkás és a tőke között áll fenn. A munkáltató a kocsis szolgáltatást, nem pedig munkaerejét veszi meg. Ha azonban ez a munkáltató mint utas lóvasúton utazik, akkor a lóvasút kocsisja és a kocsisát alkalmazó, lóvasutat fenntartó társaság közötti viszony már olyan lesz, mint a termelőmunkás és a tőke közötti viszony. De azért a villamosvasúti vállalatnál alkalmazásban álló munkások munkájának eredménye továbbra is szolgáltatás marad. Az utas úgy vásárolja meg a szolgáltatást, mint az előbb. Ugyanúgy fizet érte, mint a kenyérért, a posztóért, a fonalért és a saját szükségleteit kielégítő összes többi cikkért. Marx a szolgáltatásokat végző személy munkáját korántsem azért minősíti terméketlennek, mert nem ölt tárgyi alakot külön anyagi termékben, hanem csupán csak azért nem, mert a vevő és a szolgáltatás eladója közötti viszony a termelés polgári módjára jellemző alapvető termelési viszonyon kívül esik. Véleményünk szerint pontosan ugyanígy kell értelmeznünk „Az értékőbblet elméletei” című könyv I. kötetének végén található azt a közzismert helyet is, ahol Marx az anyagi termelés negyedik területéről szól: „...teljesen egyre megy, hogy ez a szállítóipar (Lokomotionsindustrie) embereket vagy árukat szállít. (A kiemelés a cikkirótól származik.) Itt a termelőmunkásoknak, azaz a bérmunkásoknak viszonya a tőkéhez ugyanolyan, amilyen az anyagi termelés egyéb területein. A munka tárgyát itt arra kényszerítik, hogy bizonyos anyagi jellegű változáson: térbeli, helyzeti változáson, helyváltoztatáson menjen keresztül. A személyszállítás szempontjából ez csak szolgáltatásnak minősül, melyet a vállalkozó nyújt számukra. A vevő és e szolgáltatás eladója közötti viszonynak azonban ugyanolyan kevés köze van a termelőmunkásoknak a tőkéhez való viszonyához, mint a fonal eladója és megvásárlója közötti viszonynak.”²

Az idézett szemelvényben Marx a szállítást minden szempontból jellemzi. Ez a jellemzés a tételek egész sorát tartalmazza. Az első tétel: a szállítóipar az

anyagi termelés körébe tartozik, függetlenül attól, hogy személyeket vagy árukat szállít. A második tétel: a szállításban foglalkoztatott bérmunkások munkája ugyanolyan termelékeny, mint az anyagi termelés egyéb területein. A harmadik tétel: az előbbi állítással egyáltalán nem áll ellentétben az a körülmény, hogy az utasok szempontjából a szállítás csak olyan szolgáltatás, melyet vállalkozó nyújt számukra.

A szolgáltatást eladó vállalkozó viszonya a szolgáltatások vevőjéhez egyetlen közös vonást sem tartalmaz a termelőmunkásnak a tőkéhez való viszonyával. Minket azonban a szolgáltatást végző bérmunkás munkájának jellegére vonatkozó kérdés érdekel, nem pedig a vállalkozó, mely ezt a munkát *aruba bocsátja*. Hogy gondolatát még világosabban kifejezze, Marx a szolgáltatások eladója és vevője között fennálló viszonyt egy síkba helyezi a fonal eladója és vevője közötti viszonytal. Egyformán termelőmunkának számít, ha a termelési folyamat eredményeképpen akár tárgyat, akár szolgáltatást (a szabó, a gyári munkás és a szállítómunkás munkáját) kapunk. A fogyasztó által megvett szolgáltatás vagy tárgy egyformán használati értéknek számít. Itt azonban egyáltalán nem a jövedelem felhasználásával (vagyis nem a tőke felhasználásával) egybekötött szolgáltatásról van szó. A szolgáltatás a tevékenységnek egy formája. A szolgáltatások azonban különbözőek más és más eredetűek lehetnek, közöttük tehát különbséget kell tennünk, mégpedig első sorban e szerint az ismérv szerint: a szolgáltatások olyan meghatározott anyagi termelési folyamat eredményei-e, mely folyamat anyagok, termelési eszközök igénybevételét teszi szükségessé, vagy sem? Ez a termelési folyamat kell továbbá, hogy láncszeme, alkotórésze legyen a termelés egész társadalmi rendszerének. Az anyagi termelés külön ágát alkotó és a népgazdaság keretében megszervezett szállítási munka, valamint a szállításban foglalkoztatott munkások munkájuk gazdasági tartalma tekintetében semmiben sem különbözik az anyagi termelés egyéb ágaitól. Teljesen egyre megy, hogy a vasutat árut vagy személyeket szállítanak-e, mivel a termelési folyamat ugyanaz marad és hatása a

² K. Marx: Az értékőbblet elméletei, I. kötet, 1936. évi kiadás, 263. old.

szolgáltatásban jut kifejezésre. Itt csak két mozzanat fontos: a társadalmi szükséglet fennforgása és az e szükséglet kielégítése céljából társadalmilag megszervezett anyagi termelés fennforgása. A szükséglet jellege ugyancsak nem játszik szerepet. Erre vonatkozóan Marx már régóta megállapította a „Tőke” első soráiban: „E szükségletek természeté, hogy pl. a gyomorból vagy a képzeletből fakadnak-e, mit sem változtat a dolgon.” Maga az utasok szükségletének jellege utazásuk alkalmával semilyen alapot nem nyújt ahhoz, hogy a személyszállítást nem termelékenynek minősítsük. A második mozzanat: a termelés társadalmi jellege (a munka társadalmi megszótásának értelmében). Nem az a lényeges, hogy *mit* termelnek (tárgyat, és nevezetesen melyet?, vagy szolgáltatást, és nevezetesen melyet?), hanem az, hogy gazdasági és technikai tekintetben *miképpen* termelik.

Mindaz, amit fentebb a személyszállításról mondtunk, a maga teljes egészében az összes többi szolgáltatásra is vonatkoztatható, melyek a termelés valamilyen anyagi folyamatában kifejtett társadalmi munka eredményei, így például a községi vállalatok szolgálataira is.³

Ennek az ágazatnak a vizsgálata nem vág feladatunk körébe; csak a községi szállításokra vonatkozó adatokat vesszük igénybe.

A személyszállítás lebonyolítására hatalmas arányú szállítási vállalatokra van szükség, melyeknek nagy ráfordításokat jelentenek: a berendezések, vágányok, utak, a gördülőanyag, általában a közlekedési eszközök előállítás és fenntartása, az ipari szakmában dolgozó nagyszámú munkás és alkalmazott javadalmazása, az igen pontos technikai berendezés beszerzése és fenntartása. A személyszállítás igen bonyolult technikai termelő folyamat, amely a technika, a termelési eszközök és a munkások munkájának felhasználása tekintetében semiben sem különbözik az árucikkeket

előállító ipari vállalatoktól. Világos, szemléltető példáját szolgáltatja ennek a L. M. Kaganovics nevről elnevezett moszkvai földalatti vasút, mely csak városon belüli személyszállítást bonyolít le. Ez a hatalmas arányú, tökéletes technikával működő vállalat a vasutak között az első helyen áll. A moszkvai földalatti vasút, mely a községi gazdálkodás részét alkotta, jelenleg ismét önálló vasút jogával rendelkezik. És teljességgel érthetetlen, hogy melyek lehetnek azok az elvi alapok, a gyakorlatiokról nem is szólva, amelyek alapján a földalatti vasutat és általában a városi személyszállítást kizárják a társadalmi termelés köréből.

A Központi Statisztikai Hivatal csak a teherszállítást veszi fel a termelési és fogyasztási mérlegbe (jóllehet a személyszállítást is nyilvántartja), mégpedig annak az elgondolásnak alapján, hogy a népgazdasági mérleget nyilván kizárólag az anyagi termelés mérlegeként tekintik, az anyagi mérleget a szó szoros értelmében véve, vagyis a termékek mérlegét értve alatta.

Mindazonáltal sem az egyes termékek anyagi mérlegei, sem pedig az egész anyagi termelés együttes mérlege nem fedik a népgazdasági mérleg fogalmát. A népgazdasági mérleg nem áruszámla, hanem végeredményben az anyagi termelésben foglalkoztatott társadalom munkájának a mérlege. Márpedig (az ebben az értelemben vett) anyagi termelés mérlege és az anyagi termékek mérlege nem egy és ugyanaz. Az előbbi szélesebb körű, teljesebb a másiknál, amennyiben magába foglalja az anyagi termelésnek azon ágait és vállalatait is, melyek nem árucikkeket, hanem szolgáltatásokat nyújtanak, természetesen nem akármilyen szolgáltatást, hanem (mint például a népművelés, egészségvédelem) olyanokat, melyek meghatározott termelési folyamatot tesznek szükségessé.

Itt nem csupán az elvont meghatározások, skolasztikus és formális meghatározások közötti megkülönböztetésekről van szó, hanem reális mennyiségről: azon társadalmi munka hányadáról, mely az anyagi termelés keretében alkalmazott, társadalmilag elosztott munka közös rendszerébe és összességébe tartozik.

Teljesen el szokták felejtetni azt is, hogy a személyszállítások jelentős része

³ Az anyagi termelést egy meghatározott technikai folyamatnak: az embernek a munkaeszközök révén a természetre való ráhatásának fennforgása jellemzi. Ezért van az, hogy a borbélyműhelyeket, kórházakat és egyéb hasonlókat nem számítjuk az anyagi termeléshez. Utóbbiaknál a ráhatás tárgya maga az ember.

nagy jelentőséggel bír a termelési folyamat normális menetének biztosítása szempontjából. Az utasoknak nyújtott szállítási szolgáltatások egy része nem rendelkezik az egyéni fogyasztás jellegével, hanem a termelésben való részvételrel kapcsolatos.

Mind a vasúton, mind pedig a városi szállítóeszközökön lebonyolított személyszállítások jelentős részét ugyanis a munkások és alkalmazottak munkahelyükre és munkahelyükről haza történő utazásai képezik.

Ha tehát a személyszállítást az egész népgazdaság szemszögéből vizsgáljuk, az tűnik majd ki, hogy a személyszállítások, igen jelentős mértékben, aligha 50 százalékon alul, a termelés szükségleteivel függnek össze, a termelés előfeltételét és nélkülözhetetlen részét alkotják. Ez azonban nem jelenti azt, hogy figyelmen kívül szabad hagyni azokat a szállítási szükségleteket, melyek nem a termeléssel függnek össze (szabadsággal, turisztikával, családi ügyekkel stb. kapcsolatos utazások). Az ilyen utazások éppen olyan egyenrangú szükségletek, akárcsak az összes többiek. A szocialista gazdaság és kultúra gyors fejlődésének feltétele nemcsak a teherszállítás, hanem az olcsó, gyors és zavartalan személyszállítás lehetősége is. Ezt nem szabad szem elől téveszteni. Erre hívta fel a figyelmet L. M. Kaganovics elvtárs az 1935. december 22-én a Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártja Központi Bizottságának plénuma előtt tartott előadásában, amikor a teherszállítás zavarmentessé tételének feladata állott még teljes egészében a figyelem előterében. Míután kiemelte a teherszállítás feltétlenül igen fontos, elsőrendű népgazdasági jelentőségét, L. M. Kaganovics elvtárs ezeket mondotta előadásában („A vasúti szállítás kérdései a Sztahanov-mozgalommal kapcsolatban“): „De, vasutas elvtársaim, ha valaki azt javasolná, hogy a személyforgalmat háttérbe kell tolni, akkor előre figyelmeztetjük az illetőt, hogy ebbe nem egyezhetünk bele. A népesség szaporodása következtében a szállítások is szaporodni fognak, az utasforgalom megnövekedik, biztosítani kell a nép szükségleteit. Ha majd most a szállítás terén rendeződjünk, felemelkedünk és munkánkat megjavítva elérjük kitűzött cél-

jainkat, 1936-ban az utasforgalmat is meg kell javítanunk. Már most néhány évre előre kell felkészülnünk, amikor majd nálunk a személyforgalom valóban a technika legutolsó eredményei alapján, mintaszzerűen, pontosan, szocialista módon fog működni.“⁴

A szállítás tiszta termeléséhez kell tehát hozzászámítani a személyszállításra eső részt is. Ez tekintélyes összeget képvisel. Az 1935. évi személyszállítás bruttó és tiszta termelését az alábbi számok jellemzik (az illető év millió rubelértékében. Táblázatot lásd a következő lapon).

Ha ehhez még hozzáadjuk a gépkocsikon végzett személyszállításból adódó 120 millió rubel tiszta termelést, akkor a személyszállítás együttes tiszta termelése 1935-ben 1 936,3 millió rubelt tesz ki (1816,3 + 120 millió rubel).⁵

A (folyó árakon) majdnem két milliárdot kitevő és a személyszállításból eredő tiszta termelés figyelmen kívül hagyása óriási százaléokban csökkentené a szállítás tiszta termelését és az egész ország nemzeti jövedelmét.

A személyszállítások teljes számbavétele a szállítás tiszta termelése keretében nagy jelentőséggel bír a tőkés országok nemzeti jövedelmével való egybevetése szempontjából is.

A jövedelem részei között szerepelnek olyan kisebb tételek, melyeket megfelelő alap nélkül számítanak a szállítás bruttó termeléséhez. Ilyenek az egyes bírságokból eredő bevételek, 1935-ben az ilyen címen bevételezett pénzek együttes összege 211,4 millió rubelt tett ki. Ebből az összegből egyedül a gördülőanyag állása miatt befolyt 103,9 millió rubelt lehet a bruttó termelés között szerepeltetni. Ha a gördülőanyag tétlenül áll, várva a rakomány megérkezését, ezt a kocsiállást lényegében azonosnak vehetjük azzal az esettel, amikor a gördülőanyag az üzletfélnek van bérbeadva. Hogy az üzletfél hogyan használta fel a

⁴ „Pravda” 1935. évi december hó 28-i számából.

⁵ A gépkocsikon lebonyolított személyszállítás tiszta termelését az alábbi módon számítottuk ki: a Központi Statisztikai Hivatal adatai szerint a gépkocsikon lebonyolított személyszállításból eredő bevétel 1935-ben 172 millió rubelt, a tiszta termelés aránylagos súlya pedig a gépkocsikon végzett teherszállítás bruttó termelésében 1934-ben és 1936-ban 70 százalékot tett ki: 172 millió rubel 70 százaléka = 120 millió rubel.

szerelvényt, ez természetesen a vasút szempontjából nem közömbös, annyi azonban bizonyos, hogy maga a vasút az ácsorgó szerelvény felhasználásával bizonyos mennyiségű termelőmunkát tudott volna végezni. Ebből az következik, hogy a kocsiállások után fizetett bírság-

tételek ugyanolyan természetűek, mint a gördülőanyag bérbeadásából eredő bevételek. A bírságtétel itt egyenértékű a potenciális termeléssel és bizonyos feltételek értelemben a bruttó termelésre vonatkoztatható.

A szállítás fajai	Bruttó termelés	Folyó termelési-költségek	Dologi elhasználódás	Tiszta termelés	Tiszta termelés összesen
Vasúti szállítás	2215,3	322	164,5	1728,8	} 1816,3 millió rubel
Folyami szállítás	98,3	26,1	7,6	64,6	
Tengeri szállítás	27,3	3,2	1,2	22,9	

Mindezek olyan összegek, melyek újrafelosztás révén a vasutak rendelkezésére bocsátatnak és a szállítási termelés terjedelmével semmiféle összefüggésben nem állanak. Ezeket az összegeket tehát ki kell emelni a vasutak bruttó és tiszta termelését kimutató számviteltől, úgy-

hogy a vasutak bruttó termelésének nagysága az ennek megfelelő összeggel le fog csökkenni. Ugyanezt kell mondanunk a többi (vízi, autóbusz, villamos) szállításnál adódó, hasonló természetű bevételekről.

A „SZOCIALISTA STATISZTIKA KÖNYVTÁRA”

című kiadványsorozat tizennegyedik számaként

megjelent

I. M. BOGDANOV

KULTÚRSTATISZTIKA

c. művének magyar fordítása

E könyv az iskolastatisztika kérdéseit, az iskolaköteles gyermekek számának kiszámítási és nyilvántartási módszereit, az oktatók statisztikáját és nyilvántartását, az iskolaelőtti és gyermekintézmények, a szakemberek (specialisták) és tudományos dolgozók kéderképzésének statisztikáját, a könyvtárak statisztikáját, a sajtóstatistikát, a színházak, mozik és kulturális intézmények, a lakosság irni-olvasni tudásának statisztikáját, a kulturális építés anyagi alapjának statisztikáját és nyilvántartását, a kultúrstatistika elemzési munkáját, a kerületi statisztikai felügyelők kultúrstatistikai munkáját stb. tárgyalja.

Bogdanov munkája hasznos segítséget nyújt nemcsak a statisztikusoknak és a tanácsok oktatási és népművelési osztályai dolgozóinak, hanem a pedagógusoknak is elsőrendű fontosságú kulturális és statisztikai munkájuk területén.

Kapható a 14. SZ. TERVGAZDASÁGI KÖNYVESBOLTBAN és az ÁLLAMI KÖNYVTERJESZTŐ VÁLLALAT KÖNYVESBOLTJAIBAN

A munkabéralap összefüggése a gyártmányokkal

A Magyar Dolgozók Pártja II. kongresszusán Gerő elvtárs rámutatott arra, hogy iparunkban a béralap gyorsabban növekedett, mint a termelés és így a béralappal való gazdálkodás ellenőrzése, összevetése a termelési terv teljesítésével, igen fontos központi kérdéssé vált. Az Iparstatisztikai Értesítő májusi száma már részletesen foglalkozott ezzel a kérdéssel és a megoldásra váró feladatokkal. Van azonban a kérdésnek egy olyan vonatkozása, amiről eddig még nem esett szó.

A béralapeltérések vizsgálata csak a munkások állománycsoportjában jár nehézséggel, A többi állománycsoportoknál a létszám- és béralapterveknek a ténytérvekkel való összehasonlítása rendszerint már eredményre vezet.

A munkásoknál a jelenlegi gyakorlat szerint a teljes termelés tervteljesítési százalékáig lehet a béralaptervet túllépni. Nem történik meg azonban a globális tervteljesítésen belül a termelési terv gyártmánycsoportonkénti teljesítésének elemzése a béralaptúllépés elemzésekor. Ennek következtében a vállalat a munkabéralap felhasználásánál meg nem érdemelt előnyhöz juthat, de az is előfordulhat, hogy hátrányba kerül. A tervezett gyártmányösszetételtől való eltérés ugyanis az egyes gyártmányok különböző munkaigényessége következtében lényegesen befolyásolja a munkabéralapot, mivel a béralapterv tekintetbe veszi a tervezett gyártmányokat is.

A gyártmányok munkaigényességének jelentőségét és a munkabéralapra való befolyását az alábbi példákkal érzékeltehetjük:

Terv:

Gyártmány	Termelés 1000 Ft	Munkabér Ft	Munkabér- igényesség
A	800	78 400	9,8%
B	200	8 399	4,2%
C	200	7 602	3,8%
Összesen	1200	94 401	7,9%

Teljesítés I.

Gyárt- mány	Termelés 1000 Ft	Munkabér Ft	Munkabér- igényesség	Tervszerű- ségbe beszámít
A	600	58 802	9,8%	800
B	300	12 600	4,2%	200
C	300	11 403	3,8%	200
Összesen	1200	82 805	6,9%	1000

$$\text{tervteljesítés: } \frac{1200}{1200} \times 100 = 100\%$$

$$\text{munkabérterv teljesítése: } \frac{82\ 805}{94\ 401} \times 100 = 87,7\%$$

$$\text{tervszerűség: } \frac{1000}{1200} \times 100 = 83,3\%$$

Ebben az esetben a gyártás a kevésbé igényes gyártmányok felé tolódott el és ezáltal munkabérmegtakarítás keletkezett. Ugyanakkor azonban az alacsony tervszerűség rámutat, hogy a vállalat tervfeladatát lényegében nem teljesítette.

Teljesítés II.

Gyárt- mány	Termelés 1000 Ft	Munkabér Ft	Munkabér- igényesség	Tervsze- rűségbe beszámít
A	900	88 199	9,8%	800
B	150	6 300	4,2%	150
C	150	5 704	3,8%	150
Összesen	1200	100 203	8,4%	1100

$$\text{tervteljesítés: } \frac{1200}{1200} \times 100 = 100\%$$

$$\text{munkabérterv teljesítése: } \frac{100\ 203}{94\ 401} \times 100 = 106,1\%$$

$$\text{tervszerűség: } \frac{1100}{1200} \times 100 = 91,7\%$$

Az előbbi eset fordítottja. Munkabér-
alaptúllépés következett be, mert a vállalat a munkaigényesebb gyártmányokat erőltette. Az ebből származó hátrányok jogosan sújtják a vállalatot, mert részleteiben nem teljesítette tervét.

Teljesítés III.

Gyártmány	Termelés 1000 Ft	Munkabér Ft	Munkabér- igényesség	Tervszerű- ségbe beszámít
A	612	59 990	9,8%	612
B	205	12 399	4,2%	200
C	579	22 003	3,8%	200
<i>Összesen</i>	<i>1486</i>	<i>94 401</i>	<i>6,4%</i>	<i>1012</i>

$$\text{tervteljesítés: } \frac{1486}{1200} \times 100 = 123,8\%$$

$$\text{munkabérterv teljesítése: } \frac{94\,401}{94\,401} \times 100 = 100\%$$

$$\text{tervszerűség: } \frac{1012}{1200} \times 100 = 84,3\%$$

A vállalat tervét globálisan túlteljesítette és relatív bérmegetakarítást ért el. A tervszerűség százaléka azonban jelzi hogy ez csak azon az áron történt, hogy a kevésbé munkaigényes cikkeket gyártották. A megtakarítás tehát csak látószólagos.

Teljesítés IV.

Gyártmány	Termelés 1000 Ft	Munkabér Ft	Munkabér- igényesség	Tervszerű- ségbe beszámít
A	1000	98 000	9,8%	800
B	200	8 399	4,2%	200
C	200	7 602	3,8%	200
<i>Összesen</i>	<i>1400</i>	<i>114 001</i>	<i>8,1%</i>	<i>1200</i>

$$\text{tervteljesítés: } \frac{1400}{1200} \times 100 = 116,7\%$$

$$\text{munkabérterv teljesítése: } \frac{114\,001}{94\,401} \times 100 = 120,1\%$$

$$\text{tervszerűség: } \frac{1200}{1200} \times 100 = 100\%$$

Itt valóban hátrányba kerül a vállalat, mert bár tervét túlteljesítette és tervszerűen termelt, a munkaigényesebb gyártmányból történt túlteljesítés miatt beralaptúllépés következett be.

A kérdést csak legegyszerűbb formájában vettem fel. Még számos tényező befolyását meg kellene vizsgálni, így pl. a befejezetlen és félkésztermékek állományának alakulását, a teljesítményszázalékok és az átlagos órabér változását, stb.

Remélem azonban, hogy így is segítségére lehetek az üzemi statisztikusoknak a beralaptúllépés okainak felderítésében és megelőzésében.

Dr. Szendehegyi Benedek
a Magyar Acélárugyár
statisztikusa

A Statisztikai Hivatal és az üzemi statisztikusok kapcsolata a decentralizálás után

Ismeretes, hogy a Népgazdasági Tanács ez év januári határozatában elrendelte a statisztikai rendszer decentralizálását. A Hivatal Ipari Főosztályán a decentralizálás — a Kohó és Gépipari osztály kivételével — szeptember hónapban befejeződött. Vállalati kérdőívek revíziója és feldolgozása többé már nem a Hivatalban, hanem az illetékes minisztériumok iparági főosztályainak statisztikai csoportjainál történik.

A decentralizálás végrehajtásával egyidejűleg jelentősen megváltoztak az Ipari Főosztály feladatai, a Népgazdasági Tanács határozata értelmében a Központi Statisztikai Hivatal legfontosabb feladata a statisztikai munka elvi irányítása, valamint az adatok helyes-

ségének és a statisztika egész szervezeteinek ellenőrzése. Sztálin elvtárs megtanít minket arra, hogy mit jelent helyesen vezetni:

„Helyesen vezetni azt jelenti:

először, hogy megtaláljuk a kérdés helyes megoldását, a helyes megoldást pedig nem lehet megtalálni, ha nem vesszük figyelembe a tömegek tapasztalatát — a tömegeket, amelyek saját bőrükön tapasztalták ki vezetésünk eredményeit;

másodszor, hogy megszervezzük a helyes megoldás kivitelezését, amit azonban nem lehet megtenni a tömegek közvetlen segítségével nélkül;

harmadszor, hogy megszervezzük a megoldás kivitelezésének ellenőrzését,

amit megint csak nem lehet megtenni a tömegek közvetlen segítsége nélkül.¹⁴

Vizsgáljuk meg konkrétan Sztálin elvtárs hármas meghatározását. Vegyük például a termelési statisztika egyik legnehezebb kérdését, a befejezetlen termékállomány meghatározását. Amikor megszerveztük az újfajta iparstatisztikai adatszolgáltatást, minden iparág számára előírtuk a befejezetlen termékállomány változásának jelentését. Az üzemi statisztikusok tapasztalatai vezettek rá, hogy ez a jelentés számos iparágban felesleges, mert a változás havonta jelentéktelen, másutt pedig az adatok megszerzése nehézségekkel jár és az eredmények nem megbízhatók. Különböző módszereket kellett először kidolgozni, hogy az adatok jobbak legyenek. Ma már számos iparágban megtaláltuk az üzemi tapasztalatok alapján a helyes megoldást és a kivitelezés nagyrészt az üzemi statisztikusok jó munkáján múlik. Az ellenőrzésben is fontos szerepük van ezen a téren az üzemi statisztikusoknak, mert állandóan ellenőrizniük kell, hogy az egyszer megállapított módszert következetesen alkalmazzák-e.

Ebből a rövid példából is látható, hogy milyen nagyjelentőségűek Sztálin elvtárs szavai a mi gyakorlatunkban is. Az Ipari főosztály az előtte álló igen nagy feladatokat, az iparstatisztika állandó fejlesztését, népgazdaságunk vezetőinek minden téren való helyes tájékoztatását, csak az üzemi statisztikusok segítségével tudja megoldani.

A megváltozott és megnövekedett feladatok szükségessé teszik, hogy az Ipari Főosztály és az üzemi statisztikusok között újfajta, bizonyos tekintetben az eddigiéknél szorosabb kapcsolat alakuljon ki. Ezideig revízoraink a feldolgozási időszak alatt telefonon úgyszólván naponta érintkeztek az üzemi statisztikusokkal a kérdőívekkel kapcsolatos hibák, problémák miatt. Ez a munka a jövőben a minisztériumokra hárul és így az érintkezésnek ez a formája megszűnik. Ehelyett azonban előadónk az eddiginél sokkal gyakrabban fognak kimenni az üzemekbe, hogy a helyszínen ellenőrzések és segítsék az üzemi statisztikusok munkáját és hogy maguk is tapasztalatokat szerezzenek.

Mit kell tennünk annak érdekében, hogy ez az új kapcsolat az eddiginél szorosabb és termékenyebb legyen?

Elsősorban helyesen kell megszerveznünk az üzemek ellenőrzését. A Szemle multhavi száma ismertette a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatalában lefolyt értekezletet, amely az ellenőrzések hibáival foglalkozott. Ezen az értekezleten rámutattak arra, hogy az ellenőrzések igen gyakran felületesek, nem fedik fel a beszámoló jelentések hibáit és nem leplezik le az engedély nélküli statisztikákat.

Ezek a hibák nálunk még fokozottabb mértékben fennállnak, tehát elsősorban ezeket kell kijavítanunk. Előadónknak alaposan meg kell vizsgálni a meglátogatott üzem egész statisztikai rendszerét, meg kell nézniük az eredeti bizonylatokat, ezek alapján ellenőrizniük kell, hogy a jelentett adatok megfelelőek-e a valóságnak. Fel kell tárniuk minden hiányosságot, hogy ezzel az egész üzem munkáját előbbre vigyék. Az ellenőrzést azonban úgy kell végrehajtaniuk, hogy az üzemek statisztikusai ne csak ellenőrt lássanak előadóikban, aki mindenáron hibát keres; hanem lássák a segítséget, amely az ő munkájukat megjavítja, könnyebbé teszi. Hivatalunk dolgozóinak tanítaniuk kell az üzemi statisztikusokat, meg kell mutatniuk a hibák kijavításának módját, de ugyanakkor tanulniuk is kell tőlük, az ő munkájukon keresztül kell meglátniuk a mi vezetőink hiányosságait és segítségükkel meglátniuk a helyes megoldásokat. Ezek a tennivalók részben a minisztériumban dolgozó statisztikusokra is vonatkoznak, hiszen az üzemek ellenőrzésében nekik is részt kell venniük.

Üzemi statisztikusaink munkájának egyik legfőbb hiányossága, hogy a kérdőívekhez adott indokolásaik, kiértékeléseik nem megfelelőek. Meg kell tanítanunk minden üzemi statisztikust arra, hogy a kérdőívek kitöltésével még egyáltalán nem ér véget a munkájuk, az igazi, az érdemi munka csak akkor kezdődik. A számszerű adatokból kiindulva, részletesen elemezni kell az üzem munkáját, fel kell tárni a termelési terv teljesítésénél a munkafegyelem terén, a beruházásoknál s.b. mutatkozó hiányosságokat. Népgazdaságunk vezetőit csak

úgy tudjuk megfelelően tájékoztatni, ha az üzemi statisztikusok a fontos számadatokon kívül mindenre kiterjedő, a valósághoz szigorúan ragaszkodó kiértékeléseket is adnak. Ugyanúgy szükségük van erre a vállalatok vezetőinek is, mert enélkül megfelelő intézkedéseket tenni, a rájuk bízott vállalatot megfelelően vezetni ők sem tudják. A magyarazgatókat, a tények elferdítését semmiképpen sem szabad eltűnünk. Molotov elvtárs ezzel kapcsolatosan 1937-ben a következőket mondta:

„A mi viszonyaink között annak elnézése, hogy az üzemek és intézmények vezetői félrevezetik az államot, mégha csak azért is, hogy jelentést tegyenek és eldicsekedjenek „sikereikkel”, vagy egyszerűen könnyelműségből — olyan rés, amelyen bedugja áruló mancsát a diverzán, a kártevő és kém, akiknek oly nagy szükségük van vezetőink „megnyerésére”, hogy ártsanak az államnak. Kádereinknek az állam iránti becsületesség szellemében való neveléséért vívott komoly és állandó harc nélkül nem lehet biztosítani a sikert a szocializmus nagy feladatainak megoldásában, nem lehet kiirtani a ragadozó, kispolgári csökevényeket az emberek tudatából.“

Minden üzemi statisztikus munkája közben gondoljon ezekre a szavakra, hivatalunk dolgozóinak segítségével kíméletlenül mutasson rá a hiányosságokra, jelentéseibe minden körülmények között csak a színtiszta igazságot vegye be.

A Hivatal és az üzemek kapcsolata azonban csak akkor lesz igazán termékeny, akkor fogja elősegíteni a hibák kiküszöbölését és az iparstatistika továbbfejlesztését, ha ez a kapcsolat nem marad egyoldalú. Nemcsak az elő-

adóknak kell kiszállniuk az üzemekbe, hanem az üzemi statisztikusoknak is fel kell keresniük a Hivatal — személyesen vagy levelelkel —, ha mindennapos munkájuk közben problémáik támadnak. A felmerülő kérdésekkel a Hivatal minden esetben foglalkozik és levélben, vagy — amennyiben a kérdés közérdekű — az Iparstatisztikai Értesítő hasábjain válaszol.

Elvárjuk azonban azt is, hogy a statisztikusok aktívan vegyenek részt a statisztika elméletének és gyakorlatának továbbfejlesztésében is és tapasztalataikat minél szélesebb körben továbbadják. Az Iparstatisztikai Értesítő minden ilyen írásnak helyt ad. Így pl. feltétlenül újat jelentett az iparstatistikában a Ganz Vagongyár statisztikai brigádjának elemzése a munkaidő-kihasználással kapcsolatban és Szendehelyi Benedek, a Magyar Acélárugyár statisztikusa is egy eddig elhanyagolt szempontra hívta fel a figyelmet, amikor rámutatott a gyártmányok munkai igényességének és a beralap-ellenőrzésnek összefüggéseire. Abban is biztosak vagyunk, hogy az ismertetett pályázatokban összegyűjtött tapasztalatok is hasznosak voltak valamennyi statisztikus részére.

A Statisztikai Szemle célja, hogy a vállalati statisztikusok lapja is legyen. A statisztikusok ezért nemcsak olvasói, hanem munkatársai, szerkesztői is kell, hogy legyenek. Ezáltal válik a legszorosabbá a Hivatal és a statisztikusok kapcsolata, így segíthetjük elő a statisztika fejlesztését és így válik a statisztika alkalmassá arra, hogy az egyre növekvő feladatokat hiánytalanul megoldva hozzájárulhasson a szocializmus mielőbbi felépítéséhez hazánkban. *Pusztai Béla*

Az áruterelés és a befejezetlen termékek összefüggéseiről

Ezévi termelésünk eddigi eredményeinek elemzése azt mutatja, hogy az iparban, de különösen a nehéziparban, a befejezetlen termékek állománya a készáruk rovására nagyobb mértékben növekedett amint azt a termelés folyamatosságának és fejlesztésének biztosítása megkövetelne.

Az áruterelés jelentősége a szocializmus építésében döntő fontosságú. A ki-

bocsátott áru beruházási célokat szolgál, vagy más vállalatoknál kerül felhasználásra, vagy pedig közvetlen fogyasztásra kerül. A beruházások megvalósítása, a vállalatok közötti együttműködés, a fogyasztói igények kielégítése tehát csak akkor lehetséges, ha az áruterelés csak akkor lehetséges, ha az áruterelés tervét részleteiben (tervszerűen) és

határidőre teljesítik a különféle vállalatok.

A Nép gazdasági Tanács 280/14/1951. számú határozata megjelöli és egyben elrendeli azokat a sürgős tennivalókat, melyek végrehajtásával rövid időn belül felszámolhatók az e téren elkövetett hibák. A statisztikai munkában központi feladatként jelentkezik a határozat azon része, mely szerint „A terv teljesítése szempontjából mindenekelőtt a teljes termelési érték helyett az árutermelést kell alapul venni és ennek érdekében a terv teljesítéséről szóló jelentésben mérőszámként elsősorban az árutermelésnek és csak másodsorban a teljes termelésnek kell szerepelnie”.

Ez az elv a jövőben következetes érvényesítésre kerül mind az egyes műhelyek, mind a vállalatok, iparágak, stb. munkájának értékelésénél. Ha a vállalat csak a teljes termelés előirányzatát teljesítette, a termelési tervet nem lehet teljesítettnek tekinteni. A statisztikus tegye tehát vizsgálatainak súlypontjává az árutermelés és ezzel együtt a befejezetlen termékek (félkész + befejezetlen) állományváltozásának elemzését. (Természetesen a befejezetlen termelést csak az O. T. 10.260/1951. sz. rendeletében előírt iparágakban vizsgáljuk.) A befejezetlen állomány változása nemcsak azért igényel figyelmet, mert az áru- és a teljes termelés tervteljesítésének nagyságát befolyásolja, hanem, mert szoros összefüggésben van valamennyi részlet terv teljesítésével. (Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a munkaügyi és pénzügyi tervekkel való összefüggésben, valamint a termelékenység elemzésénél a teljes termelés az irányadó.)

Lényeges kivizsgálni és számszerűen kimunkálni, hogy a vállalatban belül egy meghatározott időszakban (hónap, negyedév) a befejezetlen állomány változása:

a) milyen összefüggésben volt a műszaki és gazdasági mutatók ténytámaival, hogy azon keresztül a teljes termelés nagysága és összetétele, valamint a termelőberendezések kihasználása közötti egyenes összefüggés világossá válik. Például a gépidő és teljesítménykihasználási mutatók többek között a több műszakra való áttérést is kifejezik. Ha ezáltal egy szűk keresztmetszet kerül

felszámolásra, ahol eddig jelentős mennyiségű befejezetlen termelés halmozódott fel, úgy a teljes termelési eredményben a készre gyártott termékek arányának a befejezetlen termékekhez képest növekednie kell;

b) milyen összefüggésben volt a beruházási terv ütemszerű megvalósításával, különös tekintettel arra, hogy az eddig megvalósított beruházások mennyiben enyhítették — az előbbi példánál maradva — a vállalatban belüli szűk keresztmetszeteknél mutatkozó nehézségeket;

c) milyen összefüggésben volt az anyagfelhasználási és munkaügyi ténytámaival; a befejezetlen állomány változása milyen mértékben befolyásolta — kedvező vagy kedvezőtlen irányban — az anyag-, munkaerő- és béalapszükségletet? A befejezetlen termékállomány indokolatlan növekedése esetén ugyanis a felhasznált anyag és munkaidő egy része befagy a megnövekedett befejezetlen állományba.

d) végül pedig meg kell nézni a forgó eszközök forgási sebességének vizsgálatán keresztül, hogy a befejezetlen termékállomány változása hogyan függ össze az önköltségi és pénzügyi ténytámaival.

Ilyen elemzés után a gazdasági tényezők a termelés technológiai és szervezeti tényezőivel kölcsönös összefüggésben tanulmányozhatók. Így a statisztikus igen értékes anyag birtokába kerül, ami magában foglalja a kedvező, vagy kedvezőtlen árutermelés alakulását előidéző okokat és ezáltal számos konkrét intézkedés megtételét javasolhatja.

Érdeemes röviden áttekinteni azokat a tapasztalatokat, melyek — vállalati szinten — olyan iparágban lettek összegyűjtve, ahol különösen nagy az árutermelés lemaradásának függvényeként a befejezetlen állomány növekedése.

Vállalatban belül a befejezetlen állomány növekedése elsősorban az egyes gyártmányok átfutási idejének (anyagraktártól a készáru raktárig) meghosszabbodásából ered. Ennek okai a következő típusesetekbe sorolhatók:

a) indokolt vagy indokolatlan programváltozás miatt a folyamatban

lévő gyártás félreállítása (pl. sürgősségi sorrend);

b) kooperáló vállalat anyag, félkész, készáru szállításának elmaradása miatt a folyó gyártás megszakítása;

c) magán a gyártmányon menetközben — a megrendelő kívánására — végrehajtott konstrukciós és minőségi változtatások. Ilyenkor igen gyakran készülék- és szerszámihiány szokott előállni, ami leginkább a szérigyártást hátráltatja (pl. szerszámgép, motorkerékpár);

d) a készregyártási időszakban előbukkanó — leginkább alkatrész — selejt esetén a végszerelés megáll, ha azonnal nem áll rendelkezésre megfelelő selejtpótlás;

e) raktári vagy minőségi átvevőhelyek kapacitási és technikai (műszer, stb.) elégtelensége következtében előálló átvetéltőlódások; (Rosszul ütemezett munka!)

f) gyakori üzemzavarok a megelőző (preventív) karbantartási hiányosságai miatt;

g) s végül részleges vagy lassított üzemmenet munkaerőhiány következtében.

Ezeknek a tényezőknek ismertetése mutat rá legjobban arra, hogy a gazdasági elemzés során nemcsak gazdasági, hanem sokszor elsősorban műszaki kérdések tanulmányozása szükséges, tehát a statisztikusnak a gyártás technológiájával is meg kell ismerkednie.

Meg kell még említenünk, hogy számos vállalatnál állandó tehertétként húzódnak végig a hónapok során olyan befejezetlen termékek, amelyek vagy soha nem kerülnek befejezésre (visszavont rendelesek), vagy pedig a kísérleti gyártás fogalma alá tartoznak. Ilyen esetekre feltétlenül külön ki kell térni. Ugyancsak meg kell itt emlékeznünk egy, az üzemekben igen elterjedt káros szokásról, arról ugyanis, hogy egész szériákhoz egyszerre vételezik ki az összes anyagot és előfordul, hogy tekintélyes értékű anyag növeli a befejezetlen termékek állományát, holott talán még egyáltalán nem vették munkába.

Helytelen lenne a jellegénél fogva kizárólag gépgyártási példából arra következtetni, hogy a felsorolt esetek bármelyike egy más profilú vállalatnál nem léphet fel, mint a gyártmányok átfutási

idejét meghosszabbító tényező. Azonban azt is le kell szögezni, hogy a nem tervszerinti befejezetlen állományváltozás okait nem lehet kizárólag műszaki-anyagellátási vonalra átvinni. Igen lényegesek a számviteli hiányosságok is, melyek elsősorban a tervezési, mérési és ellenőrzési módszerek fogyatékosságaiból erednek, bár ma már kevés olyan vállalat van, ahol a műszaki és számviteli szakemberek ne törekednének a befejezetlen állomány mérési módszereinek megjavítására. Ezen a téren folytatott széleskörű és következetes szervező munka eredményeként számottevő előrehaladás történt, amire kitérni egy vázlatos ismertetés keretén belül nem lehetséges:

A befejezetlen termeléssel szorosan összefüggő, de már megoldás alatt álló célkitűzés, a vállalatok közötti kooperáció gyors megjavítása. Valamennyi ismertetett hiányosság közül ez a legdöntőbb, mely leghátrányosabban befolyásolja az árutermelés alakulását. Ez éven az N. T. 215/10/1951. sz. határozatára a kohó- és gépiparban kerültek először bevezetésre kooperációs tervek, olyan kiemelt gyártmányokra, melyeknél nagyfokú lemaradás mutatkozik és nem túlságosan nagy az alvállalkozó szállítók száma. Éves viszonylatban először 1952. évre készülnek kooperációs tervek, melyekben az összes vállalatok féltermék és késztermék szállítási igényei tervben keresztül lesznek összegyűjtve és biztosítva.

A kooperációs tervek elkészítése és lemerése műszaki és számviteli feladat egyaránt. Itt jelentkezik ismétlődően, konkrét formában az a követelmény, hogy a számviteli dolgozók forduljanak jobban a műszaki ismeretek felé, de a műszaki értelmiség is, felszámolja a múlt hagyományait, ismerje fel a számvitel ezen belül a statisztika jelentőségét.

Néhány szempontot adtunk csak azon tényezők vizsgálatához, melyek az árutermelési tervének teljesítését akadályozhatják. A statisztikus feladata, hogy elemzései segítségével ezeket és más hasonló akadályokat felfedjen és a vállalatvezető tudomására hozva őket, elhárításukat elősegítse.

Káldor Mihály
KGM Tervfőosztály

Nyugateurópai szénhelyzet

A marshallizált országok szénválsága 1951-ben tovább folytatódott. Az Európai Szénbizottság megállapítása szerint a széndeficit 1951 II. negyedévében 6 millió tonna, a III. negyedévben 10 millió tonna lesz, a helyzet tehát a tél küszöbén igen vizsgáztalan.

Amikor a fegyverkezési verseny következtében a kereslet állandóan fokozódik, Nyugat-Európa két legnagyobb széntermelő országában, Angliában és Nyugat-Németországban a széntermelés jóval a háborúelőtti színvonal alatt mozog.

Széntermelés¹ (1938 = 100)

Időpont	Anglia	Nyugat-Németország
1950 havi átlag	95,6	80,9
1951 január	89,0	88,8
„ február	95,5	82,8
„ március	112,1*	88,0
„ április	97,4	87,8
„ május	88,8	82,1

* Öt hét termelése alapján számítva.

A nyugateurópai szénhelyzet kritikusi voltát jellemzi, hogy a széntermelő országokban a rendelkezésre álló szénkészletek rohamosan csökkennek. Angliában a szénkészletek még a múlt év végén a minimális előíranyzat, az ú. n. „biztonsági tartalék” alá süllyedtek és azóta a szénkészletek lemorzsolódása tovább tart.

Szénkészletek² (1000 tonna)

Ország	1950. dec.	1951. apr.	Csökkenés %-ban
Anglia	13 941	11 259	19
Franciaország	2 730	1 937	29
Belgium	1 031	268	74

¹ Monthly Bulletin of Statistics, 1951. augusztus adatai alapján számítva.

² The Economist, 1951. június 16., 1469 old., Monthly Bulletin of Statistics 1951. augusztus adatai alapján számítva.

A második világháború előtt a világ első szénexportőre Anglia volt; ezzel szemben 1950-ben az angol szénexport a háborúelőttinek már csak 34%-át tette ki. 1951-ben a szénexport további csökkentése mellett Anglia még importálni is kénytelen az USA-ból, noha — amint a düsseldorfi Handelsblatt megjegyzi — az USA-ból eredő szén háromszor annyiba kerül, mint az angol szén. Az év első négy hónapjában az USA-ból importált szénmennyiség 725 000 tonna volt. Így tehát Anglia, amely azelőtt mind minőségi, mind mennyiségi szempontból a szén exportáló országok között az első helyen állott, szénimportőrré lett.

Anglia szénkivitele
(1000 tonna)

1937	40 999
1950	13 769
1950 jan. — apr.	5 498
1951 jan. — apr.	1 924

Forrás: Bjulletyeny inosztranoj kommencseszkoi informacii, Moszkva 1951. 78. sz., 3. old. és Trade and Navigation Accounts, 1937. december, 1950. december.

A nyugateurópai szénválságból az észak-amerikai monopoltőke profitál, megakadályozván azt, hogy csatlósai a népi demokratikus államokból, így elsősorban Lengyelországból fedezzék szén szükségletüket. Míg a háború előtt a nyugateurópai államok nem importáltak szenet az USA-ból, addig ebben az évben az USA-ból importált szénmennyiség becslés szerint 20—25 millió tonnát fog kitenni.

Az amerikai monopolisták annak érdekében, hogy szenüket drága áron európai csatlósáikra erőszakolhassák, semilyen mesterkedéstől sem riadnak vissza. Erre a legkirívóbb példa Nyugat-Németország esete. A nyugatnémet bábkormány az amerikai tőke nyomására a jóminőségű nyugatnémet szenet a világpiaci árnál jóval alacsonyabb áron (tonnánként 44 német márka) exportálja, ugyanakkor az USA-ból drágán (tonnánként 90—120 né-

met márka) silány minőségű szenet vásárol, Nyugat-Németország 1951 első négy hónapjában 5—600 000 tonna szenet importált az USA-ból kb. 60 millió német márka ellenében, ugyanakkor a sokkal nagyobb mennyiségű német szén-exportból csak 41 millió német márka volt a bevétel. A nemzetközi Ruhrhatóság ülésén Blücher német alkancellár is „tragikus“-nak találta azt, hogy a harmadik negyedévi német kiviteli kvótát 6 millió tonnában állapították meg, akkor, amikor a széntermelés jóval a háborúelőtti színvonal alatt van s a kereslet állandóan fokozódik.

A Marshallizált országok szénválságának súlyos következményeit a dolgozó tömegek viselik. A fegyverkezés következtében a szénnek polgári fogyasztásra szolgáló felhasználását korlátozzák. Az újságokban tett nyilatkozatok alapján minden jel arra mutat, hogy a Marshallizált országokban ezen a télen éppúgy, mint az elmúlt télen korlátozni fogják az elektromos áram- és gázszolgáltatást, az iskolákat, gyermekotthonokat és kórházakat bezárják és a dolgozók hideg ott-

honaikban fagyoskodhatnak. Angliában augusztustól kezdve a koksztól jegyre szolgáltatják, az elektromos áramnak kirakatvilágítás céljaira történő felhasználása tilos, az utcai világítást vagy a felére, vagy háromnegyed részére csökkentik.

A termelés növelése céljából a kapitalisták a bányákban a munkaintenzitás növelését, továbbá a munkaidő meghosszabbítását követelik, a béreket azonban nem emelik, holott a létfenntartási költségek napról napra emelkednek. Az Economist rámutat arra, hogy „Nyugat-Németországban sokezer bányász barakokban lakik és a lakáshiány következtében kb. 12 000 bányász kénytelen családjától távol élni“. Ugyanakkor az Economist az angol bányászok nyomorúságos helyzetéről nem tesz említést. Azonban az állandóan fokozódó sztrájkmozgalom — így legutóbb a walesi bányászok sztrájkja — mindennél meggyőzőbben bizonyítja, hogy a bányászok már oly nyomorúságos életszínvonalra tovább csökkennek.

MONGÓLIA

Gazdasági helyzet

A mongol népgazdaság alapját az állattenyésztés képezi. A szovjet szakemberek segítségével az állategészségügyi állomások kiterjedt hálózatát szervezték meg. Ennek következtében az állatmegbetegedések száma az utóbbi években 50%-kal csökkent.

Az állattenyésztés terén a Mongol Népköztársaság komoly sikereket ért el. 1924—1950-ig az ország állatállománya több mint kétszeresére emelkedett. 1949-ben nagyjelentőségű határozatokat hoztak az állattenyésztés fejlesztésére vonatkozóan. 1949-ben 1948-cal szemben az állatállomány 6,5%-kal növekedett.

A dolgozó parasztok saját tapasztalataik alapján győződtek meg a társadalmisított nagyüzemi gazdálkodás előnyeiről. Az országban növekedik az arát¹ termelőszoövetkezetek száma, melyeknek célja az állatok közös legeltetése és a

föld közös megművelése. 1940-ben 91 arát szövetkezeti gazdaság volt, jelenleg 139 a számuk. Az arát termelőszoövetkezetekben sokkal nagyobb mértékben emelkedett az állatállomány, mint az egyéni arát gazdaságokban. Az arát termelőszoövetkezetek állatállománya 1950-ben 1940-hez viszonyítva 40%-kal emelkedett; az állattenyésztés fejlettségének tervét 26,2%-kal teljesítették túl.

A felszabadulás előtt a mongol mezőgazdaság még a legegyszerűbb mezőgazdasági gépekkel és eszközökkel sem rendelkezett. Jelenleg a Mongol Népköztársaság mezőgazdaságának gépesítése gyors ütemben halad előre.

A mezőgazdaság géppállományának növekedése 1949-ben

	1948 = 100
Traktor	142,9
Kombájn	142,8

Forrás: Voproszi ekonomiki. 1951, 5. sz., 89—91. old.

¹ Arát mongol szó, pásztort jelent.

Az arát gazdaságok vetésterülete 1950-ben 1940-hez képest több mint másfélszeresére emelkedett, ugyanezen idő alatt az állami gazdaságok vetésterülete majdnem háromszorosára, terméseredménye pedig négy és félszeresére emelkedett.

Az ötéves terv (1948—1952) hatalmas iramban viszi előre az ország iparosodását. Az élelmiszeripari termelés volumenje az 1947. évi 188,3 millió tugrikról¹ 1952-ben 370,7 millió tugrikra emelkedik. Az állami ipar termelése ugyanezen alatt az idő alatt 141,2 millió tugrikról 280,7 millió tugrikra, a szövetkezeti iparé pedig 47,1 millió tugrikról 90 millió tugrikra emelkedik.

A Mongol Népköztársaság Tervbizottságának jelentése szerint az 1948. évi tervet (az ötéves terv első éve) az ipar 101%-ra teljesítette. 1949-ben a fontosabb iparágak termelése a következőképpen emelkedett:

Fontosabb iparágak termelésének növekedése 1949-ben

	1948 = 100
Nyersvastermelés	101,5
Bőrfeldolgozás	131,5
Nemegyhártás	123,6
Vajtermelés	110,2

Forrás: Voproszi ekonomiki. 1951. 5. sz., 89—91. old.

Míg az ipari össztermelés értéke 1940-ben 77 millió tugrikot tett ki, addig 1950-ben már 196 millió tugrik. 1940-ben az

állami ipar az ipari össztermelés 55,2%-át szolgáltatta, 1950-ben pedig a 75,9%-át. A szénbányászat 1950-ben 1949-hez viszonyítva csaknem 25%-kal növekedett, a posztótermelés pedig 20%-kal.

Hatalmas eredményeket értek el kulturális és szociális téren is. A forradalom előtt teljes analfabetizmus és a lakosság alacsony kulturális színvonala jellemezte Mongóliát. Csak egy iskola volt kb. 50 tanulóval, akik mindnyájan a földesurak vagy magasállású tisztviselők gyermekei voltak. Jelenleg 420 elemi és középiskolában 60 000 gyermek tanul, ezenkívül 14 technikum van az országban. A tanulók összlétszáma 20 000-nél több, mint 1947-ben és, közel nyolcszorosra az 1940. évinek.

Fontosabb kulturális mutatószámok 1950-ben

	1949 = 100
Elemi iskolák száma	101,6
Középiskolák száma	136,0
Főiskolai hallgatók száma	150,0

Forrás: Voproszi ekonomiki. 1951. 5. sz., 89—91. old.

A Mongol Népköztársaság kormánya fokozottan gondoskodik a lakosság egészségvédelméről. Az állami költségvetés több mint 14%-át fordítják egészségvédelmi célokra. A kórházak száma 1940 óta több mint kétszeresére növekedett. Jelenleg 45 kórház, 48 egészségügyi állomás és 2500 felcser-állomás van Mongóliában.

GÖRÖGORSZÁG

Gazdasági helyzet

IPAR, MEZŐGAZDASÁG

Az USA agresszív, világalomra törekvő politikája az európai marshallizált országok közül — Jugoszlávián kívül — Görögország számára a legvégzetesebb.

Az ipari és mezőgazdasági termelés még jóval a háborúelőtti színvonal alatt mozog. Amint a „Vima“ című monarchofasiszta lap közli, Porter, az amerikai bizottság vezetője, kijelentette, hogy Görögország nem tartozik az európai ipari országok közé, és gazdaságának

meg kell tartania mezőgazdasági jellegét. Görögország ipari termelése 1950-ben a háborúelőtti színvonalnak csak 60 százalékát, széntermelése pedig még a 20 százalékát sem érte el. Az ipari és mezőgazdasági termelés közötti 1938. évi 37:63 arány jelenleg 30:70.

Ipari termelés 1951 I. negyedévében²

	1950. IV. negyedév = 100
Ipari össztermelés	94
Gépgyártás	85
Vegyipar	95
Textilipar	92

² Economic Bulletin for Europe 1951. 1. sz. 58—60 old. adatai alapján számítva.

¹ Tugrik = 1 rubel 31 kopek.

Csupán a bányászatban mutatkozik némi emelkedés, ami annak a következménye, hogy az ezüst-, ólom-, pirit-, nikkel- és vasércbányák angol és amerikai kézben vannak.

Annak ellenére, hogy az ország mezőgazdasági jellegű, a mezőgazdaság siralmas állapotban van. A monarcho-fasiszták pusztítása következtében a falvak elnéptelenedtek, a föld nagyrésze parlagon hever. Amint a News Chronicle írja „a görög falvak 50%-ában megszűnt minden munka“. A mezőgazdasági termelés csak nehezen áll helyre, mert az amerikai monopoltörke a marshallizálás útján gátat vetett a fejlődésnek. Az USA a marshallizálás révén megkaparintotta a görög mezőgazdaság egyik legfontosabb termékének, a dohánynak összes piacait, és ezzel egyidejűleg a görög bábkormányt arra kényszerítette, hogy csökkentse a dohány vetésterületét. Ezenkívül akadályokat gördít a népi demokráciákkal lebonyolítandó kereskedelem elé is. A háború előtt a görög parasztok jövedelmének felét a dohánytermelésből származó bevételek képezték. Akkor a dohánykivitel évi 44 300 tonna volt, most kb. 19 000 tonna. Hasonló a helyzet az olíva- és szőlőtermelésnél is, amely a görög kivitel jelentős tételeit képezi.

KÜLKERESKEDELMI MÉRLEG, KÖLTSÉGVETÉS

Az alacsony színvonalú termelés, valamint az értékesítési nehézségek következtében a kivitel stagnál, ugyanakkor az USA árucikkeivel elárasztja a görög piacot. A kivitel a behozatalnak még $\frac{1}{4}$ részét sem fedezi. A görög külkereskedelmi mérleg deficitje évről-évre növekszik.

A külkereskedelmi mérleg deficitje¹

	millió dollár
1938	— 39
1949	— 284
1950	— 351

A görög fizetési mérleg deficitje az 1948—49. évi 283 millió dollárról 1949—50-ban 307 millió dollárra emelkedett.

A Marshall-terv keretében nyújtott „segélyt“ nem az ország gazdasági újjáépítésére, hanem fegyverkezésre fordít-

ják. Ugyanezt a célt szolgálja a költségvetési kiadások 75%-a. Hivatalosan ugyan a költségvetésnek csupán 45%-át fordítják katonai célokra, azonban a költségvetésben számos olyan tétel szerepel, amelyet úgy tüntetnek fel, mintha az ország újjáépítését szolgálná, alapjában véve azonban katonai jellegű. Ilyen pl. a repülőterek, stratégiai utak, vasútvonalak építése, stb.

A monarcho-fasiszta kormány az adóterhek állandó emelése révén akarja az államháztartás felbomlott egyensúlyát helyreállítani. Az adóterhek, amely 1938-ban a nemzeti jövedelemnek csak 22%-a volt, 1948-ban már a 31%-ára emelkedett. 1951-ben 1950-hez képest az adóterhek 17%-kal növekedtek. Hivatalos becslések szerint a közvetlen és közvetett adók egy munkás átlagos kereseténél 33,5%-át emésztik fel, a háborúelőtti 24%-kal szemben. Az adóterhek kizárólag a dolgozó népre nehezedik, mivel a monarcho-fasiszta kormány újabb és újabb adóengedményeket tesz a gyáro-soknak és a földbirtokosoknak.

ÉLETSSZÍNVONAL

Az évek óta tartó infláció — amelynek következményeként a nagykereskedelmi árak és a létfenntartási költségek a háborúelőtti színvonal 300-szorosára emelkedtek — 1950. év közepétől újabb lendületet kapott.

A nagykereskedelmi árinдекс és a létfenntartási költségindex alakulása² (1939 = 100)

	1950 június	1951 már- cius	Emelke- dés 1950 VII-től 1951 III-ig %-ban
Nagykereskedelmi árinдекс	29 340	37 940	29
Létfenntartási költségindex	29 709	35 312	19
Élelmezési költségindex	35 239	39 772	13

Megjegyzendő, ezek hivatalos adatok, amelyek a helyzetet szépíteni igyekeznek. Az „Ethos“ című görög lap közlése szerint a cukor ára a háborúelőtti színvonal 1000-szorosára emelkedett — egy hónap leforgása alatt —, az édesipari készítmények ára 40%-kal, a fodrászati árak 40%-kal, a lábbelijavítás ára 40%-kal növekedett.

¹ Problèmes Économiques. 1951. 185. sz., 18. old. adatai alapján számítva.

² Monthly Bulletin of Statistics. 1951. augusztus adatai alapján számítva.

Az árak emelkedésével egyidejűleg csökken a lakosság vásárlóereje. A bérekét és fizetéseket azzal az indoklással rögzítették, hogy ily módon akarják megfékezni az inflációt. Hivatalos megállapítások szerint a reálbér a háborúelőttinek 40–50%-át teszi ki.

Hivatalos adatok szerint a háztartási kiadások 66,1%-át fordítják élelmészre. Más adatok viszont azt bizonyítják, hogy egy munkás átlagfizetése még a létminimumot sem fedezi. Egy kétgyermekes család heti létminimuma 326 000 drachma, ezzel szemben egy munkás heti átlagkeresete 200 000 drachma. Görögországban a lakosság kétötöd része éhezik. A munkanélküliek száma 300 000.

Jellemző, hogy a legszegényebb néprétegek táplálékául szolgáló füstölt és sózott hal a raktárakban romlik meg, mert a lakosság nem tudja megvásárolni. Amint a „Nea” című lap jelenti, az élelmiszerek megsemmisítése gyakori jelenség Görögországban.

Görögország népe elszántan harcol az amerikai beavatkozás ellen, hazája függetlenségéért, életszínvonalá emeléséért. Ez év júliusában sztrájkokban és paraszttüntetésekben 500 000 ember vett részt. Az állami alkalmazottak sztrájkja ugyanebben a hónapban 15 napig tartott és az amerikaiak nyílt beavatkozása ellenére részleges sikereket ért el.

JAPÁN

Gazdasági helyzet

Az amerikai imperialisták fokozott ütemben alakítják át Japánt távolkeleti hadibázisukká. Helyreállítják Japán háborús potenciálját, és hadimegrendelésekkel halmozzák el a japán hadiipart. A koreai háború kitörése óta az USA által eszközölt megrendelések összege 306,2 millió dollárt tesz ki. A fegyverkezési verseny és a háborús előkészületek az amerikai monopolisták és a velük szövethetett japán nagytőke számára busás hasznot jelentenek.

1951 első öt hónapjában a szén- és acéltermelés csaknem a háborúelőtti színvonalra emelkedett, a nyersvastermelés pedig 7%-kal szárnyalta túl azt. Fellenőtt a kőolajfinomító-, továbbá a vegyi- és elektrotechnikai ipar termelése. Többek között a Tacikava repülőgépgyár jelentékenyen kibővítve kezdte meg újra a repülőgépmotorok gyártását. A Micukoszi-cég két új gyárat helyezett üzembe és havonként 4–5000 ejtőernyőt gyárt.

Ugyanakkor, amikor Japán hadiiparának termelése rohamosan emelkedik, a polgári fogyasztást szolgáló iparágak termelése még jóval a háborúelőtti színvonal alatt mozog, mert az amerikai monopolistáknak egyáltalán nem érdeke a polgári szükségletekre termelő iparágak fejlesztése.

Ipari termelés¹

Megnevezés	1938	1949	1950	1951 első 5 hónap	1950. évi termelés az 1938. évi termelés százalékában
	havi átlag				
Széntermelés (1000 tonna)	4057	3172	3205	3356	83
Nyersvas (1000 tonna)	223	134	192	239	107
Nyersacél (1000 tonna)	539	259	404	515	96
Pamutfonal (1000 tonna)	46	13	20	26	57
Nyersselyem (1000 tonna)	8	3	4	5	63
Műselyem (1000 tonna)	12	2	6	9	75
Tej (1000 hl)	119	78	98	100	84
Vaj (1000 tonna)	0,26	0,16	0,18	0,19	73

A japán ipari termelés 200 óriás iparvállalat kezében koncentrálódik. Ezekkel az óriásvállalatokkal egy maroknyi monopolista csoport, az ú. n. „zaibacu” rendelkezik, amit mi sem bizonyít jobban, minthogy 17 óriásvállalatban a részvénytőke 34%-át a részvényesek 0,2%-a birtokolja.

¹ Monthly Bulletin of Statistics. 1951. augusztus, adatai alapján számítva.

Nagy iparvállalatok részesedése az egyes iparágak termelésében (1950. évben)

	Iparvállalatok száma	Részesedés az össztermelésben % ban
Széntermelés	8	48,2
Kőolajtermelés	5	80,0
Kőolajfinomítás	4	90,0
Acéltermelés	5	65,0
Ammóniumsulfáttermelés	4	92,0

Forrás: Voproszi ekonomiki, 1951. július 7. sz., 102—118. old.

A nagy monopolisták: a Mitsui-k, a Mitsubishi-k, a Szumimoto-k és Jaszuda-k stb. bankok útján fokozzák az ipar fölötti ellenőrzésüket. A monopolisták bankjai kezükben tartják a bankfiókok 80%-át és a bankbetétek 72%-a felett rendelkeznek.

A fináncoligarchia hatalmas összegeket juttat az állampénztárból a monopóliumoknak különböző kormánysegélyek és dotációk címén. 1948-ban az ipar „újjaépítése” céljából folyósított 100 milliárd yen kormánysegélynek kb. 90%-át a nagyipari vállalatok kapták. 1949—50-ben az államháztartási bevételeknek majdnem 1/3-át fordították a nagy monopóliumok támogatására.

Japán újrafelfegyverzésével együtt jár az ipari termelés növekvő koncentrációja, mert a hadimegrendeléseket a legnagyobb vállalatok kapják. A kormány a hadimegrendelések szétosztása szempontjából három csoportra osztotta az iparvállalatokat. Az első csoportba az amerikai tőkével kapcsolatban álló hadi- és nehézipari vállalatok, a másodikba a hadiiparral összefüggő vállalatok, a harmadikba az egyéb vállalatok tartoznak. Az első csoport a hitelek 90%-át, a második a hitelek 10%-át kapja, a harmadiknak már nem jut semmi. Ez a tény meggyorsítja a koncentráció folyamatát, mert a kisebb társaságok nem részesülnek állami támogatásban, és így tönkremennek.

Az alacsony munkabér óriás extra-profitelhetőségeket biztosít a külföldi tőke számára. Ennek következtében a külföldi tőke — így elsősorban az amerikai — mind erősebb mértékben hatol be a japán gazdasági életbe.

A japán sajtóban megjelent adatok szerint a külföldi monopóliumok 1950 júniustól 1951 júliusig 1944 millió yen értékű részvényt vásároltak fel. Ez az

összeg az egyes iparágak szerint a következőképpen oszlik meg:

	%-ban
Kőolajipar	43,0
Gumiipar	16,0
Vegyipar	9,8
Gépipar	8,9
Textilipar	4,4
Egyéb	17,9
Összesen	100,0

Forrás: Bulletinnyi inozstranoj kommerszeszkoj informacii, Moszkva, 1951, 86. sz., 1. old.

A részvények 62%-át az USA, 35%-át Anglia szerezte meg.

Az amerikai tőkének a japán iparba való behatolását illetően érdekes adatokat közöl a Novoje Vremja, az Oriental News közleményei alapján. A hivatalos — tehát szépített — adatok szerint a japán iparvállalatok 90%-a kisebb-nagyobb mértékben amerikai ellenőrzés alatt áll. A közvetlen és közvetett amerikai tőkebefektetések több mint 3,5 milliárd dollárt tesznek ki, majdnem 80-szorosát az 1936. évben befektetett összegeknek, 1950-ben csak a Du Pont, Ford, Westinghouse Electric cég több mint 600 millió dollárt fektetett be a japán vegyi- és elektroiparba. A Standard Vacuum Oil, a Caltex Oil és az Union Oil amerikai konszern felosztotta egymás között a japán kőolajfinomítóipart. A Standard Vacuum Oil megszerezte a Toa Seiko japán kőolaj-társaság ellenőrző részvényeit, nagy összegeket fektetett a Toa Naniro vállalatba, és jelenleg teljes mértékben ellenőrzi a Shimizu-i és Wakayama-i kőolajfinomítókat. A Caltex Oil az ellenőrző részvények felvásárlása révén a Nippon Seiko társaság négy kőolajfinomítójának birtokába jutott. 1950-ben a japán kőolajbehozatal, finomítás és értékesítés több mint 60%-ban volt az amerikai monopóliumok kezében.

Az amerikai tőke hatalmába keríti japán hajóépítő-, textil- és energiaiparát. Japán legnagyobb textilvállalatait a Dillon, Read & Co. ellenőrzi. A japán textilipar ma főleg az amerikai hadsereg számára dolgozik.

KÜLKERESKEDELEM

Az USA monopolistáinak kezében a japán külkereskedelelem ellenőrzése az ország gazdasági leigázásának egyik esz-

köze. Míg 1930—34-ben a behozatalnak csupán 20%-a, addig 1950-ben már 44%-a származott az USA-ból, ugyanakkor az USA-ba irányuló kivitel csak 22%-át képezte a japán összkivitelnek. Hivatalos adatok szerint az USA-val folytatott kereskedelemről adódó deficit a következő:

Millió dollár

1945/1946	220
1947	460
1948	376
1949	496

Forrás: Neue Zeit, 1951. 30. sz., 6. old.

Az USA-val lebonyolított külkereskedelemből származó adósság 1951 elején 800 millió dollár volt.

Amerikai parancsra megszüntettek minden gazdasági kapcsolatot a népi demokrátiás Kínával, ami a japán gazdaságra nézve nagy veszteséget jelent. Japán adatok szerint Kínából ezelőtt tonnánként 11,34 dollárért importálták a szentet, jelenleg tonnánként 27—29 dollárért az USA-ból hozzák be. Ugyanez a helyzet a vasércnél, amelyet Kína tonnánként 10 dollárért szállított, az USA pedig 25 dollárért szállít.

1950-ben fokozódott a kivitel a távolkeleti országokba. Az amerikai monopóliók érdeke az angol távolkeleti gyarmatokra irányuló japán kivitel növelése. Amint a Yorkshire Post című reakciós angol lap megjegyzi, a japán kereskedelem egyetlen ponton sem ellenkezik Amerika érdekeivel, ellenben a japán textilkivitel súlyosan károsítja Anglia exportját. A távolkeleti országokba irányuló japán kivitel az összes kivitel 45%-át képezte 1950-ben.

A japán külkereskedelmi deficit a remilitarizálás következményeként erősen emelkedik. 1951 első négy hónapjában a behozatal 117%-kal emelkedett 1950 azonos időszakához viszonyítva, a kivitel ugyanakkor csupán 95%-kal növekedett.

A japán külkereskedelmi mérleg egyenlege millió dollárban¹

1938	+ 38
1950	- 154
1951 első 4 hónap	- 321

ÉLETSZÍNVONAL

A japán nép számára az újrafelfegyverkezés, a japán és amerikai monopóliók kettős kizsákmányolása az életszínvonal további esését, soha nem látott nyomort jelent.

* Hivatalos adatok szerint a koreai háború kitörésétől 1951 júliusáig a fémek nagykereskedelmi ára 189%-kal, a gépeké 96%-kal, a textilárúké 70%-kal, az építőanyagoké 61%-kal emelkedett. Nagymértékben emelkedett az élelmiszerek és közszükségleti cikkek ára is.

A japán munkások reálbére jelenleg még felét sem teszi ki a nyomorúságos háborúelőtti reálbérenek. A japán ipari munkások szakszervezetének becslései szerint 1950 novemberében a feldolgozóipari munkások átlagos havi bére 12—14 órás munkanap mellett 9712 yen volt, a bányászoké pedig 10 290 yen. A feldolgozóiparban a nők munkabére a férfiak munkabérének mindössze 44%-át, a bányászatban pedig 42%-át teszi ki. Ugyanakkor egy háromtagú család létminimuma 18,600 yen, egy öttagú családé 29,960 yen. A teljes és részleges munkanélküliek száma 18 millió, ez azt jelenti, hogy minden második munkaképes ember vagy munkanélküli, vagy részlegesen foglalkoztatott.

A folyó költségvetési évben, amikor a Joshida-kormány katonai célokra költi a költségvetés 70%-át, az adóterhek a munkások jövedelmének 50%-át emésztik fel. 1950-ben az adóteher az 1939. évének 12-szerese volt.

Ilyen körülmények között a dolgozók ellenállása egyre erősödik, az osztályharc mindjobban kiéleződik. 1946-tól 1949-ig még a hivatalos adatok szerint is 8077 munkaviszály és sztrájk volt, melyben több mint 42 millió munkás vett részt. 1950-ben és 1951. év folyamán havonként átlagban 1 millió munkás sztrájkolt. 1951 első hónapjaiban zajlott le a szénbányászok általános sztrájkja. A sztrájk következtében a japán szénbányák 40%-ában szünetelt a munka. Márciusban és áprilisban a kikötőmunkások sztrájkoltak. A sztrájkolók követelték, hogy szünjék meg a Koreába irányuló hadianyagszállítás. A villamosenergiaipari munkások szövetsége 100 villanytelep munkásainak sztrájkját szervezte meg áprilisban, ennek következtében sok

¹ Monthly Bulletin of Statistics, 1951. augusztus adatai alapján számítva.

hadiüzemben leállt a munka. Április végén kezdődött 30 000 gépkocsipari munkás sztrájkja, és a kén- és szénfémércbányák munkásainak általános sztrájkja, amely számos hadiüzemben nyersanyaghiányt idézett elő. A japán

rendőrség az amerikai megszállók támogatásával fasiszta terrort alkalmaz a munkások megmozdulásaival szemben. Japán dolgozó népét azonban mindez még inkább arra készíteti, hogy egyre erősebben álljon helyt jogai védelmében.

SVÉDORSZÁG

Gazdasági helyzet

Svédország jobboldali szociáldemokrata kormánya, mely az amerikai monopol-tőke uszályhordozója, az országot teljes mértékben kiszolgáltatja az USA agresszív háborús politikájának. A hadigazdálkodásra való átállás a svéd gazdasági élet minden ágában fokozza a válságjeleket és kielezi az ellentmondásokat.

Az 1951—52. évi svéd költségvetésben a katonai kiadások összege 45%-kal emelkedett az elmúlt évhez viszonyítva. Azonban ezek csak a hivatalos költségvetési adatok. A katonai kiadások jelentős részét polgári tárcák költségvetései közé rejtik. A költségvetés keretein túlmenően pótlólag nagy összegeket irányoznak elő a tartalékosok kiképzésére és fontos stratégiai nyersanyagok felvásárlására.

Svédország Európa egyik leggazdagabb és legjobb minőségű vasérclelőhelye, szénben azonban igen szegény. 1950-ben a vasérctermelés — bár még nem érte el a háborúelőtti színvonalat — 13,7 millió tonna volt, ugyanakkor a széntermelés csak 312 000 tonnát tett ki. A szén-szegénység következtében a vasérctermelések csak kis hányadát dolgozzák fel az országban, általában 90%-át exportálják, főleg Nyugat-Németországba és Angliába. Erősen fokozódott a vasérc-kivitel az USA-ba; ebben az évben az USA-ba irányuló vasérc-kivitel előreláthatólag 2 millió tonna lesz, míg a háború előtt 300—400 000 tonna volt.

A svéd vas- és acélipar — bár elegendő vasérc áll rendelkezésére — a tüzelő- és egyéb nyersanyagnehézségek következtében a fegyverkezés fokozódó követelményeinek nem tud eleget tenni. A legnagyobb nehézségek a tüzelőanyag terén mutatkoznak, mivel a nyugat-európai országokban az egyre fokozódó

szénválság következtében az onnan származó behozatal folyton csökken, a hazai fa és elektromos energia felhasználása pedig nem kifizetődő. Svédország legjelentősebb szén szállítója az utóbbi években Lengyelország volt, azonban az USA egyre nagyobb nyomást gyakorol a gazdasági kapcsolatok megszüntetésének irányában. Hiány mutatkozik a vas- és acélgártásnál nélkülözhetetlen vas- és acélhulladék-, tungsztén-, króm- és mangánérc-ellátás terén. A felsorolt tényezők következtében az acélgártás 6%-kal, a vasgyártás 5%-kal csökkent 1951. I. negyedévében a múlt év azonos időszakához viszonyítva.

Ugyanez a helyzet a polgári fogyasztásra termelő iparágaknál, úgyszintén stagnálás mutatkozik a fontos élelmészeti cikkek termelésénél is.

A polgári fogyasztásra szolgáló iparágak termelése

	1950	1951
	I. negyedév havi átlag	
Pamutszövet (1000 tonna)	2,12*	2,05
Pamutfonal (1000 tonna)	2,53*	2,42
Gyapjúfonal (1000 tonna)	1,63	1,52
Tej (1000 hl)	2,873	2,819
Vaj (1000 tonna)	7,57	7,55

* 1950. IV. negyedév.

Forrás: Monthly Bulletin of Statistics, 1951. augusztus.

A koreai háború kitörése óta az árszínvonal állandóan emelkedik. Hivatalos adatok szerint a nagykereskedelmi árak alakulása a következő volt:

Az élelmiszerek közül a kenyér árát 10—17%-kal, a tejtét 20%-kal, a margarint 30%-kal, a textilárúkat 35%-kal, a cipőkét 50%-kal, a dohánytét 30%-kal emelték. A közlekedési és postadíjak szintén erősen emelkedtek. Az árak emelkedését nem követi a munkabérek emelkedése; a svéd dolgozók életszínvonala egyre romlik.

Nagykereskedelmi árak
1951 májusában¹

1950. havi
átlag = 100

Ipari nyersanyagok	151
Félkészárúk	134
Készárúk	132
Mezőgazdasági cikkek	117
Növényi eredetű élelmiszerek	120
Vegyianyagok	133
Tűzelőanyagok	122
Nyersbőr- és bőrárúk	181
Textilárúk	160
Kaucsuk- és gumiárúk	140
Fémek és fémárúk	128
Cellulóze, papír és kartonpapír	163
Fa	158

Ugyanakkor, amikor az életszínvonal csökken, a svéd konszernnek busás haszonra tesznek szert, 1950-ben pl. kilenc gépipari vállalat tiszta nyeresége 30%-kal emelkedett.

Egyes trösztök nyeresége
1950-ben²

1949 = 100

ACEA	156
S. K. F.	122
Volvo	174
Bofors	122
Elektrolux	122
Atlas-Diesel	204
De Laval	160
Ericson	149
Separator	119

1950 I. negyedévében a svéd külkereskedelmi mérleg csaknem egyensúlyban volt, azonban a stratégiai nyersanyaggyűjtés és fokozódó fegyverkezés következtében a behozatal 1951. I. negyedévében 1950. I. negyedévéhez viszonyítva 61%-kal emelkedett, ugyanakkor a kivitel csak 28%-kal növekedett. Ennek következtében a külkereskedelmi mérleg egyensúlya erősen romlott. A passzívum 1951. I. negyedévében 101 millió dollárt tett ki. Becslések szerint 1951-ben Svédország kb. 900 millió svéd korona (175 millió dollár) értékű árut importált dollárterületről, 100 millió svéd koronával többet, mint 1950-ben. Ezenkívül még külön összegeket fordítanak dollárterületről származó stratégiai nyersanyagok felvásárlására — jegyzi meg a Finanstidningen című svéd lap. Svédország drágán, a dolgozó tömegek elszegényedése árán fizeti meg a fegyverkezés költségeit, amely az USA monopolistáinak busás hasznot jelent, az országot pedig a béketábor ellen irányuló agresszív politika jármába hajtja.

¹ Bjulletyeny inosztrannoj komercseszkoj informacii. Moszkva, 1951. 101. sz. 1. old, adatai alapján számítva.

² Bjulletyeny inosztrannoj komercseszkoj informacii. Moszkva, 1951. 61. sz. 1. old. adatai alapján számítva.

A STATISZTIKAI SZEMLE, STATISZTIKAI TÁJÉKOZTATÓ,
IPARSTATISZTIKAI ÉRTESÍTŐ
ÉS A STATISZTIKAI ÉRTESÍTŐ

kiadóhivatalának

új címe:

II, KELETI KÁROLY-UTCA 5. I. 1. TELEFON: 350-126, 130-as mellék

MAGYAR STATISZTIKUS-KÜLDÖTTSÉG A SZOVJETUNIÓBAN

Augusztus végén a Statisztikai Hivatal elnökének, *Pikler György* elvtársnak vezetésével héttagú küldöttség utazott a Szovjetunióba, a Szovjetunió statisztikai szervezetének tanulmányozására. A bizottság tagjai voltak: *Mód Aladárné*, a Statisztikai Hivatal Mezőgazdasági főosztályának vezetője; *Garam József*, a Statisztikai Hivatal Forgalm statisztikai főosztályának vezetője; *Tóth I. Tibor*, a Statisztikai Hivatal Iparstatisztikai osztályvezetője; *Márton János*, az Országos Tervhivatal Általános Közgazdasági osztályának vezetője; *Takács Rózsa*, a Bánya- és Energiaügyi Minisztérium statisztikai csoportvezetője; *Lukács Ferenc*, a Fővárosi Tanács Tervezési Statisztikai osztályvezető helyettese.

A küldöttség feladatául tűzte ki a Szovjetunió ipari, mezőgazdasági, kereskedelmi stb. statisztikája élenjáró tapasztalatainak megismerését. A magyar küldöttek körülbelül egy hónapig tartózkodtak a Szovjetunióban. A Statisztikai Szemle a küldöttség tapasztalatairól a következő számokban részletes tájékoztatót fog adni.

A Gazdaságstatisztikai Bizottság munkájáról

A statisztikai együttműködés általános előmozdítása érdekében az N. T. 290/15—1949. sz. határozata Gazdaságstatisztikai Bizottság felállítását rendelte el. A Gazdaságstatisztikai Bizottság feladatául tűzte ki a Népgazdasági Tanács, hogy a statisztikai adatgyűjtéssel kapcsolatos gyakorlati és elvi kérdéseket megvitassa és tanácsadó szervként ezekben a kérdésekben állást foglaljon. A Gazdaságstatisztikai Bizottságban a Statisztikai Hivatalon kívül képviselve van a Népgazdasági Tanács titkársága, az Országos Tervhivatal, az összes gazdasági minisztériumok, az Állami Ellenőrző Központ, a Pénzügyminisztérium, az Országos Munkabér Bizottság, a Munkaerőtartalékok Hivatala és a Szakszervezeti Tanács is.

A Népgazdasági Tanácsnak a Bizottság felállításával kapcsolatos határozata feltétlenül hozzájárult a statisztikai színvonal emeléséhez, a statisztikai munka megjavításához, hiszen mindezen szervezetek munkájához elengedhetetlenül szükséges az, hogy a statisztikai munka minél jobb, szervezettebb, pontosabb legyen.

A Bizottság közel kétéves fennállása, működése során számos elvi és gyakor-

lati kérdésben foglalt állást. A statisztikai ellenőrzés kiterjesztése, az újonnan megindítandó adatfelvételek, a statisztikai adatszolgáltatásban elburjázott párhuzamos és engedély nélküli adatgyűjtés és statisztikai bürokrácia felszámolása terén számos határozatot hozott a Gazdaságstatisztikai Bizottság.

A Bizottság 1951. év II. negyedében az alábbi munkát végezte:

Az 1951. I. negyedévi gyáripari önköltségstatisztikával kapcsolatban felmerült kérdéseket megvitatta, és a hibák kiküszöbölésének módjára határozatot hozott.

Kérdőív-tervezetet fogadott el a gyáripari és építőipari munkaversenystatisztika új formájáról, a pártszervezetek és a szakszervezeti szervek vállalati tájékoztatásának megjavítására.

Határozatot hozott az ipari vállalatoktól bekért minisztériumi dekádjelentések egy részének megszüntetésére.

Határozatot hozott egy, az N. T. felé történő javaslatról a vállalati felelős statisztikusok feladatkörének és felelősségének szabályozása tárgyában.

Elfogadta a Minisztériumok, ES-ek, trösztök és az iparvállalatok még nem

vizsgázott statisztikusainak a fejlődés követelményeinek megfelelően átdolgozott vizsgaanyagát.

Meghatározta az építőipari és gyáripari trösztösítéssel kapcsolatban a statisztikai számbavétel egységét. Megvitatta és jóváhagyta a gyáripar és a helyi iparvállalatok III. negyedévre vonatkozó havi kérdőíveit.

A vállalati kiértékelő munka megjavítására kérdőív-tervezetet fogadott el, mely a kiértékeléshez szükséges adatokat, viszonyszámokat egy kérdőívre összegyűjtve tartalmazza.

Egyszeri adatfelvételt hagyott jóvá, — a népgazdaság minden ágára kiterjedően — amely foglalkozások, szakmák szerinti részletezésben gyűjti össze a dolgozók létszámát, az 1951. szeptember 15-i állapotnak megfelelően.

Mint a felsorolásból láthatjuk, a Gazdaságstatisztikai Bizottság munkája elég széles körre terjed ki. Azonban feltétlenül arra kell venni az irányt, hogy mind több legyen a megvitatott elvi kérdés, és minél aktívabb, tevékenyebb legyen a Bizottság munkája. Csak így felelhet meg teljesen annak a feladatnak, mellyel a Népgazdasági Tanács megbízta.

Minisztériumi statisztikusok versenye

A statisztikai feldolgozás decentralizálásával a minisztériumi statisztikusok felelőssége megnőtt. Az ő munkájukon múlik, hogy Pártunkat és kormányunkat milyen gyorsan és mennyire megbízhatóan tudjuk tájékoztatni. Felismerve ennek jelentőségét, a Könnyűipari Minisztérium statisztikai osztálya az alábbi versenyfelhívást intézte a többi minisztériumhoz:

„Ötéves tervünk eddigi szakaszában a dolgozó magyar nép a Szovjetunió mérhetetlen segítségével, Pártunk iránymutatása mellett, hatalmas eredményeket ért el. Ezek az eredmények, valamint a feszült nemzetközi helyzet még több és még jobb munkára ösztönöznek.

Tudjuk, hogy a fejlődés motorja a szocialista munkaverseny és ezért minisztériumunk statisztikai osztálya — *Pártunk vezetőségválasztásának tiszteletére* — szocialista munkaversenyre hívja ki a Bánya- és Energiaügyi Minisztérium, az Építésügyi Minisztérium és az Élelmészügyi Minisztérium statisztikai osztályát, továbbá a

Központi Statisztikai Hivatal Kohó- és Gépipari osztályát.

A versenypontok a következők:

1. a határidők pontos betartása,
2. hibátlan adatszolgáltatás,
3. alapos elemzés és szöveges kiértékelés elkészítése,
4. a statisztikai feldolgozás munkájának jó megszervezése (termelési főosztályokkal való kapcsolat).

A verseny időtartama: szeptember és október hónap (augusztus és szeptember havi adatok feldolgozása).

A versenyeredmények kiértékelését a Nagy Októberi Szocialista Forradalom ünnepére, november 7-re javasoljuk.

Felkérjük a Központi Statisztikai Hivatal vezetését, hogy versenyfelhívásunkat továbbítsa és vállalja a verseny kiértékelését, biztosítva a minisztériumok részvételét a kiértékelés munkájában.

Meggyőződésünk, hogy a decentralizált iparstatisztika még jobb, erősebb támasza lesz az iparvezetésnek, operatív beavatkozásával meg tudja javítani a vállalatok és az ipar munkáját.

Ezt a célt kívánjuk elérni jelen versenyfelhívásunkkal.

Budapest, 1951. szeptember 8.

A statisztikai osztály nevében:

Vörös Károly	Józsa Irén
mozg. felelős	osztályvezető

A minisztériumok statisztikai osztályai és a Kohó- és Gépipari osztály a versenyfelhívást elfogadták.

A Központi Statisztikai Hivatal elvállalta a verseny kiértékelését és hogy a szocialista statisztika munkaversenyén keresztül való megjavításához hozzájáruljon, a verseny győztesei között 10 000 Ft jutalmat fog szétosztani.

A verseny eredményét a Hivatal a Statisztikai Szemlén és az Iparstatisztikai Értesítőn keresztül fogja nyilvánosságra hozni.

Állami gazdaságok munkaversenye

Az állami gazdaságok Hajdu-Bihar-megyei Központja kezdeményezésére háromhónapos munkaverseny indult, melyet december 21-én, Sztálin elvtárs születése napján fognak kiértékelni. A munkaverseny pontjai kiterjednek a kérdőívek beküldési határidejének csökkentésére, az adatok bizonylati alá-támasztására és a kiértékelő kimutatások grafikonon való elkészítésére. A versenyben figyelembe veszik azt is, hogy az egyes megyeközpontok vezetőit milyen mértékben tájékoztatják a gazdaságok eredményeiről és hibáiról, havonta elkészítendő kimutatások révén.

A megyék közti versennyel párhuzamosan a Jáki Állami Gazdaság statisztikusainak kezdeményezésére a vas-megyei állami gazdaságok is versenyre hívták ki egymást. A verseny idejére váltatták, hogy a havi statisztikai kimutatást az eddigi 8-iki határidő helyett 5-ére küldik be, a 12-ére beküldendő munkabérstatisztikai kérdőívet pedig 10-ére.

A Kiskőrösi Állami Gazdaság statisztikusa hasonló feltételekkel versenyre hívta ki az ország összes állami gazdaságait.

CSEHSZLOVÁKIA

A statisztikai munkák normázása az Állami Statisztikai Hivatalban

Az Állami Statisztikai Hivatal a munka gazdaságossá tétele érdekében, 1949 elején hozzálátott a munkák normázásához. Mint mindenütt máshol, úgy az Állami Statisztikai Hivatalban is sok nehézséget kellett ezen a téren leküzdeni. Az egész hivatal munkáját két csoportra osztották fel, mivel az Állami Statisztikai Hivatalban különböző fajtájú munkák fordulnak elő, a mechanikus és irodai munkáktól egészen a tudományos munkáig. Az első csoportba tartoznak a normázásra alkalmas munkák, amelyek a hivatali munkák összterjedelmének 60%-át teszik ki.

1949-ben összesen 660 munkanormát és tervfeladatot hagytak jóvá az Állami Statisztikai Hivatalban 1950-ben ez a szám 906 tételre emelkedett.

A munkák normázásánál az Állami Statisztikai Hivatalban, 1950-ben ez a ges elvek szerint járnak el. A munkahely vezetője a tervosztálynak nyújtja be a munkanormára vonatkozó javaslatot. A benyújtott javaslatához szükséges az illető főosztály vezetőjének, a munkahely képviselőjének és a műhelytanács termelési elnökjének a jóváhagyása. A javaslatról a tervosztály dönt véglegesen a termelési bizottsággal együtt.

A munkanormákra vonatkozó javaslatban a javasoló:

1. az első művelettől az utolsóig leírja a munkák eddigi menetét;
2. kiküszöböli a felesleges műveleteket és leegyszerűsíti a túlságosan bonyolultakat;
3. a segédeszközök megfelelő kihasználásának tekintetbevételével meghatározza a műveletek számát és sorrendjét;
4. meghatározza azt az új munkamendet, amelyben már nem fordulnak elő az észlelt hiányosságok. Csak akkor ajánlatos egy munkafeladat számára több mint egy munkanormát megállapítani, ha a munka szétosztása a különböző személyes tulajdonságokkal rendelkező dolgozók között pótolja azt az idővesztést, amely a munka szétosztása és a munkaeredmények nehezebb regisztrálása miatt jelentkezik.

Miután megtörtént a munkanormával kapcsolatos döntés, a javasoló fontolóra veszi, vajjon a tervbe vett munka alkalmas-e vagy sem a teljesítménynorma megállapítására. A teljesítménynormát csak akkor szabják meg, ha megállapítást nyer a következő előfeltételek teljesítése:

1. az elvégzett munka könnyű és nem költséges mérésének lehetősége;

2. elegendő mennyiségű munka és az újabb munkák biztosított és folyamatos beérkezése;

3. meghatározott feldolgozási módszer.

A helyesen megállapított teljesítménynormának pontosan meg kell szabnia azt a munkamennyiséget, amelyet egy, munkáját tökéletesen „ismerő”, jó dolgozó egy bizonyos idő alatt el tud végezni.

A dolgozókat két csoportra osztották fel. A reprezentatív csoportnak nevezett első csoportba azokat a dolgozókat sorolták, akik az összeírási ívek kijelölésénél megfelelnek a reprezentatív ellenőrzés feltételeinek, vagyis munkájuk felülvizsgálása folyamán 2%-nál kevesebb hibásan kijelölt esetet találtak. A többi dolgozót a második csoportba osztották. E csoportba sorolt dolgozók munkáját 100%-os ellenőrzésnek vetik alá. A hivatal jelentős összeget takarít meg azzal, hogy az első csoportban a feldolgozott eseteknek csak 10%-át ellenőrzik,

A megtakarított összegeknek egy részét az első csoportba sorolt dolgozók munkája jobb minőségének jutalmazására használják. A munkának ilyen megszerzése lehetővé teszi, hogy a kiváló dolgozóknak több érdeke fűződjék a munka jobb minőségéhez, a többi dolgozót pedig arra ösztönzi, hogy törekedjenek munkájuk minőségének megjavítására és így megfeleljenek a első csoportba való besorolás követelményeinek.

Az egyes dolgozók munkaminőségének további, még pontosabb megkülönböztetésére az első csoport két alcsoportra oszlik fel. Az első alcsoportba azok a dolgozók kerülnek, akiknek átlagos hibaszázaléka egy százaléknál kisebb, a második alcsoportba pedig a többi dolgozó. Az első alcsoportba besorolt dolgozó, ha 100%-ra teljesíti a normát, 133%-os, a második alcsoportba tartozó pedig 122%-os jutalmat kap.

A Központi Statisztikai Hivatal Ipari főosztályának lapja, az

IPARSTATISZTIKAI ÉRTESÍTŐ

az iparstatisztika gyakorlati és időszerű elméleti kérdéseivel foglalkozik, kapcsolatot képez az üzemi statisztikusok és a Központi Statisztikai Hivatal között, az iparstatisztikusok mindennapi munkájának segítőtársa.

Megjelenik minden hónap végén

Előfizetési ára egy évre 24 Ft, félévre 12 Ft.

Egyes szám ára: 2 Ft.

Megrendelhető a Statisztikai Kiadó Vállalatnál Budapest, II, Keleti Károly-u. 5/7. I. I. Tel.: 350—126. 130-as mellék

KÖNYVISMERTETÉS

I. M. Bogdanov: Kultúrstatiztika

(Statiztikai Kiadó Vállalat, Budapest, 1951, 144 old.)

A szovjet kultúrstatiztika alapvető feladata, hogy a szovjet nép széles tömegeinek kulturális fejlődését szolgálja. Ezért a kulturális építés terén megvalósításra kijelölt, nagyszerű feladatok hatalmas követelményeket támasztanak a kultúrstatiztika iránt: a leghatóságban segítenie kell a szocialista tudomány, művészet, irodalom fölvirágzását szolgáló párt- és kormányhatározatok végrehajtását, és a kulturális építésben a tervezés és ellenőrzés biztos eszközének kell lennie.

A szovjet kultúrstatiztika ezeket a nagy feladatokat betöltötte és ma is betölti; mind elméleti, mind pedig szervezeti tekintetben olyan magas színvonalú, amilyen színvonalon a statiztikának ez az ága a kapitalista országokban sohasem állott és nem is állhat.

A tőkés országokban az iskola, a sajtó, a tudomány, a rádió és a film teljesen a tőkés monopóliumoktól függ, népelleses célokat szolgál, a dolgozók félrevezetésének, a nemzeti elnyomásnak s a tőkés kizsákmányolásnak fegyvere. Kapitalista társadalomban a kultúrstatiztika is szűk-séggel csak ilyen célokat szolgálhat.

A kapitalista kultúrstatiztika, mint maga a kapitalista statiztika is, elferdített és meghamisított adatokat tartalmaz, amelyek az uralkodó kizsákmányoló osztályok és a tőkés monopóliumok politikai érdekét szolgálják. Az Amerikai Egyesült Államok statiztikája például szándékosan túlzó adatokat közöl a felsőbb oktatásról és megszépíti az ország közoktatásának és kultúrájának valóságos helyzetét. Elhallgatja azt a tényét, hogy a dolgozó lakosság jelentékeny részének még az elemi oktatás is elérhetetlen; a négerekkel szemben faji meg-

különböztetési törvények vannak érvényben, elzárták előlük a művelődés útját.

Felszabadulásunk előtt az egyébként is kezdetleges, szervezetlen magyar kultúrstatiztikának is ez volt a főcélja.

Ezért van nagy jelentősége annak, hogy Bogdanovnak a szovjet kultúrstatiztikát részletesen ismertető munkája most magyar nyelven is megjelent. Kultúrforradalmunkban „a kulturális építés terén a kultúrstatiztika... a tervszerű, operatív munka legfontosabb eleme”; az a feladatunk, hogy idejében eljuttassuk a párthoz és a kormányhoz „a szocialista népgazdaság és kultúra növekedését mutató, megbízható és tudományosan meg-alapozott statiztikai adatokat” — írja a szerző.

*

A kultúrstatiztika a kultúra fejlődésének folyamatát számszerűségében vizsgálja. E folyamatok megfigyelését és értékelését megelőzi a társadalmi-termelési viszonyok teljes, alapos elemzése, a jelenségek típusainak meghatározása, a vizsgált társadalmi-gazdasági tényezők formáinak és lényegének feltárása. A kultúrstatiztika a kulturális folyamatokat nem egymástól elkülönítve, és főleg nem a társadalmi-gazdasági jelenségektől függetlenül vizsgálja, hanem együtt, kölcsönös, dialektikus összefüggésükben.

Miként a szovjet statiztika általában, a szovjet kultúrstatiztika is megoldotta azt a főfeladatát, amelyet Lenin így fogalmazott meg: „A statiztikának nem önkényes számoszlopokat kell adnia, hanem a vizsgált jelenségek különböző társadalmi típusainak számszerű magyarázatát, amelyeket az élet egészében felvetett, vagy fel fog vetni.”¹

¹ Lenin Művei, 18. kötet, 240. old., 4. kiadás, oroszul.

A szovjet kultúrstatisztiika marxista módon, a dialektika módszerével vizsgálja a társadalmi és kulturális jelenségeket; oly módon, hogy fejlődésükben tanulmányozza anyagát és minden lényegre kiterjedve figyeli a bennük megmutatózó új, haladó hajtásokat.

*

A szovjet kultúra a szocialista termelési mód, az új termelési és társadalmi viszonyok alapján jött létre. E kultúra a termelés új szocialista formáiban, a termelési tapasztalatokban, a dolgozók gyakorlottságában és szakképzettségében, a szovjet emberek életmódjában, szellemében, a szovjet erkölcsökben, a műveltség, a tudomány és művészet, a sajtó és az irodalom töretlen és páratlanul gyors fejlődésében, az emberek kommunista nevelésének új formáiban jut kifejezésre.

A szocialista kultúrstatisztiika tudományos megalapozottsággal tükrözi a szocialista kultúra jellegét, fejlődését. A valóság tudományos tükrözését az biztosítja, hogy a szovjet kultúrstatisztiika a marxista-leninista elméleti alapokra támaszkodik és szervezeti felépítését is tudományos igényvel, valamint a szocializmus építésének szempontjai szerint határozták meg.

Ennek megfelelően, a szocialista kultúrstatisztiika több szakcsoportra tagozódik. E csoportok önállóan végeznek statisztikai megfigyeléseket, saját módszereik vannak adataik kidolgozására és elemzésére. A szakcsoportok a következőképpen tagozódnak:

1. Iskolai intézmények statisztikája. Tárnya az általános iskolák valamennyi típusa, az iskolások részére szervezett oktatási és nevelőintézetek, Micsurin-álmások gyermekek részére, ifjú technikusok háza, úttörők háza, stb.

2. Kérdésképzési statisztika. Tárnya: a felső- és középfokú tanintézetek, valamint a szaktanfolyamok és a levelezőoktatás.

3. Iskolaköteles koron aluli gyermekek számára létesített intézmények statisztikája.

4. Kulturális és ismeretterjesztő intézmények statisztikája.

5. Művészeti statisztika, film, színházak valamennyi válfaja, zene-, ének-, művészi tánc- és egyéb intézmények,

tevékenységi körök, beleértve a műkedvelő kultúrscsoportokat és a művészi rádióadások statisztikáját.

6. Sajtóstatisztiika, a könyv, az újság, a folyóirat termelési statisztikája.

7. Tudományos kutatóintézetek és tudományos káderek statisztikája.

8. A lakosság írni-olvasnitudására vonatkozó statisztika, amely a népességstatisztikának is egyik része, minthogy a népszámlálás adataiban is szerepel.

A szerző hangsúlyozza, hogy a szovjet kultúrstatisztiikának ezt a szervezeti felépítését nem tekinthetjük megváltoztathatatlannak. E statisztika a kulturális építés szervezési formáitól és tartalmától, új műfajok kialakulásától, a fennálló kulturális és ismeretterjesztő intézmények munkájának tartalmi változásaitól függően módosulhat. A kulturális építés egyes ágainak átszervezése a beszámolási rendszer megváltoztatásához, a kultúrstatisztiika szervezeti felépítésének módosításához vezethet.

*

Miként általában a szovjet statisztikusoknak, a szocialista kultúrstatisztiika dolgozóinak is döntő feladatunk, hogy harcoljanak a polgári formalizmusnak és matematikai skolasztikának átvitele ellen a statisztikába, harcoljanak a statisztikának a szocialista építés gyakorlatától való elszakadása ellen, ami a marxista-leninista statisztikai elmélet továbbfejlesztésének és további megszilárdításának egyik fontos alkotórésze. Mindig abból kell kiindulni, hogy a vizsgált jelenségeknek belső ellentmondásai vannak, és hogy az ellentétek harca adja a fejlődési folyamat belső tartalmát. *A szocialista statisztika, mint osztály- és párttudomány, nem kendőzi el az ellentmondásokat, hanem elősegíti feltárásukat.*

A kultúrstatisztiika legfőbb feladata tehát, hogy feldolgozza és idejében a Párt és a kormány elé terjessze az állami tervek teljesítésének menetét, a kultúra növekedését mutató pontos és tudományosan megalapozott adatokat. Fontos feladata a kultúra különböző területeinek fejlődésében megmutatózó összefüggések vizsgálata és a tervtúlterjesztés tartalékainak a statisztika módszerével való felkutatása.

Toma Ádám

G. G. Zsujkov: Az elsődleges nyilvántartás és számvitel a falusi szovjetekben

(*Statistikai Kiadó Vállalat, Budapest, 1951, 176 old.*)

Egy évvel ezelőtt, 1950 októberében járult a magyar nép történelme során először a szavazó urnák elé abból a célból, hogy a helyi tanácsokba válassza azokat a dolgozóitársait, akiknek útján maga intézi sorsának alakítását és mindennapi ügyeit.

Egy évvel ezelőtt tehát hatalmas politikai és gazdasági fejlődés valósult meg hazánkban! fölépítettük új államhatalmi és igazgatási szervezetünket, a tanácsokat. A dolgozó parasztsággal szövetséges munkásosztály a Párt vezetésével, a Szovjetunió segítségére támaszkodva, kemény osztályharcban, fokról fokra vette birtokába az államigazgatást, szétverte a burzsoá állam kereteit és építette fel ezeket az új igazgatási szerveket, amelyek alkalmasak népi demokratikus államunk feladatainak betöltésére.

A helyi tanácsok megalakulásakor számos, új, a tanácsok tevékenységének legelőbből, funkciójából származó feladat merül fel, amelyeknek megoldása nem könnyű és nem máról holnapra megvalósítható feladat. Ezért használta fel a Párt a választások időpontját, és ezért használ fel ma is minden alkalmat, hogy egyrészt a nép széles körében tudatosítsa a dolgozók új viszonyát az államigazgatáshoz, másrészt, hogy segíthesse a tanácsokat azoknak a feladatoknak a megoldásában, amelyek újak a helyi igazgatásban, amelyeket a tanácsok nem a régi közigazgatási szervektől vettek át.

Az egyik, mondhatnánk *legdöntőbb, új feladat: a tanácsok gazdasági irányító és ellenőrző szerepéből* adódik.

A gazdasági irányító és ellenőrző funkció ellátása azonban nemcsak a helyi tanácsok feladatkörében újkeletű, hanem egész államigazgatásunkban is. A feudálkapitalista Magyarország állama főként csak rendészeti és adminisztratív jellegű közigazgatási feladatokat végzett. Gazdasági és ellenőrzési funkciókat pedig csak abból a célból végeztetett a burzsoázia, hogy előmozdítsa a tőkés és nagybirtokosok profitját: a nagy közműveknél, közüzemeknél,

amelyek a vasúti szállítást, a villamosenergiát, mezőgazdasági termelést szolgáló öntözővizet, nemesített vetőmagvakat és tenyészállatokat, növényi táp- és védőszereket stb. nyújtottak a burzsoá iparnak és a feudális jellegű mezőgazdaságnak — önköltségen aluli, ráfizetéses árszabással, a dolgozók pénzén.

Ezzel szemben népi demokratikus államunk szocialista tervgazdálkodást folytat, vagyis az egész gazdaság szervezője és irányítója, a népvagyon túlnyomó részének kezelője és őrzője, tehát közvetlenül résztvesz a termelésben, az elosztásban és az egész gazdasági élet rendszeres ellenőrzésében. Ez az új, a régi államigazgatásénál összehasonlíthatatlanul nagyobb tevékenység nem intézhető centrálisan, központi kormányzati úton. E gazdasági feladatokból adott lehetőségeikhez és szükségeszerű funkcióikhoz képest megfelelően ki kell venniük részüket a helyi tanácsoknak; vagyis — mint e tevékenység jellegét és terjedelmét szabályozó (1950. I. tc. 27. §.) törvény pontosan meghatározta — a helyi tanácsok gazdasági és ellenőrzési feladata a következők:

1. A helyi gazdasági tevékenység vezetése;
2. a törvények és felsőbb rendeletek végrehajtása;
3. a helyi gazdasági terv és költségvetés megtárgyalása és elfogadása, azok végrehajtásának ellenőrzése;
4. a helyi jellegű gazdasági vállalatok munkájának irányítása és ellenőrzése;
5. a dolgozók szervezeteteinek támogatása.

A gazdasági tevékenység, a gazdasági tevékenység vezetése és ellenőrzése az a terület a helyi tanácsok munka- és feladatkörében, amely eddig a legkevésbé alakulhatott ki, amelyben a legkisebb gyakorlatuk volt és van a tanácsok hivatalos szerveinek, hiszen a tanácsok megszervezésekor számos tisz-

tázatlan, nyitott, menetközben megoldandó kérdés maradt. Eppen ezért a *Párt útmutatásai, a Szovjetunió tapasztalatainak és gyakorlatának gondos és alapos tanulmányozása útján* kell mindjobban és jobban kialakítanunk, teljessé és minden tekintetben harmonikusan megszervezetté tennünk ezt a tevékenységi kört, amelyet helyi tanácsaink gazdasági és ellenőrzési téren most egyre nagyobb mértékben látnak el.

*

A tanácsoknak államunk irányításában beállott mind nagyobb jelentősége adja meg G. G. Zsujkov munkájának jelentőségét. *Egy olyan szovjet könyv kerül a munkakörük, pártfunkciójuk folytán érdekelt magyar olvasók kezébe, amely közvetlenül szolgálja szocialista államigazgatásunk és a szocializmus újtára lépett magyar falvak tanácsainak további tanulást, szervezeti továbbépítést igénylő munkáját.*

A Zsujkov munkájának orosznyelvű kiadásában lévő előszó pontosan meghatározza a könyv szovjetunióbeli rendeltetését. „A falusi (települési) szovjetek elnökei és titkárai részére készült. De segítségére lehet a járási szovjetek végrehajtóbizottsági tagjainak, valamint a statisztikai begyűjtési és egyéb szervek dolgozóinak is a falusi szovjetek nyilvántartási rendszerére és ügyvitelére vonatkozó szervezési és ellenőrzési munkájukban.”

A könyv magyarnyelvű kiadásának jelentőségét általában és szakirodalmi vonatkozásban is az a tény mutatja, hogy a Szovjetunióban az egységes, szocialista számviteli rendszernek egyik legfontosabb része a falusi szovjetek elsődleges nyilvántartása, mivel:

a) a falusi szovjetek (nálunk a helyi tanácsok) elsődleges nyilvántartása igen fontos, országos jelentőségű intézkedéseknek szolgálhat alapjául;

b) „... a számadás hiánya a termékek termelése és elosztása terén a szocializ-

mus csiráinak pusztulását, az államkincstár fosztogatását jelenti.“ (Lenin);

c) „...semilyen építőmunka, ...semilyen tervszerű munka nem képzelhető el helyes számvitel nélkül.“ (Sztálin);

d) a falusi szovjetek feladata, hogy a területükön lévő gazdaságok: a kolhozparasztok, munkások, alkalmazottak, szövetkezeti kisiparosok, egyéni gazdálkodók, szövetkezeten kívüli kisiparosok stb. gazdaságainak alapvető termelési mutatószámait nyilvántartsák;

e) a falusi szovjetek nyilvántartásának mutatószámait felhasználják a begyűjtési szervek: a kötelező, állam részére való termékbeszolgáltatás megállapításakor; a statisztikai szervek: a falusi lakosság összetételének egy időpontra vonatkozó, nem és kor szerinti számbavételek, az épületek és az állatállomány számbavételek; a közoktatási szervek: az iskolaköteles korú gyermekek számbavételek; a pénzügyi szervek: a mezőgazdasági adó alá eső tárgyak számbavételének ellenőrzésekor; a biztosítási szervek: olyan tárgyak számbavételének ellenőrzésekor, amelyeknek kötelező a biztosításuk; az ütéptéti szervek: a lakosság bevonásakor az ütéptéti közmunkákba; a mezőgazdasági igazgatás szervei: a lóállomány törzskönyvezésekor stb.

Végül Zsujkov munkájának tanulmányozására és felhasználására ösztönözheti az érdekelt felsőbb és helyi hatóságok szakembereit az a körülmény is, hogy a szerző ismerteti a falusi szovjetek nyilvántartásának és ügyvitelének, valamint megszervezésüknek alapvető szabályait is.

Zsujkov alapos és nemcsak kifejezetten nyilvántartási és számviteli problémákról, gyakorlatról tájékoztatást adó könyvére az elmondattak előrebocsátásával hívjuk fel minden olyan kádernek a figyelmét, aki bármilyen téren részt vesz a falusi tanács munkájában.

KÖNYVSZEMLE*

TÁRSADALOMTUDOMÁNYOK

STATISZTIKA

Ipar

Statisztiika a vállalatvezetés szolgálatában. Útmutató ipari üzemek számára. 59 old. A Szocialista Statisztika Könyvtára. Statisztikai Kiadó Vállalat, Budapest. 1951.

A bányá- és villamosenergiastatisztika kérdőívei és utasításai 1951. évben. 63 old. Statisztikai Kiadó Vállalat, Budapest. 1951.

POLITIKAI IRODALOM

Friss I.: A jövőt építjük. 252 old. Szikra, Budapest. 1951.

Kahn, A. D.: Árulás. (Betrayal our occupation of Germany.) Fordította: Gábor J. 207 old. Szikra, Budapest. 1951.

A Magyar Dolgozók Pártja II. Kongresszusának jegyzőkönyve. 1951. február 24—március 2. 547 old. Szikra, Budapest. 1951.

I. V. Sztálin művei. 6. kötet. 1924. 484 old. Szikra, Budapest. 1951.

POLITIKAI GAZDASÁGTAN

Elmélet, leírás, történet, szervezet

Cseprakov, V.: Kényszermunka a tőkés országokban. (Prinuditeljnij trud v sztranaš kapitala.) Fordította: Siklósi Mihály. 114 old. Szikra, Budapest. 1951.

Tervgazdálkodás

Győzelemre visszük a béke tervét. A felemelt ötéves tervvel kapcsolatos beszédek és határozatok gyűjteménye. 32 old. Tervgazdasági Könyvkiadó, Budapest. 1951.

A szovjet mezőgazdasági állami vezetése. Az állami gazdaságok termelésének és tervezésének kérdései. 48 old. (Tervgazdálkodási anyagszolgáltatás. Mezőgazdasági sorozat.) Országos Tervhivatal, Budapest. 1951.

Tervgazdasági ismeretek. Az 1952. évi előzetes vállalati és üzemi, szakmai tervezéshez. 208 old. Nehézipari Könyv- és Folyóiratkiadó Vállalat, Budapest. 1951

Üzemgazdaság, munkaverseny

Adatok az önköltség és önköltségcsökkentés tervezéséhez 32 old. (Tervgazdálkodási anyagszolgáltatás. Ipari sorozat. 3.) Országos Tervhivatal, Budapest. 1951.

Gercsikov: A termelés szervezése a szénbányáiparban. (Organizacija proizvodstva v kamennougolnoj promislenosti.) Fordította: Varga F. 358 old. Nehézipari Könyv- és Folyóiratkiadó Vállalat, Budapest. 1951.

Goloscov, V. A.: A munkások és alkalmazottak bérezése és bérelszámolása. (Raszczeti sz rabocsimi szluzsacsimi.) 265 old. Fordította: Simonyi D. 265 old. Nehézipari Könyv- és Folyóiratkiadó Vállalat, Budapest. 1951.

Példatár a kötelező általános ipari számlakeret 1951. használatához. Javított és bővített kiadás. 57 old. Pénzügyminisztériumi Könyv- és Lapkiadó Vállalat, Budapest. 1951.

* Ebben a rovatban a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtárába érkezett fontosabb munkák címeit közöljük szakszerinti csoportosításban.

Számvitel. 6. füzet. Javított kiadás. 108 old. Számviteli Képesítő Bizottság, Budapest. 1951. (Mérlegképes könyvelői vizsgára előkészítő tanfolyam jegyzetei.)

Útmutató a munkabérek gyakorlati ellenőrzéséhez. 74 old. Tervgazdasági Könyvkiadó Vállalat, Budapest. 1951.

Zsebrák, M. H.: Az ipari számvitel tankönyve. 6. kiadás. (Kursz promislennoo ucseta.) Fordította: a Központi Statisztikai Hivatal Munkaközössége.) 408 old. Statisztikai Kiadó Vállalat, Budapest. 1951.

TÁRSADALOMTUDOMÁNYOK

JOG

Grösz József és társai bűnpere. 336 old. Szikra, Budapest. 1951.

KÖZIGAZGATÁS

Tájékoztató az 1951. évi költségvetés végrehajtásához Összeállította: A Pénzügyminisztérium Államháztartási Főosztálya. 103 old. Pénzügyminisztériumi Könyv- és Lapkiadóvállalat, Budapest. 1951.

TERMÉSZETTUDOMÁNYOK

Kudrjavecov, P. Sz.: A fizika története az antik fizikától Mengyelejevig. (Istoriija fiziki.) Fordította: Lovas Gy. 574 old. Akadémiai Kiadó, Budapest. 1951.

Pesolko, A. Sz.: A számtantárgy módszertana. (Metodika prepodavanyija arifmetika v nacsalnoj škole.) 421 old. Közoktatásügyi Kiadó Vállalat, Budapest. 1951.

ALKALMAZOTT TUDOMÁNYOK

MÉRNÖKI, MŰSZAKI IRODALOM

A mérnökök és munkások együttműködése a szovjet évrakban. (Inzsenyiri sescsztvujut.) 81 old. Népszava Budapest, 1951.

EGYÉB

ÁLTALÁNOS MUNKÁK

Idegen szavak szótára. 447 old. Szikra, Budapest. 1951.

IRODALOMTÖRTÉNET, KRITIKA

Tymofejev, L. I.: A szovjetország irodalom története. (Ruszskaja szovjetzsakaja literatúra.) 498 old. Művelt Nép Könyvkiadó, Budapest. 1951.

TÖRTÉNELEM, FÜLDRAJZ

Kossuth Lajos 1848/49-ben. Sajtó alá rendezte és a bevezető tanulmányt írta Barta István. (Kossuth Lajos összes munkái. XI.) 772 old. Akadémiai Kiadó, Budapest. 1951.

Kosdy D.: Bevezetés a magyar történelem forrásaitba és irodalmába. I. 480 old. Közoktatásügyi Kiadóvállalat, Budapest. 1951.

Harasztli É.: Az angol külpolitika a magyar szabadságharc ellen. 380 old. Közoktatásügyi Kiadóvállalat, Budapest. 1951.

Iratok az 1848-i magyarországi parasztmozgalmak történetéhez. Összeállította: Ember Győző. 280 old. Közoktatásügyi Kiadóvállalat, Budapest. 1951.